cijena 10d

broj 14

SIRIUS

BIBLIOTEKA ZNANSTVENE FANTASTIKE

Yves Dermez:

A ONDA JE STIGLA MAČKA

i druge najbolje SF pripovijetke

Sirius 014

Sadržaj:

Yves Dermez:
A ONDA JE STIGLA MAČKA

Murray Leinster:
SIMBIOZA

Boris Zubkov, Evgenij Muslin:
KRHKI SVIJET

Philip K. Dick:
ČOVJEČE, NE LJUTI SE

Isaac Asimov:
ČAROBNJAK

Kir Buljevič:
LOKOMOTIVA ZA CARA

Valentina Žuravljeva:
A ZAŠTO NE SMJESTA

Ray Bradbury:
SVIRAČ

Isaac Asimov:
ZA DOBRU STVAR

Roman Podoljskij:
NIKAD NITKO

A ONDA JE STIGLA MAČKA

Yves Dermez

Demains, les chats

Preveo Branko Suđa

— Čovjek, dođi!

Biće me zove. Čujem kako njegova volja odzvanja u mojoj glavi.

— Čovjek, dođi!

Kako li je On znao da smo mi »ljudi«? Ništa od onoga što kažemo nije mu shvatljivo, i to znam već dulje vremena. Stotinu puta, tisuću puta pokušao sam ga ispitivati, ganuti... Budući da nije odgovarao, ja bih ga vrijeđao. Smijao se iako to nije razumio. Upravo onako kako se i vi smijete dok vas neki psić ne veći od šake lajući slijedi ulicom.

To je užasno; mi čitamo njegove misli neodređeno, ali dovoljno da naslutimo što On želit a On sam je nesposoban da pronikne u naše ili da odgoneta naš jezik. Pokušao sam... Oh! Pokušavao sam tako često! Išao sam tako daleko da bih pokleknuo kao pred nekim božanstvom mrmljajući molitvu njemu u čast. On to ne bi čak ni primijetio. Čovjek se ne može uvijek zanimati za svoje kućne životinje, zar ne? A Lisa i ja smo upravo to: kućne životinje!

— Čovjek, dođi!

Već me treći put zove i ne mogu više čekati. To se skupo plaća. Pamtim cijenu neposlušnosti. Oh! da, i te kako!

Bijaše to prvi put kada smo stupili s Njima u doticaj. Bolje rečeno: s Njim, s Bićem. Dugo sam vjerovao da je On jedini, s malim djelićem samoga sebe u svakom od naših stanova, u svakoj od naših kuća. Lisa se ne slaže s tim i pretpostavlja da smo izloženi najezdi izvanzemaljskih bića. »Jedan za svaku kuću«, rekla bi ona. Ja ne opovrgavam »izvanzemaljsko«. Ništa na Zemlji. Oh! Ne ništa nije

nikada na to nalikovalo. Ali ja...

— Čovjek, dođi!

Poziv je postao prijetećim. Ovaj put nisam više oklijevao. Sve moje odluke: boriti se, uskratiti pokoravanje... sve bi se rasplinulo u strahu, fizičkom strahu, zebnji od batinanja koje me slijedi budem li još oklijevao.

Kako Lisa nije bila tu, u tom trenutku nije prisustvovala mojem pokoravanju. Uputio sam se prema cedru. Znao sam da me tu očekuje Biće. Hodajući, razmišljao sam o načinu na koji nas je »dresirao« otkako zapadosmo u njegovo ropstvo.

Toga ću se svakako sjećati cijeloga života! Može li se zaboraviti ono što vam je oduzelo svako ljudsko dostojanstvo?

Bilo je blago predvečerje kad smo Lisa i ja u malom perivoju skromno dovršavali večeru. Sunce je zalazilo. Četiri ili pet koraka dalje zidić sa žičanom ogradom visokom dva metra dijelio nas je od naših susjeda, Dumontovih. I oni su kao i mi blagovali vani. Razmijenili smo nekoliko rečenica. Dobri su susjedi ti Dumontovi! Daleko iznad ograda kuća dimili su se dimnjaci tvornice MAF. U njoj sam radio. Dumont također. Dakako, mi nemamo isti društveni položaj. On je samo radnik S 2 i ima jedino mali vrt, a ja već imam pravo na pravi mali perivoj. Ali povezivao nas je rad u istoj tvornici. Iskorištavali su nas obojicu isti nezasitni bankari. Sjećam se one večeri kad sam odlučio napustiti CGD kako bih prešao u FOOS, novi nezavisni sindikat koji mi se činio mnogo poduzetnijim.

Odjednom... To je bilo upravo u trenutku kad je Lisa počela objašnjavati gospođi Dumont svoj način pripravljanja pijetla u vinu s krumpirima (kužno kulinarsko krivovjerje, ali recite vi to svojoj ženi!)...

Nečuvenom grubošću nešto me ščepa za kosu, iščupa me s mojeg sjedala, podigne me. Trenutak kasnije visio sam (na čemu?) iznad stola, urlajući, kreveljeći se i žestoko se koprcajući u praznom.

Savršeno sam dobro znao koliko sam smiješan i to je za mene bilo podjednako tako bolno kao i povlačenje za moju kosu. S obje ruke pokušavao sam dohvatiti ono što me držalo. Ali ničega nije bilo, baš ničega! Ruke su mi slobodno prolazile iznad nakostriješene kose koju je držala neka snažna šaka, ali ta šaka nije postojala. Pridržavalo me ništa iznad još prostrtog stola

Lisa poviče:

— Za ime. , . !

Zatim zaurla još jače, jer Biće je i nju ščepalo za dugu kosu, podiglo je, pridržavalo je pored mene... dva metra nad stolom!

Oh! taj pogled na Dumontove, srušene s njihovih stolica od trstike, kako gledaju otvorenih usta u nevjerojatno!... Prije nego što nas je Biće bespoštedno bacilo na zemlju vidjeli smo te iste Dumontove kako

kližu po tlu prema svojem stanu urlajući i otimajući se, vučeni za kosu kao u nekom humorističkom crtežu koji parodira prethistoriju.

Dumontove nismo nikad više vidjeli. Ni njega, ni nju, ni njihovo troje djece. Ponekad bi uvečer Lisa tvrdila kako je prepoznala njen glas u žamoru patnji i očaja koji je do danas stizao iznad radničkih kuća, s one strane gdje je stovarište smeća. Ali zašto je Biće odvelo Dumonta tako daleko? Zašto ga nije podjarmilo u njegovoj kući a ne daleko od njegovih? Jao, Lisa se vara. Dumont, njegova žena i djeca mrtvi su! Netko urla... I njega vjerojatno neko Biće kažnjava kao što je i nas kad smo pokušali pobjeći...

Kažnjeni! Kad god na to pomislim, na rubu sam bjesnila. Sasvim sam mu blizu dok govorim samome sebi: ako nanovo počinim isti prijestup... dogodit će se isto! A ne mislim: bit će gore, jer nikakva kazna ne bi mogla biti gora...

Lisa i ja (bilo je to prvoga dana)... da u to ne povjeruješ! Imate nešto više od dvadeset godina, vaša novčana situacija vam omogućava stanovanje u zgodnoj novoj vili usred vrta zasađenog velikim deblima, i... samo za jedan trenutak vas više nema kod kuće. Čovjek se nagonski opire. Ali čemu? Gdje je Nevidljivi? Nismo još znali da On nimalo ne razumije naš jezik, naše misli — čak smo i Šaptali... (Poslije je popustila naša obazrivost pa se događalo da smo ga vrijeđali, psovali, a On je mislio da smo očarani njegovim vrijednostima...

Deset puta, sto puta sam ga pokušao ščepati, udariti... Čak nožem. Iako nama može gospodariti, vladati, njegovo tijelo (ako ga ima!) nema nikakve fizičke čvrstoće, neopipljivo je. I to je užasno. Moja šaka s nožem udarala je u prazno a da On to uopće nije primjećivao. Malo pomalo stvarao sam svoj sud: to se Biće sastoji od čiste energije bez materijalne podloge. Ne znam kako bih to fizički objasnio.

Međutim, udaljujem se od onoga što sam htio reći. Lisa i ja smo reagirali prvoga dana. Reagiranje posve tipično za našu civilizaciju na glinenim nogama: podigao sam telefonsku slušalicu i nazvao broj policije. Ja da zovem pajkane! Ja, koji se izjašnjavam za posvemašnjeg anarhista! Nitko nije odgovorio. Nije bilo ni zvuka koji pokazuje da je linija zauzeta. Ništa! Nazvao sam drugi broj... Pa još jedan... Tišina. Pomalo blijed uputih se prema električnom prekidaču. Nema struje. Toga sam se plašio.

— Kvar — promrmlja Lisa.

Za mene je istina bila tu, zasljepljujuća, ako tako mogu reći. Bića koja zauzimaju naše stanove, a možda i cijelu Zemlju, paralizirala su sve linije prijenosa energije u gradu. Gradu? Možda u cijeloj zemlji... a zašto ne i na cijelom planetu? Ta nevidljiva stvorenja ne mogu biti ništa drugo nego izvanzemaljska bića odbarena moćima kojih mi nismo svjesni. Netko je naredio: — Neka bude svjetlo! — I ono bi. A Oni naređuju: »Neka ne bude struje«... I ona je uništena.

Ne vjerujući, otvorio sam tranzistor. Nema glasa, nema šuma. Upravo se to događa ako se baterije sasvim isprazne — kad ih stavite da se troše osam dana uvjereni da ste tranzistor isključili. Izgubljenim pogledom promotrio sam prostoriju. To nije moguće! Nešto ipak mora funkcionirati! Dokrajčivanje jedne tisućljetne civilizacije ne obavlja se u nekoliko sekundi!

Otišao sam u kuhinju i otvorio slavinu. Ništa, ni kapi vode! Ni atoma plina u plamenicima pećnice.

Uhvati me panika. Shvatio sam nezamislivu moć osvajača. Otrčao sam prema Lisi, uhvatio je za ruku i privukao:

— Bježimo!

Biće se ne protivi našem izlaženju u perivoj, to već znamo. Sat prije, dok smo hodali unutar naše ograde da bismo, ako je moguće, stupili u doticaj s našim susjedima, primijetili smo na prozoru Bertanda, pisara javnog bilježnika. Preplašenog! Vikao je:

— Djeca! Znate li što su učinili s mojom djecom?...

Zatim ništa više. Kao bez svijesti bio je odvučen natrag i nismo ga više vidjeli. Lisa i ja smo se bojali. Možda smo previše čuli? Bude li Biće što nas drži u svojoj vlasti... ? Ali ne. Ništa se nije dogodilo. To je prvi dokaz kojim smo raspolagali: ta Bića djeluju pojedinačno. Kućne životinje sastavni su dio obitelji i one imaju pravo na mijaukanje i lajanje sve dotle dok ne smetaju nikoga... ili dok ne pobjegnu!

Crkavali smo od želje za bijegom. Lisa i ja! Lisa: dvadeset i dvije godine. Ja: dvadeset pet. Teško je potčiniti se Nevidljivom u našoj dobi, to više što je Lisa trudna.

— Da pobjegnemo? — ponovih.

— Kamo?

Ima pravo: Kamo da pođemo? Ne samo od Dumontovih, od Bertandovih, nego sa svih strana, ako ni po čemu drugom, a ono po krikovima izbačenim iznad vrtova, zahvaćala nas je izvjesnost da...

— Kamo poći? — prihvatih.

Ušutjeh, jer kao da potvrđuje ono što sam ja mislio, netko je počeo očajnički urlati negdje u daljini. Takve smo urlike slušali od jutros.

— Oni sve drže — prošapta Lisa. — Utvrdili su se posvuda !

Bila je spremna zaplakati kad je dodala:

— Za nekoliko minuta... Tko zna? Samo za nekoliko sekundi! To nije moguće! Mi smo ipak organizirani, imamo načina da se obranimo...

Kako da se borimo protiv nevidljivih i nematerijalnih bića? Kad bih jednoga dana odlučio ispremetati mravinjak u našem vrtu, kako bi se mravi mogli obraniti? A i oni imaju »načina obrane«, i oni su »organizirani«. Bolje od nas. Oni nisu na našoj razini, u tome je sve, kao što ni mi nismo na razini Bića koja vladaju nama. Blago sam rekao da bih je umirio:

— Mislim da vlada i snage reda pripremaju protuudarac... Ali, znaš, ti imaš pravo. Bilo bi bolje da se sakrijemo u neki mirni kutak. U stanju u kojem se nalaziš loše bi podnijela bombardiranje. Čini se da su ta Bića zaposjela naše domove. Neka bude! Ako pobjegnemo na selo, možda će nas ostaviti na miru. Vrijeme je lijepo, vrlo lijepo... Možemo spavati nekoliko noći pod vedrim nebom.

— Da, hajdemo! — promrmlja ona. — Ne mogu ovdje ostati. Ova kuća, gdje nam je bilo tako lijepo... u rukama nekoga Bića... neke stvari koja se čak i ne vidi... Ne mogu to podnijeti!

Tada je odvedoh prema ulaznim vratima. Možda sam imao krivo. Možda je u tom trenutku Nevidljivi nadzirao upravo ta vrata. Možda smo morali preskočiti ogradu. Sumnjam. Neko je Biće u susjednoj vili, i... saznali smo to poslije na našu štetu.

Došao sam do ulaza. Okrenuo ključ u vratima. Mali otpor i ona se otvore. Nikada ne bih vjerovao da je to tako jednostavno... Lisa je prošla ispred mene... Bila je na ulici... Trčala je... Pohitao sam za njom...

— Čovjek, dođi!

Prijeteća naredba bljesne u mojem mozgu. Za Lisu i za mene Biće je upotrebljavalo samo riječ »čovjek«. Nepravilan oblik s čudno naglašenim prvim suglasnikom! To ipak nije bilo pitanje glasnica, jer On nije govorio.

Nastavih trčati. Šuma je bila udaljena manje od kilometra, jer mi smo stanovali na posve novoj parceli, u krajnjem predgrađu. Lisina trudnoća od sedam mjeseci otežavala joj je taj napor, pa je jedva hvatala zrak. Ipak, nadao sam se da se Biće neće za nas zanimati. Činilo se kao da je moje mišljenje bilo opravdano. Nekada sam i sam skupljao zalutale životinje. Kad bi one ostale kod mene, vezao sam se uz njih. Međutim, kad bi utekle pokazujući mi svoje neprijateljstvo, pustio bih ih da bježe. Zašto bi onda Biće postupilo drukčije? I ne shvaćajući prihvatio sam — samo prvoga dana — da smo mi u odnosu na nj samo kućne životinje!

Odjednom pred sobom ugledah Lisu kako poskakuje u zraku, urla od boli i ponovo pada na zemlju, ispružena. Pojurio sam. Kad sam je dostigao, bio sam svjedokom neizreciva prizora. Neki ju je remen udarao, omotao se oko njenih grudi i križa. Čuo sam pucketanje tog biča. Na svaki udarac Lisa bi zadrhtala i zaurlala kao luda. Ali remen nisam vidio, a ni ruku — ili ticalo? — koja je udarala!

Da bih je zaštitio, skočio sam na nju; pokrio je rukama. Od tog trenutka remen me udarao nečuvenom snagom. Dva, tri puta zadržao sam krik koji se penjao prema mojim usnama. Zatim sam počeo urlati kao što je to činila i Lisa. .

Trajalo je kratko. Moram priznati: sve što sam mogao neodređeno pročitati u mislima Bića dokazivalo mi je da je bio — relativno —

dobar. Dvadesetak udaraca bičem. Zatim nas podiže i ponese prema stanu. Baci nas u dnevni boravak dok smo mi uzdisali i ječali. Nekoliko minuta kasnije pažljivo smo skinuli odjeću. Lisina su leđa bila išarana ljubičastim brazdama. Prema meni je Biće bilo još krvoločnije: svaki je udarac ostavio krvavi trag.

Lisa je u ormariću prve pomoći pronašla lijek koji nam je olakšao bol. Međutim, kad smo se htjeli obući, ustanovili smo da su naša odijela nestala. Lisa ih je bila ostavila na divanu... Nije ih jednostavno više tu bilo. Novi hir Bića! Izašao sam. Otišao sam u sobu, otvorio ormar... Bio je prazan. U njemu nije bilo ničega, ni maramice. Otvarao sam ladice, ormare. Ništa...

Nema nikakve sumnje: Biće je povezalo naš pokušaj bijega s našim odijelima i iz toga nelogično zaključilo da nas lišavanjem odjeće može spriječiti u bježanju.

Od tog smo dana Lisa i ja živjeli goli, u jednoj novoj kući bez struje, bez vode, bez plina, bez televizije, bez radija... i bez ikakve mogućnosti da izađemo!...

*

Tri puta smo pokušavali prijeći ogradu. Svaki put je postupak bio isti. Čini se da u početku naše Biće nije ništa primijetilo. Ali Biće pokraj nas, to jest ono u susjednom vrtu, vjerojatno ga je odmah uzbunilo, jer ne bi prošlo ni deset sekundi a mi bismo već bili vraćeni kući i bičevani bjesomučno, sve jače, sve do onoga dana kad je Lisa ostala onesviješćena na zemlji a gola su joj leđa bila izranjavana.

Poludio sam od bijesa. Zaurlah:

— Ona čeka dijete! Čujete li? Dijete! Za dva mjeseca! Nemate pravo!

Biće, dakako, nije odgovaralo iz jednostavnog razloga što nije razumijevalo naš jezik ni naše misli. Jeste li ikada remenom bičevali neposlušnog psa? Jeste li se obazirali na njegove prosvjede? Mi smo ipak naslućivali što je On mislio dok nas je bičevao. Bio je strašno bijesan. Nije dopuštao da bježimo dok on... »čini sve za kućne životinje... « Tako sam ja tumačio njegove misli.

Od tog dana nismo više pokušavali bježati. Privikli smo se na taj užasan život. Ne užasan zato što nas Biće zlostavlja, već, naprotiv, zato što se pokušava vezati prijateljstvom za nas. Volio bi da ga volimo. Ali nijednog trenutka nije pomislio da mi posjedujemo određeni oblik civilizacije. Ako je voda, struja, telefon, sve što je stvorila ljudska tehnika nestalo, to je zato što su te energije nespojive s njegovom vlastitom »fizičkom« konstitucijom. Bez sumnje, takvo Biće ne može podnijeti u svojoj blizini središte energije koju ne nadzire. Čim su se oborili na Zemlju, prva im je briga bila neutralizirati energetske sustave i ne pomišljajući da je te sustave stvorio čovjek. I, vjerujte mi, to je daleko išlo. Jedan primjer: moj

ručni sat više ne ide. Spiralna je opruga mekana poput konca!

Osim toga, Biće nema pojma o onome što mi želimo. Uvjeren sam da bi nam dao sve kad bih mu mogao to nekako dokazati. Pokrivače za Lisu, kojoj je noću hladno... Kolijevku za bebu koja će se uskoro roditi... Sve! Ali kako da ga pitam? Za njega smo mi kao psi. Tko je ikada uspio odista shvatiti smisao laveža?

Vrijeme prolazi. Iz dana u dan postaje sve teže živjeti. Kad nam je nestalo vode, nasmijao sam se i rekao:

— On će nas njome opskrbiti... Ili će nam je susjedi dati!

Nesreća je u tome što On ne zna da nam je voda neophodna, a ne znaju to ni susjedi. Dumontovi i Bertandovi su nestali. Na sreću sam nekad zabranio da se zatvori stari iskopani bunar u vrtu. Zarđao lanac škripi, ja sam nespretan, ali vode imamo. Što se tiče hrane... Stalno neka vrsta kašice, koju svakodnevno u podne nalazimo na stolu. Uvečer ništa! U početku zbog gađenja nismo ni takli tu hranu, a zatim je glad nadjačala...

*

Dijete se, na sreću, normalno rodilo. Ne znam što bih bio učinio da je bilo i najmanje poteškoće. U našoj je biblioteci bila jedna medicinska enciklopedija... Pozabavio sam se poglavljem porođaj. To nije bilo opisano do u pojedinosti, ali bez sumnje je najhitnije rečeno, jer je Lisa na nogama, malo oslabljena, ali nasmiješena, a beba u krevetu maše sićušnim rukama i punašnim nožicama. Djevojčica. Zovemo je Monika. Ona službeno nije prijavljena i neće to nikada ni biti. Više nimalo ne sumnjam: naša je civilizacija uništena u nekoliko sekundi.

Izašao sam s praznim kablićem i uputio se prema bunaru, kad odjednom začujem kako Lisa ciči. Kao životinja što je dave! Bacio sam posudu i otrčao prema vili. Lisa je skočila na mene poput razbješnjele životinje čim me ugledala kako ulazim, ščepala me za ruku i prsa jecajući:

— Moja mala! Moja mala!

Bio mi je dovoljan jedan pogled: Monika je nestala. Biće nam je ukralo naše dijete!

— To nije istina! — vikala je Lisa. — To je samo ružan san! Reci mi da to nije istina!

— Što se dogodilo? — upitah tihim glasom.

Rečenicama ispresjecanim jecajima i krikovima ona mi ispriča cijeli prizor: gledala me kroz prozor i odjednom se okrenula prema krevetu. Kriknula je, jer je nevidljivo Biće odnosilo Moniku kroz prozor! Lisa je pohitala i... vidjela dijete bačeno nečuvenom snagom na pločnik, gdje je ostalo nepomično. Krv je počela šikljati iz glave, a Biće je još topao mali leš odnijelo ne znamo kuda. Pitam se samo kako Lisa nije poludjela!

Pomahnitao od bijesa počeo sam tražiti Biće. U najmanju ruku kao da sam raspolagao nekim sredstvom kojim bih djelovao protiv njega! A nisam čak bio sposoban ni da ga vidim ili dodirnem. Moj jedini dodir s njim je posve jednostran, provodi se preko njegovih misli. Iz tog sam razloga krikom izrazio sav svoj bijes i očaj. Nije bilo odgovora. Za njega su naše riječi običan lavež. Osim toga, možda je, nezadovoljan samim sobom, smatrao poželjnim ubiti štene u odsutnosti majke...

Odlučio sam da se ne odzivam više na pozive Bića. Nakon Monikina nestanka ne bih se ni pomakao čim bih čuo »Čovjek, dođi!« To je bilo beskorisno: nakon trećeg poziva ščepa me Sila, podigne me, ispruži na ruke ili nevidljiva ticala na visini od nekoliko metara. Bezuspješno, kao i uvijek, pokušao sam se oteti kako bih izmakao nematerijalnom zagrljaju. Ne pitajte me što osjećam: savršeno ništa! Mogla bi me čekati milovanja, neizreciva uzbuđenja... ali ne. Ispružen sam, ne mogu se osloboditi, i to je sve. Ja sam stijena mržnje, bijesa i... strave.

A u mislima Bića uporno čitam:

— Ti nisi zahvalan, Čovjek!... Zašto? Ja sam te sačuvao dok se većina drugih otarasila tebi sličnih. I usprkos tome ti nisi umiljat...

Evo što je On tražio: nježnost! Lisa misli da je On mužjak. Ja se ne slažem, osim ako nije posve mlad. Po mojem mišljenju to je prije mlada žena bez djeteta.

*

Mlada žena bez djeteta! Nisam li zaboravio da je Lisa mlada i da je Biće ubilo našu bebu? Materinski instinkt... Potreba za privrženošću uz neko stvorenje, osjećaj da je to stvorenje sretno kad ga držite u naručju... Da budem sretan u naručju Bića koje je ubilo moje dijete? Lisa i ja smo utjelovljenje mržnje.

Psi koje miluju? Čak ni to! Pas može uvijek ugristi gospodara. Mi tu mogućnost nemamo.

Dani teku, zvjerski. Napolju nikoga nema. Pet pokušaja bijega plaćeno je na isti način: majstorskim batinanjem. A otkako smo goli, bič je sve bolniji. Tužno prolaze sati. Čitamo. Još nije došao na ideju da nam uzme knjige. On svakako ne zna što je to čitanje... Više ne raspravljamo — o čemu? osim o našem zatočeništvu, a i o tome se ne može bez prestanka govoriti. Od vremena na vrijeme Lisa uzdahne: »Nemam više vode«, a ja pođem izvući kabao iz bunara. To je nevjerojatno: ta blatnjava voda postala je bitni element naša postojanja. Noću... Osjetimo ponekad stid! Dugo smo mislili da Biće spava. Mladi smo. Ponekad nas obuzme želja. Neku noć dok sam vodio ljubav s Lisom, Biće me zazvalo i poželilo mi uživanje. A zatim se obratilo jednom od sebi sličnih i dodao da smo odvratni što se parimo naočigled sviju, čak i djece, ali, dakako, mi smo samo

životinje bez razuma...

Ne znam više prije koliko je tjedana ili mjeseci Biće ubilo Moniku. Završilo je ljeto. Satima posve klonuli pretresamo uvijek iste misli, toliko iste da, kad bi ponekad jedno od nas dvoje promrmljalo npr. »To bi bila naša jedina prilika«, drugi bi odmah razumio o kojoj je »prilici« riječ. Bića će se na kraju zamoriti zanimanjem za svoje kućne životinje. Ili će ih jednostavno pokositi hladnoća... Zašto su došli na Zemlju? Očigledno je da tu ništa ne rade! Stotinu sam puta pokušavao pročitati u duhu Bića nešto drugo osim onoga što nam namjenjuje, ali nisam nikada uhvatio ništa drugo osim »Čovjek, dođi!« ili »Čovjek, ti nisi osjećajan!«...

Oko nas se svijet nije promijenio. Trava je zarasla sve vrtove, a u vjetrovite dane kapci na prozorima lupaju na sve strane. Dokaz da su ljudi nestali. Što se tiče Bića, njima je svejedno što kapci lupaju i što kiša potocima ulazi kroz otvoreni prozor! Za njih su naše kuće obične pseće kućice.

*

Jednoga divnog sunčanog dana stigla je ona, mačka. Blagi povjetarac njihao je prozračno lišće bagrema pod kojim smo se Lisa i ja ispružili. Samo je treperenje lišća narušavalo tišinu.

— Mijau, mijau...

Približavala se gotovo puzući, zastrašujuće mršava, očiju udubljenih u očnim šupljinama. Mačka svijetlosive boje s tamnosivim prugama. Odakle je došla? Možda se mjesecima održavala u nekom vrtu čekajući povratak svojih gospodara... Ili možda u onoj šumi gdje se Lisa htjela skloniti pri našem pokušaju bježanja? I kako nije pala kiša već mjesec dana...

— Crkava od žeđi! — rekoh.

Lisa se već požurila prema životinji i uzela je u naručaj.

Ona je prela dopuštajući da je ljulja.

— Bože moj, bože moj! — Šaptala je Lisa. — Učini nešto da ne ugine! Više nismo sami...

Donio sam tanjur pun vode. Dugo je pila, lakomo, a zatim se vratila k Lisi trljajući se uz njene noge i sve glasnije predući. U znak zahvalnosti ponovo zamijauče. Možda je pokušavala nešto reći, kao što i ja pokušavam govoriti Biću... Ili je možda pročitala neku od mojih misli kao što i ja čitam misli Bića dok mi njegove ostaju nerazumljive.

— Dođi ovamo, maco — rekoh pokazujući moja koljena.

Ona odmah posluša i sklupči se na pokazanom mjestu,

U tom me trenutku pozove Biće:

— Čovjek, dođi!

Navikao sam se na poslušnost već mjesecima. Uzmem mačku, dignem se i stavim je na Lisina koljena. Uvijek je mene Biće zvalo a ne

nju, to sam oduvijek znao. Iz nepoznatog razloga ostavljalo ju je na miru.

Jasno sam shvatio njegovu misao:

— Čovjek, donesi i tu životinju koju si držao!

Lisa je razumjela kao i ja. Uzela je mačku u naručje i počela jecati:

— Preklinjem te!... On će je ubiti... kao što je ubio Moniku!

Oklijevao sam. Ovaj je put zapovijed bila oštra:

— Donesi tu životinju!

Poslušah i uputih se prema podnožju cedra gdje se obično nalazi Biće. Dopuštajući da se On zbilja negdje nalazi i da ima određeni oblik, što ne znam...

Nije me podigao kao što je to obično Činio. Zgrabio je mačku. Mislio sam da će ona, dignuta na tri do četiri metra visine, mijaukati, otimati se, grepsti... Nikako. Ona se sklupči i počne presti. Nekoliko sekundi kasnije lizala je svojim malim crvenim jezikom... Nevidljivoga! Ili je možda ona vidjela ono što mi nismo...

Misli se Bića razvedre. Nije to pokušavao sakrili, naprotiv. Meni je uputio kao neko predbacivanje:

— Zašto nisi i ti osjećajan kao ova mala životinji, Čovjek? Gledaj je! Sretna je! I ja sam sretan zbog nje! Čuvat ću je. Sviđa mi se.

Mačka je sve glasnije prela, sve je jače lizala... Što se mene tiče, i ja sam osjećao nježnu radost Bića, gotovo kao da sam i ja u njoj sudjelovao. To mi je bilo nepodnošljivo, jer sam za nj osjećao samo mržnju.

— Čovjek, odlazi! — reče on. — Ti i tvoja ženka. Vi ste ovdje beskorisni!

Što je htio reći? Je li to moguće? Dopušta nam da pobjegnemo, iako nas je u tome uvijek sprečavao? Objasnio nam je, i dalje ganut nježnošću male životinje:

— Možete otići! — reče nestrpljivo. — Idite kamo želite... Bježite i ne osvrćite se!

Nisam mogao vjerovati! Vratio sam se k Lisi i objasnio joj u nekoliko riječi da smo slobodni. Kamo da pođemo? Nismo to znali, osobito dok smo u kući... Selo je zacijelo bilo slobodno. Povukao sam Lisu do ulaznih vrata i otvorio ih. Izašla je na pločnik. Slijedio sam je. Ne okrećući se, jer je tako Biće naredilo. A ja sam navikao na poslušnost!

Prije nego što sam nestao s Lisom u tmini smrti, jedva je bilo vremena da shvatim kako od sada kućna životinja nije više čovjek već mačka.

SIMBIOZA

Murray Leister

Symbiosis

Preveo Krunoslav Poljak

Sanitetski general Mors bio je na službenom putu po seoskim područjima provincije Kantolije, strpljivo nagovarajući seljake da pristanu na vakcinaciju svinja i cijepljenje svojih obitelji, u času kad je provedena munjevita agresija.

Objave rata dakako, nije bilo. Padobranci su jednostavno počeli pred samu zoru padati s neba, sat prije izlaska sunca; istodobno su mlažnjaci mitraljirali mirne ulice Standheima, glavnoga grada provincije, ubivši dva psa i jednu mačku skitnicu. Zatim su, uz grmljavinu, motorizirane kolone jurnule preko međunarodnog mosta u Baltu. Naoružani su vojnici opkolili pospane carinike i zarobili ih, a tenkovi, oklopna kola i kompletna impresivna ratna tehnika bijesno su jurnuli u još usnulu pokrajinu. Zatim su oklopni vlakovi počeli glasno topotati po međunarodnoj željezničkoj pruzi prodornim zvižducima prkoseći manevarkama i drezinama kantolijanskih ložionica. Sjajni, sasvim nenajavljeni osvajački udar, započeo je u hladnom sivilu ranog jutra.

Kad je naposljetku svanulo i stanovnici Kantolije se počeli buditi, više od pola provincije već je bilo u neprijateljskim rukama. Neprijatelj je izgubio nekoliko ljudi u jednoj željezničkoj nesreći što se dogodila zbog prevelike revnosti kvislinga što su bacili u zrak most da bi spriječili dolazak branitelja. Ta je akcija samo zadržala za dva i pol sata program invazije na tom sektoru. U osam sati, u sanjivo sunčano jutro, provincija Kantolija je bila zauzeta.

Sanitetski general Mors čuo je za to u devet sati dok je stajao pokraj svinjca i strpljivo se prepirao sa seljakom koji nije dopuštao da

se njegove svinje i obitelj cijepe. Mors je šutljivo saslušao, vijest. Zatim se tromo okrene civilnom liječniku koji je bio s njim.

— Nisam se osobito nadao, ali ovo je gadno. Rat je uvijek gadan! A toliko sam se nadao da ćemo završiti program imunizacije! Nijedna nacija dosad nije uspjela cijepiti sto posto stanovništva. Bio bi to vrlo velik uspjeh.

Stojeći pokraj svinjca, on obriše čelo.

— Sada ću, dakako, morati otići u Stadheim. Tamo će sigurno biti neprijateljev glavni štab. Nadam se, doktore, da ćete nastaviti cijepljenje dok budete mogli. Molim vas da to učinite! Stopostotno cijepljenje, makar u jednoj provinciji, bila bi velika stvar. Uostalom, neprijatelj će ionako biti otjeran. Ali i u deset dana može nastati velika šteta.

On krene prema malom trošnom automobilu u kojem je obilazio sela prepirući se sa seljacima. Bio je čvrsto građen, niska rasta i imao duboke podočnjake — čini se da funkcionari malih zemalja što graniče s velikima koje sanjare o vojnoj slavi ne spavaju dobro. Sanitetski general Mors već dugo nije dobro spavao.

Možda je kao oficir morao pokušati da se priključi armiji branitelja koja do sada nije opalila ni metka. No on je bio u ovom kraju da provede program cijepljenja, a tim se programom ovdje upravljalo iz Stadheima.

Dok su njegova kola poskakivala i cviljela po cesti koja je vodila u glavni grad provincije, oko njega se nastavljala okupacija a da se njega nije dotakla. Triput je čuo kako lete mlažnjaci po vedrom plavetnilu neba. Nije ih mogao prepoznati zbog brzine. Jednom je opazio u daljini oblak prašine koju je podigla kolona oklopnih vozila jureći prema nekoj strateškoj točki koja još nije bila zauzeta. Neprijatelj se ponašao kao da Kantolija vrvi vojskom i oružjem a ne kao da je brani samo nekoliko carinika na granici i stadhejmska policija od petnaest ljudi.

Mali je automobil zveketao i kašljucao. Jutro je bilo prekrasno. Tu i tamo je poneki sniježnobijeli oblačić lebdio u plavetnilu. Svuda naokolo bile su zelene zaravni posijane kulturama žitarica. General Mors je gotovo zavidno gledao bezbrižne stanovnike sela kroz koja je prolazio. Oni nisu željeli rat, a mnogi nisu ni znali da je započeo. Osjećao je da je dopušteno upotrijebiti svako zamislivo sredstvo da se ti ljudi obrane od »ideala« zavojevača. Izgledao je vrlo potišteno.

Prije podneva on opazi pred sobom zvonike Stadheima. Ali naglo skrene ustranu kao da želi odgoditi neizbježno. Krene blagom padinom prema niskoj zgradi u kojoj se nalazila crpna stanica provincijskoga gradskog vodovoda. Stanica i njena okolica bili su nedirnuti, ali kad je izašao mehaničar crpne stanice, general je po njegovu licu vidio da zna kakva je tragedija zadesila zemlju.

Sanitetski general izađe iz automobila.

— Još nisu došli ovamo — reče ravnodušno poslovnim tonom.

— Nisu — odvrati mehaničar. Skrgutao je zubima, — Izvršio sam naređenje. Kao što mi je rečeno.

Sanitetski general kimne glavom.

— U redu — zatim zastade. — Htio bih razgledati postrojenje — reče gotovo se izvinjavajući. — Vrlo je moderno i čisto. Neprijatelj je potrošio pare na topove. Mogao bi ga pokušati prebaciti u neki svoj grad.

Mehaničar stane ustranu. Sanitetski general Mors prođe malim vodovodnim postrojenjem. Stadheim je imao samo dvadeset tisuća stanovnika, pa velika instalacija nije bila potrebna, a ovo je bila zdrava i praktična. Postojali su filtri i uređaj za kloriranje te dobro opremljen mali laboratorij za testiranje čistoće vode. Stanovnici Stadheima će uvijek imati dobru pitku vodu ako neprijatelj ne uništi ili ne odnese uređaje.

— Lijepo je gledati takve stvari — reče zadovoljno general. — Ljudi su od njih zdravi, a to znači i sretni. Znate li — doda podsjetivši se — da je program cijepljenja završen gotovo sto posto? Ah, u redu... — on zastade. — Moram krenuti u Stadheim. Tamo su okupatori. Pokušat ću s njima pregovarati o našim sanitarnim programima. Njihovi oficiri neće razumjeti koliko mnogo polažemo na higijenu. Pokušat ću ih nagovoriti da ne uvode promjene dok su ovdje. Mehaničareve oči iznenada planu.

— Dok su ovdje!

— Da — nastavi general Mors neutješno. — Neće biti ovdje duže od deset dana. Rat je strašna stvar! Protiv njega se mi liječnici cijelog života borimo. Ali dok ljudi ne shvaćaju, mora biti ratova — on duboko nezadovoljan udahne. — Bit će zaista strašno! No, možda će to biti posljednji put.

U mehaničareviin se očima iznenada nešto promijeni.

— Znači, borit ćemo se? Moja naređenja...

— Da — reče nevoljko general Mors. — Na svoj način mi ćemo se boriti. Na jedini način na koji se mala nacija može obraniti od velike. Možda će nam biti potrebno deset dana da ih potjeramo, ali ta će pobjeda biti strašna!

On zastane a zatim bespomoćno raširi ruke. Uputi se prema automobilu i nastavi vožnju prema Stadheimu.

Na rubu grada zaustavili su ga stražari da bi konfiscirali automobil. Ali kad je izašao iz kola u uniformi armije svoje zemlje, odmah su ga uhapsili. Vojnik koji je pritisnuo bajonet na leđa maloga generala odveo ga je u središte grada. Mors je, dakako, bio pripadnik saniteta, izgledao je beznadno nevojnički i nije imao oružja opasnijeg od nalivpera. Ali neprijateljski se vojnik osjećao kao osvajač i to je

bila prva prilika da se odigra ta uloga.

Kad su sanitetskoga generala doveli komandantu invazijskih trupa, on je već bio vrlo neraspoložen. Za vrijeme invazije nije opaljen nijedan metak, a povijest će to pripisati u zaslugu onima koji su bili za to zaslužni — tupim anonimnim ljudima koji su pripremili redove vožnje i naređenja o kontroli prometa a ne borbenom rukovodstvu. General Tomson bit će zabilježen u povijesti, ako uopće bude, samo kao nominalni rukovodilac složenoga pokreta trupa. To mu se nije sviđalo.

Prije jedan sat obavio je upečatljivu ceremoniju na balkonu zgrade provincijske uprave. Uz njega su stajali oficiri, a dolje na trgu njegovi vojnici, dok je čitao proglas stanovnicima Kantolije. Oslobođeni su, stajalo je u proglasu, teškog ugnjetavanja od vlastite zemlje; od sada će uživati sav blagoslov teških poreza i tajne policije u kojemu uživaju osvajači. Radovat će se jer su sada građani svoga velikog susjeda — a svatko tko se ne bude radovao bit će strijeljan. Ukratko, general Tomson je pročitao proglas o aneksiji Kantolije njegovoj zemlji i pri tom se osjećao kao budala. Prilika baš nije bila svečana. Jedini svjedoci, osim njegovih jedinica, bila su dva zablenuta čistača ulice i grupica od dvadesetak kvislinga koja je pokušala svojim povicima oduševljenja nadglasati šutnju dvadeset tisuća građana koji se nisu pojavili.

Ali kad su uveli generala Morsa u njegov ured kao zarobljenika, general Tomson se počeo bolje osjećati. Zarobljeni general! To je mirisalo po pravom pravcatom tradicionalnom ratu! Zarobljenik je, naravno, bio zdepasta niska osoba u loše skrojenoj uniformi, a širina njezinih ramena odavala je seljačko porijeklo. No general Tomson je pokušao vojnom uljudnošću izvući što više iz te situacije.

— Izvinjavam se — reče general Tomson majestozno — ako ste bili izloženi bilo kakvoj neuljudnosti za vrijeme zarobljavanja, dragi generale. Ali, naposljetku — on se milostivo nasmiješi — ovo je rat?

— Je li? — upita Mors i nastavi poslovnim tonom: — Nisam bio siguran. Kad je izdana ratna deklaracija i tko ju je objavio?

General Tomson zatreperi očima.

— Što... ah... moja vlada nije formalno objavila rat. Postojali su vojni razlozi za tajnost.

Sanitetski general Mors sjedne i nakrevelji se.

— Ah! Odlanulo mi je. Ako ste proveli invaziju bez objave rata, imate legalni status bandita. Dakako, moja vlada neće regulirati vaš položaj. Ali i kao bandit — nastavi on prozaično — razumjet ćete da se ne bi smjelo dirati u mjesne higijenske mjere. Zbog toga sam došao k vama. Moja zemlja ima najmanju smrtnost u Evropi i svako ometanje rada naše zdravstvene službe bilo bi ludo. Nadam se da ćete narediti...

General Tomson zareži. Zatim se savlada pjeneći se od bijesa.

— Nisam vas primio da mi držite lekciju — reče on kruto. — Koliko ja znam vi ste jedini visoki oficir svoje armije kojeg su moji ljudi zarobili. Formalno zahtijevam da se sve trupe pod vašom komandom predaju.

— Ali ja nemam trupa — odvrati iznenađeno sanitetski general Mors. — Moja vlada nije toliko glupa da ostavi vojsku u provinciji koju ona ne bi mogla obraniti! Bila bi uništena u nametnutoj bitki, kako biste mogli tvrditi da ste pobijedili.

Oči general Tomsona su sijevale.

— Znači, vaša je vlada znala da namjeravamo napasti?

— Dragi moj čovječe — reče trpko Mors. — Vaša vlada je godinama brbljala kako bi porezi iz naše najbogatije provincije gotovo uravnotežili vaš budžet. Naravno, pretpostavljali smo da ćete je jednog dana pokušati osvojiti. Nismo mi budale!

— Pa ipak — reče general Tomson ironički — niste se pripremili za njenu obranu.

Sanitetski general Mors zažmirka prema mršavoj figuri okićenoj medaljama.

— Kad miroljubiv domaćin čuje lopova u svojoj kući — reče on kratko — on se može, ali ne mora, sam s njim boriti, ali sigurno neće na njega slati svoje sinove! Ako je mudar, pozvat će policiju.

— Pozvat će policiju! — ponovi general Tomson ne vjerujući ušima. — Dragi moj sanitetski generale Morse, mislite li da će u ovoj stvari intervenirati Ujedinjeni narodi? Ujedinjenim narodima rukovode diplomati, frazeri. Oni su užasnuti i bespomoćni pred gotovim činom kao što je sada naše zauzeće Kantolije! Moj dobri gospodine...

— To su besmislice! — reče razdraženo Mors. — Došao sam vam ponuditi svoje iskustvo u pitanjima vojnoga i civilnog zdravlja. Je li vam doista stalo do zdravlja vaših ljudi?

Nastade stanka. General Tomson bio je vitak i uniforma mu je savršeno pristajala. On nikako nije spadao u kancelariju upravitelja provincije čiji je stol još bio prekriven dokumentima o takvim lokalnim problemima kao što su cijene svinja i žita ili pojava ospica u pučkim školama. Kancelarija je bila pomalo neuredna unatoč stanovitom plebejskom pokušaju da joj se dade elegancija. General Tomson je izgledao neugodno neskladno u toj sredini. Ali zabavljao se.

— Uvjeravam vas da se brinem za zdravlje svojih ljudi koliko je to potrebno.

— Ako se dovoljno brinete — reče odsječno sanitetski general Mors — uklonit ćete ih odavde isto tako brzo kao što su i došli! Ali teško da ćete udovoljiti toj mojoj želji. Htio sam vam samo reći da

vaši ljudi dolaze što manje u dodir sa civilnim stanovništvom... nikakvi doticaji koji se mogu izbjeći.

— Ta vi ste smiješni! — reče ljutito general Tomson. — Kantolija je sada dio moje zemlje. Njeni su stanovnici sugrađani mojih vojnika. Izolirati ih? Smiješno!

Sanitetski general Mors ustane i slegne ramenima.

— U redu — reče on ozbiljno. — Opomenuo sam vas. A sada, ili sam zarobljenik ili nisam. Ako nisam, molio bih propusnicu da se mogu slobodno kretati. Iznenadni dolazak velike vojne sile predstavlja problem za javno zdravlje...

— Koji će moj sanitetski korpus — reče prezrivo general Tomson — uspjeti riješiti! Vi ste zarobljenik, a, po mom mišljenju, i budala! Zbogom!

Sanitetski general Mors ravnodušno krene prema vratima...

Kako invazija nije još bila stara ni jedan dan, nije bilo vremena da se izgrade konclogori. Zato su sanitetskoga generala Morsa zatočili u školi, koja je bila zatvorena za nastavu kako bi mogla biti preuzeta i pretvorena u zatvor. Našao se u društvu guvernera provincije, gradonačelnika Stadheima i ostalih funkcionara koje su okupatori uhapsili. U zatvoru su bili i obični građani — većinom ljudi koje su malobrojni kantolijski kvislinzi denuncirali. Do sad ih još nisu optužili za neke zločine. Čak ni armija napadača nije još tvrdila da su povrijedili vojni ili građanski zakon. No, većina njih je bila prestrašena. Nije bilo lako zaboraviti priče o taocima strijeljanim zbog otpora porobljenog naroda. Znali su za ugledne građane koji su bili likvidirani samo zato što su bili ugledni građani, a obrazovani ljudi zato što su odbacivali propagandu koja je gušila svaki razum. Sudbina Kantolije imala je presedana. Ako se presedani ponove, oni koji su bili prvi uhapšeni poslije okupacije zemlje nisu bili u zavidnom položaju.

Sanitetski general Mors pokuša ih ohrabriti, ali nije imao mnogo uspjeha. Situacija se činila beznadnom. Osvajanje jedne provincije neke vrlo malene zemlje činit će se svijetu ili kao kriza, ili kao nepoštovanje Ujedinjenih naroda, ili kao ispravljanje granica — ovisno o nacionalnosti i političkom uvjerenju komentatora. Ono će se naći na dnevnom redu Vijeća Ujedinjenih naroda; vješto će biti pomiješano s drugim stvarima tako da se o njemu neće moći odvojeno raspravljati i naći rješenje. Naposljetku će biti predmet kompromisa — jedna stavka u zamršenom pogađanju velikih sila — koje će ostaviti stvari onako kako je to želio agresor. Praktički, to su bili jedini izgledi.

— Ali, činjenica je — reče sanitetski general Mors — da se to ne može nastavljati unedogled. Život čovječanstva je simbioza, zajedničko življenje, u svim njegovim fazama. Ona počinje simboličkim odnosima članova obitelji, od kojih svaki pomaže ili se

njemu pomaže. Ali ona se diže do simboličkog odnosa nacija, od kojih je svaka organizam potreban drugima i koje treba da se sve uzajamno pomažu.

— Ali postoji i parazitska simbioza, u kojoj jedan organizam nastoji pljačkati drugog upravo kao što naš neprijatelj pokušava nas opljačkati — umiješa se prirodnjak-amater. koji je bio također uhapšen.

— Zaista zdrav organizam nalazi načina da se oslobodi parazita — reče mirno Mors — ili da ih barem drži u podnošljivom stanju podložnosti. Sumnjate li da je naša zemlja zdrav organizam?

Taj je razgovor ohrabrivao, ali njegovi drugovi u zatvoru nisu bili uvjereni. Većinu su uhvatili u njihovim domovima. Samo je jedan bio potpuno odjeven. Gradonačelnik je prebacio kabanicu preko noćne košulje; dlakave noge i bosa stopala oduzeli su mu svako dostojanstvo. Ostali ugledni građani bili su neobrijani, nepočešljani i u svim mogućim stupnjevima negližea; svi su bili sigurni da je to poniženje loš znak.

— Dakako — popusti realistički sanitetski general Mors — naša zemlja ima samo četiri milijuna stanovnika, a neprijatelj ima pedeset. No, mi smo brižljivo planirali. U prirodi se sva stvorenja ne bore zubima i pandžama. Svako stvorenje ima svoj osobit način obrane, kako sam to osobno istakao našem Predsjedniku. Mora postojati, tvrdio sam, neki oblik obrane za svaki tip nacije da bi ona mogla preživjeti. Mogu reći da mi je poslije rekao da je siguran da će naša nacija preživjeti, morat ćemo iz nje istjerati agresora.

— Ali kada? — upita očajnički jedan zatvorenik.

— Žetva počinje za tri tjedna — reče zamišljeno Mors. —Bio bi veliki udarac za našu zemlju kad bi žetva pala u ruke neprijatelja. Moram reći da ćemo morati izvojevati pobjedu za manje od tri tjedna. Vjerojatno za deset dana.

Njegovi su ga drugovi gledali zaprepašteno. Ali sanitetski general Mors nije izgledao kao čovjek koji računa sa spektakularnim vojnim trijumfom svoje domovine. Izgledao je kao netko koga boli srce zbog nečeg što samo on zna.

Zatvorenici su ostali potišteni. Njihov se broj neprekidno povećavao. Kao uvijek, za osvajače su poraženi bili niža bića. Mnoge su pretukli poslije hapšenja. Drugog dana školska je zgrada bila prepuna. Dovodili su sve više pretučenih zatvorenika. Trećeg je dana oko škole postavljena ograda od bodljikave žice, a hranu su prezrivo bacali preko ograde da je uhapšeni sami međusobno podijele. Sanitetski general Mors je za tu svrhu organizirao odbor koji je ujedno protestirao zbog nepotrebnih zlostavljanja i ponižavanja.

Četvrtog su dana dvojica ljudi dovedeni tako pretučeni da su bili bez svijesti i uskoro su umrli, iako ih je general Mors — bez lijekova i

bilo kakvih instrumenata — pokušao oživjeti.

Novodošli su donosili vijesti o stanju u provinciji. Agresori su metodički pljačkali osvojeni teritorij. Njihova je namjera bila povećati bogatstvo svoje zemlje osiromašenjem provincije koju su pripojili. Neprekinuto su odvozili strojeve. Od trgovaca su oduzimali robu. Kantolija je bila najbogatija provincija te male zemlje. Kad osvajači završe svoj posao, ona će biti najsiromašnija u Evropi.

To nije bilo sve. Agresorovi su vojnici bili smješteni u privatne domove i u javne zgrade. Gotovo svaka kantolijanska obitelj imala je svoju kvotu agresora koje je morala hraniti na vlastiti trošak. I dok su neprijateljevi vojnici morali biti savršeno disciplinirani u odnosu prema svojim oficirima, ta stroga disciplina nije postojala kad su u pitanju bili civili. Građanin kojemu je dom bio samo opljačkan mogao se smatrati sretnim.

Vanjski svijet je ostao ravnodušan. Dakako, iz Kantolije nije bilo vijesti. Cenzura i hermetički zatvorene granice su se za to pobrinule. Ali one rijetke zabranjene radiovijesti koje su novodošli zatvorenici donosili pokazivale su da se vanjski svijet nije previše uzbuđivao zbog »ispravljanja« jedne nevažne granice u zabačenom kutu Evrope.

Među četiri velike sile vladala je diplomatska kriza. Vlada sanitetskoga generala Morsa uložila je dostojanstveni protest i formalni apel Ujedinjenim narodima, ali je kontrola organizacije nad atomskom energijom bila tako nestabilna stvar i bila održavana tako nestabilnom ravnotežom pregovaranja da je kontroverzno pitanje kao što je osvajanje Kantolije moglo razbiti cijeli okvir međunarodnog sporazumijevanja ako bi se u tom času na njemu ustrajalo. Razmatranje tog problema je odgođeno. Agresori su imali na raspolaganju neograničeno vrijeme da na silu preodgoje građanstvo provincije prema svojim željama, da ih nauče da poslušno glasaju za čuvanje svoje nove nacionalne pripadnosti kako ih ne bi zadesile gore stvari.

No, začudo, poslije četvrtog dana više nisu dovođeni novi zatvorenici. Posljednji koji su došli kroz jecanje su govorili da su u Kantoliju navirale svježe trupe gotovo od samog njenog zauzeća i da je sada čudovišna armija spremna da pregazi ostatak nacije kojoj je Kantolija bila samo dio,

Ali sanitetski je general Mors brojio na prste i tužno rekao — Agresija ne može trajati duže od deset dana! Ali to je užasno!

Njegov izgled nije nikad bio vojnički. Sada, poslije pet dana bez sapuna kojim bi se oprao ili britve kojom bi se obrijao i pošto cijelo to vrijeme nije mijenjao rublje, izgledao je bijedno. Rasparao je potkošulju da bi načinio zavoje za zatvorenike. Hrana je bila nedovoljna, a on je od svoje davao onim najpretučenijima i najslabijima. Pet se dana odrazilo na njemu. Pa ipak je posjedovao

neko čudno dostojanstvo, koje je moglo biti samo dostojanstvo uvjerenosti u svoju stvar.

I tada, popodne petog dana, jedan od stražara izvan ograde od bodljikave žice zatetura, prisloni pušku na stablo i uhvati se za to stablo u grču slabosti. Sanitetski general Mors je to opazio.

Mrko je gledao dok sve nije bilo gotovo. Činilo se da ga boli srce i da mu je mučno. Ali njegove su oči blistale kad se okrenuo i prešao pogledom preko izmučenih, obeshrabrenih likova u konclogoru, koji je bio prva blagodat koju su donijeli agresori.

— Netko mi mora posuditi britvu ili nož — reče Mors gradonačelniku Stadheima, koji mu je slučajno bio najbliže. U najgorem slučaju morat ću razbiti neku staklenu posudu i pokušati se obrijati oštricom stakla. Zahtijevat ću da se agresorska armija preda.

Toga dana nije uspio predati taj zahtjev. Tek kasno popodne sedmog dana okupacije sanitetskog su generala Morsa na'javili generalu Tomsonu. Na putu iz školske zgrade zdepasti neuredni general morao.je proći ulicama Stadheima. Bile su gotovo prazne. Bile su prljave i nepometene. Po pločnicima su ležale gomile smeća. Na putu do zgrade provincijske uprave u kojoj je bio štab agresora sreo je samo nekoliko civila i nijednoga neprijateljskog vojnika.

Pred zgradom uprave opazio je jednog vojnika, stražara, kako leži na pločniku čudno se zgrčivši. Sanitetski general Mors je odmah zamijetio da je čovjek mrtav.

Činilo se da ga srce boli više nego ikada kad su ga uveli generalu Tomsonu. Pozornica toga drugog razgovora opet je bila kancelarija guvernera provincije, ali je sada plebejska elegancija njenog namještaja bila ispravljena. To je sada bila slika djelotvornosti. Tu su bili arhivski ormari i geografske zidne karte, a automatski stroj za kopiranje tiho je brujio u kutu ispisujući na roli papira tekstove nedovoljno uredno natipkanih naređenja, zahtjeva, spiskova i slično.

General Tomson bio je vitak i elegantno ukrašen medaljama kao i prvi put. Ali sada se na njegovom obrazu pojavljivao nervozni tik. Lice mu je poprimilo neku čudnu sivu boju. Gledao je sanitetskoga generala Morsa očajničkom ljutinom.

— Bit ćete strijeljani — rekao je užasavajućom mirnoćom — ako istinito odgovorite na moja pitanja. Ako na njih ne odgovorite, nećete biti strijeljani. Ali ponizno ćete moliti da vam se pruži prilika da promijenite mišljenje i dobijete streljački vod! Razumijete li?

Sanitetski general Mors veoma spokojno sjedne. Njegov pokušaj da se obrije nije osobito uspio. Bio je u svakom pogledu neugledna suprotnost dotjeranosti generala agresora.

— Ja sam zatražio ovaj razgovor — reče suhoparno Mors — da vas pitam jeste li spremni predati trupe pod vašom komandom. Jednom ste spomenuli da sam jedini viši oficir moje armije u vašim rukama.

Sumnjam da ste zarobili još kojega. Zato moram ja postaviti taj zahtjev.

General Tomson načini nekontrolirani pokret rukom. Zatim se savlada. Ali disao je brzo i njegov se obraz grčio a zubi škrgutati dok se smiješio. Činilo se da nije pri sebi.

— Kakva je to epidemija? — pitao je mrtvačkom mirnoćom. — Svakog dana umire deset tisuća mojih ljudi! Vaši građani ne umiru. U četiri smo dana izgubili trideset pet tisuća ljudi, a do sad je oboljelo samo šest starosjedilaca Kantolije! Što je to, Morse?

Sanitetski se general Mors udobno zavali a fotelji. Nije pokazivao da trijumfira.

— Bit će da je to jedan... organizam koji smo razvili — reče on ozbiljno. — Službena je oznaka CK211. Koliko mi je poznato, to je umjetna mutacija, varijacija jedne prilično obične bakterije. Rekli su mi da je to patuljasti oblik jedne diplokoke. Samo je nešto veći od molekule virusa. Ne možete očekivati da budem precizniji.

Nosnice generala Tomsona se raširе.

— Ahhhh! — reče on jezivo blago — znači, nije obična zaraza! To je biološki rat! Vaša je nacija prekukavička da se bori onako kako se bore časni ljudi...

— Između naših zemalja nema rata — reče prozaično sanitetski general Mors — a vi ste napali našu zemlju kao razbojnik, po pravilima koje ste sami donijeli. I zato smo mi primijenili vlastiti način obrane. Ako predate trupe koje su pod vašom komandom, mogli bismo spasiti ljudima živote. Jeste li na to mislili?

Obrazi generala Tomsona se zgrče. Ruke su mu drhtale od mržnje.

— Recite mi istinu — reče promuklo — i dat ću vas strijeljati. Toliko ću biti milostiv! Obećavam da ću vas dati strijeljati! Ali ako ne...

— Čini mi se da je vaše ponašanje besmisleno, generale — reče Mors ravnodušno. — Koliko se sjećam, smrt nastupa trećeg dana poslije infekcije, obično nekoliko sati poslije pojave prvih vidljivih simptoma. Sulfamidin, penicilin i streptomicin ne djeluju na tu vrstu bakterije, koja je i dobivena tako da bude neosjetljiva na te lijekove. Osim toga, koliko mi je poznato, pacijent prenosi zarazu od samoga onog trena kad je sam zaražen. Čini mi se da ste potcijenili svoje gubitke. Štoviše, kod ovakve epidemije smrtnost raste geometrijskom progresijom dok je prirodni imunitet i nedostatak novih žrtava ne snize.

Mors zastade i upita:

— Vi ste naredili ljudima da se suzdrže od svakog doticaja s pučanstvom?

General Tomson eksplodira od gnjeva.

— Shvatio sam vaše namjere čim je epidemija izbila! Moj je

sanitetski korpus tvrdio da su uzrok infekcije zaražene namirnice koje smo dobili iz domovine, jer su obolijevali samo moji ljudi! Naredio sam vojnicima da se hrane samo mjesnom hranom, a naša smo sljedovanja razdijelili stanovništvu — radi osvete ako su za to odgovorni vaši špijuni u našem sustavu opskrbe. Ali broj oboljelih se utrostručio! A vaši ljudi ne umiru! Moji ljudi umiru! Samo moji ljudi!

Sanitetski general Mors kimne glavom.

— To je prirodno. Naše je stanovništvo imuno — a zatim objašnjavajući doda: — Imunizirali smo praktički cijelo pučanstvo na neke bolesti koje su prije prevladavale. U injekciji koju smo dali svakom građaninu nalazio se i spoj koji stvara imunitet na diplokoke na posve nov način.

Dotjerani general Tomson sjedio je ukočen, bez riječi, u tako ubitačnom gnjevu da se činilo kao da je potpuno miran. — On omogućuje simbiozu — nastavi sanitetski general Mors tonom predavača koji nastoji zainteresirati slušaoce. — On stvara stanje u kojem ljudsko tijelo i niz diplokoka mogu zajednički živjeti. On ne stvara odnos. Za to su potrebni organizmi. On samo omogućava odnos. Praktički, nismo imali zaraze diplokokama u našoj zemlji već godinama. Kod nas su takve bolesti vrlo rijetke. Ali cijepljenje omogućuje svakom cijepljenom da uspostavi pravi simbiotički odnos ako dobije diplokoke. Slično kao s prilagođenom crijevnom florom i bacilima u debelom crijevu. Oni nam ne štete, a ni mi njima. Da li me razumijete?

Glas generala Tomsona bio je gotovo neljudski.

— Kako su moji ljudi dobili zarazu? — pitao je. Glas mu se lomio. — Recite, kako su moji ljudi zaraženi? Moj sanitet kaže...

— Nismo ih mi zarazili — odvrati mirno sanitetski general Mors. — Zarazili smo samo vlastito pučanstvo. Ujutro na dan vaše invazije ubacili smo bacile u pitku vodu i hranu. Zarazili smo vlastiti narod — kojemu zaraza nije mogla nauditi — a zatim sam došao k vama i upozorio vas da zabranite svojim vojnicima svaki doticaj sa stanovništvom. Preporučio sam vam i da povučete trupe iz naše zemlje radi njihove vlastite sigurnosti, ali mi niste povjerovali. Naime, svaki građanin naše zemlje sada je prijenosnik bolesti od koje umiru vaši vojnici. Prijenosnik, On od bolesti ne pati, ali je može prenijeti na svakog tko nije na nju imun. Čuli ste za prijenosnike tifusa. Mi smo nacija prijenosnika kuge koja uništava vašu armiju.

General Tomson bio je utjelovljenje sleđenoga očajničkog gnjeva. Lice mu je bilo sivo. Obrazi su mu se grčili. On je doveo osvajačku armiju u trijumfu u tu provinciju.

A zatim je, bez ijednoga ispaljenog metka, njegova armija prestala biti armijom, a pred njegovim štabom na ulici je ležao mrtav stražar.

— Nismo to rado učinili — reče sanitetski general Mors — ali

morali smo se braniti. Tlo naše zemlje sada je smrtonosno za vaše. vojnike. Kad biste ubili i spalili sve građane ove zemlje, naša bi zemlja ipak bila sudbonosna za vaše ljude i naseljenike koji bi došli poslije njih. Ne možete se koristiti Kantolijom. Ne možete se koristiti ni ostalim dijelovima naše zemlje. A plijen koji ste odnijeli proširio je zarazu po vašim gradovima. Prijenosnici su je odnijeli tamo i prije nego što su umrli zarazili su druge, kvislinzi koje ste poslali u svoju zemlju da ih nagradite za izdaju — i oni su bili prijenosnici. Bolest vjerojatno strahovito hara vašom zemljom. Ostale će zemlje zatvoriti granice radi karantene, ako to već nisu učinile. Vaša će nacija biti uništena, osim ako nam ne dozvolite da je spasimo. Molim vas da nam to omogućite.

Naposljetku sanitetski general Mors umorno reče:

— Nadam se da ćete predati svoju armiju, generale Tomsone. Vaši će ljudi kao zarobljenici biti naši pacijenti i mi ćemo ih izliječiti. Inače će umrijeti. Dopustite nam i mi ćemo zaustaviti epidemiju koju ste sami izazvali u svojoj zemlji napavši nas. Nismo se branili tim oružjem a da ga prethodno nismo dobro upoznali. No, morate nas ovlastiti da vas spasimo. Vi i vaša nacija morate bezuvjetno kapitulirati...

General Tomson ustade. Pozvoni. Uđe jedan oficir i vojnici.

— Izvedite ga — muklo izusti general Tomson. — Izvedite ga i ubijte ga!

Oficir krene naprijed. Zatim nešto zaštropota. Jedna je puška pala na pod. Jedan od vojnika se zaljulja. On se nasloni na čelični arhivski ormar i očajnički ga obuhvati rukama. Lice mu oblije znoj; bio je blijed kao pepeo. Dakako, znao je što se zbiva. Zajeca. Bio je već mrtav iako se još micao i disao. Krupne suze poteku iz njegovih očiju.

Ostali vojnici neodlučno zastanu... i pobjegnu.

*

Sanitetski je general Mors stajao uz svinjac i strpljivo se prepirao sa seljakom koji je tvrdoglavo odbijao da dopusti cijepljenje svoje obitelji i goveda. Zdepasti sitni general u uniformi, koja mu je loše pristajala, ozbiljno reče:

— Tu je u pitanju zajednički život... ono što učeni ljudi zovu simbioza. Cijepljenjem smo obranili svoju zemlju. Sada ovim drugim moramo obraniti cijelo čovječanstvo! Ne želimo da nas drugi mrze ili da se boje našeg naroda. Želimo da nas posjećuju pripadnici drugih naroda i da među nama žive u miru i sigurnosti, da se ne boje s nama trgovati. Ako nas se druge nacije boje, mi ćemo od toga imati štete!

Seljak se tvrdoglavo protivio. Pobjeda nad agresorom i uvjeti koji su mu bili nametnuti ispunjavali su ga ponosom. Ali sanitetski general Mors je strpljivo počeo kršiti njegov otpor.

— Ah, ali oni su se zaratili s nama! To je druga stvar! Mi ne želimo

ratova. Kad ti, tvoja obitelj i goveda budete cijepljeni, daleko ćemo napredovati na putu prema shvaćanju da narodi koji su u miru mogu zajedno živjeti — reče ozbiljno sanitetski general Mors. — Nacije koje su u ratu zajednički samo umiru.

KRHKI SVIJET

Boris Zubkov, Evgenij Muslin

Nepročnyj, nepročnyj, nepročnyj mir

Preveo Ivan Paprika

Putovanje je počelo u — podrumu. Opasno putovanje kroz cijeli Veliki Grad. Predali su mu golem nespretan omot i u trenutku kad ga je primio u ruke postao je zločincem. Na brzinu su ga poučili kakve sve mjere može poduzeti da bi se probio: koja mjesta mora izbjegavati, koje ulice, kako se mora ponašati ako naleti na agente sigurnosne službe, što mora i kako odgovarati ako slučajno dospije pod istragu... Htjeli su mu dati i pratioca, no on je to odbio. A i što će mu? Jasno je da su dvoje ili dvojica sumnjiviji od jednoga. Opasnost podijeljena na dva dijela ostaje i dalje opasnost. To bi bilo isto kao kad bi čovjek skakao s mosta — u dvoje. Umjesto jednog utopljenika — dva. I to bi bilo sve što bi postigao. Bolje će biti da on sam prokrijumčari kroz cijeli grad taj strašni teret, da ostane s njime u četiri oka, s tom nesretnom i nespretnom kutijom u kojoj leži ONO.

Kakav nespretan omot! Vraški nespretan! Kao da se sav sastoji od uglova i ćoškova. Kad ga držiš na koljenima, oštri se uglovi zabijaju pod pazuh, tvrdo rebro pritiskuje grudi, a ruke što drže omot odozgo stalno odrvenjuju.

Međutim, maknuti se makar i najmanje znači — izazvati sumnju ili, barem, privući na sebe pažnju, bilo čiju pažnju. I bez toga ta njegova kutija svima smeta. U vagonu podzemne željeznice neobično je tijesno, kao u konzervi s mariniranim šljivama. On je volio marinirane šljive. U djetinjstvu. Sada, naime, više nema mariniranih šljiva, pa ni pravih, prirodnih šljiva. Sada su glavna hrana — keksi »pups«. U vagonu svi žvaču te kekse. I svi ih vječno žvaču. Od jutra do mraka. Znamenite kekse »pups«, koji ne debljaju pa čak i ne zasićuju.

Tvornice koje proizvode te sintetičke kekse rade dan i noć. »Keksi 'pups' obnavljaju mišićje, potiču rad žuči i raspodjeljuju atome po cijelome organizmu...« I mi to moramo vjerovati! Međutim, račun je točan — bolje se zaradi ako se proda pun teretni vlak neukusnog smeća nego i najveći teretni automobil prave i zdrave prirodne hrane... A u ustima keksi tiho šušketaju: »pups... pups« i u tren oka ispare... Čovjek ima dojam kao da grize zubima malene gumene kuglice ili balončiće napunjene stopostotnim zrakom. Zrak još ne sintetiziraju.

Prokleti je omot skliznuo s koljena. Ruke su odrvenjele kao da su tuđe.

Njegov je otac bolovao od bubrežnoga kamenca. Starinska plemenita bolest. Sad rijetko tko obolijeva od nje. Kako li je ponosno majka pripremala vruću kupku kad bi otac dobio napad. Neka svi znaju da njen muž boluje od rijetke i plemenite bolesti! Za kekse »pups« nikad nećeš moći reći da kao kamen opterećuju želudac ili kakav drugi organ. Možeš požderati omot od pet funti keksa, smjesta ćeš poslije toga osjetiti životinjsku glad... I žeđ! Svi unaokolo žvaču šuštave kekse i oblizuju suhe usne. Zna on o čemu sada sanjare putnici podzemne željeznice — na prvoj stanici poletjet će k automatima što prodaju napitak »PijZaCent«. Istina, taj napitak neće utažiti žeđ, ali ga zato možeš popiti u golemim količinama. Automati prodaju porcije od po dva galona svaka, a žedni podmeću pod smeđu struju tekućine — papirnate vjedrice...

Omot je ipak spuznuo s koljena! Užasan neoprez!... Uz to se još upro oštrim uglom o nečiji trbuh, odjeven u nekakav zeleni ogrtač... Samo je to još manjkalo... Caine Price osjeti šestim čulom kako ga vlasnik zelenog ogrtača pažljivo promatra... Osjećao je njegov pogled svakom porom kože na čelu i vršcima ušiju. Pogled je bio težak kao olovna ploča i prodoran kao reflektori policijskog automobila. Price uvuče trbuh, nastojeći nesretnu kutiju ugurati nekud pod rebra, stisnu se uz naslon mekog sjedala, žarko želeći da postane nekako manji, mnogo manji nego što, zapravo, jest, da se nekako spljošti u lepinju... O, užas!... Omotni papir? Raspukao se!... I sad će svi vidjeti ONO — njegovo poniženje, njegov zločin!... Skandal, galama, negodujuća lica!... Tip u zelenom plastu zaustavit će vlak točno u tunelu. Hladni čelik lisičina usjeći će se u kožu .. U Sigurnosnoj službi čeka ga kugla — izolator za posebno opasne.. Vidio je u kinu: staklene kugle-ćelije s kukama na debelim nosačima unaokolo: željezobetonske kule.

Price se strese i, ne dižući glavu, nespretno izvrnu oči prema gore da vidi što radi vlasnik zelenog ogrtača. On je skinuo naočale i kratkovidno žmirkajući brisao stakla papirnatim rupčićem. Price je imao više sreće nego kilograma. Kilograma vlastite proizvodnje. Tip u zelenu plastu nosio je jeftine naočale, koje su brzo postajale mutne...

Tjedan dana pošto si ih kupio nećeš više moći vidjeti ni vlastiti nos. Svuda ono isto Univerzalno Trgovačko Načelo: krhke stvari se prodaju češće. Makar i ispod cijene, ali sve češće i češće. Svakog mjeseca, pa zatim svakog tjedna, dana, pa i sata... Nešto u Princeovu džepu gromko i otegnuto zazvoni, a zatim isto tako otegnuto zaškripi i gluho zagrakta... Rasprsnuo se sat koji se samo jedanput navija. »Kad se istroši navijanje, sat se rasprsne i prasne veoma melodično«. Reklamne pričice... Kakve li melodičnosti! Škripa čavla po stakloplastici — eto, to je ta slavna melodičnost... I melodija .. Neka ga prepile brzozatupljivom pilom ako ikad više kupi takav sat. Dakako, bude li mu se još ikad pružila prilika da kupuje sat ili bilo što drugo. Ako on i ONO ne padnu u pandže agentima Sigurnosne službe. Price gurnu ruku u džep. Prsti napipaše nešto nalik na grumen sluzave gline, bilo je to sve što je preostalo od sata. Najnoviji blicmetal, evo, od toga je bio napravljen bivši sat. Sada od te kovine prave već i automobile i još bezbroj drugih stvari. Čini se da je i njegov zet imao nekakve veze s tim patentom... Specijalni blicmetal posebne strukture, razmekša se točno u roku od dva tjedna u sluzastu bljuvotinu...

Onaj u zelenom ogrtaču još uvijek briše svoje naočale, njemu sada nije ni do kakvih sumnjivih omota. Uzalud sam se preplašio... Jasno je da ovaj u zelenom ogrtaču nema nikakve veze sa Sigurnosnom službom. Nisu oni takva bijeda da bi svojim agentima davali brzozamutljive naočale.

Omotni papir na omotu! Pricea zazebe pri srcu. Kako li je na to mogao zaboraviti! Papir je puknuo odozgo i sa strane i raspada se naočigled svima unaokolo! Još sekundu i sve je gotovo!... Ipak, ne! Ne... Sve je u redu. Sve se odvija kako valja. Ta on je zamotao ONO najprije u komadić staroga šatorskog krila, kojim je njegov djed prekrivao svoj mali teretnjak. Jedino je izvana, odozgo ONO zamotano u brzoraspadljivu jednodnevnu papirnatu vreću, a unutra je pouzdano šatorsko platno. Izvrstan komad šatorskog platna, danas je nenaplativ, dočepao sam ga se nasljedstvom. Drugi je komad djed ostavio Mady. Staro šatorsko platno pouzdano skriva sadržaj omota. Samo, eto, mora još jednom presjedati. Zamesti tragove. Nezainteresirano stajati kod vrata i iskočiti u posljednjem trenutku, kad vlak bude krenuo. Zatim ponoviti isti postupak ali obratnim putem. Čekati sve dok posljednji putnik ne uđe u vagon i na kraju se ipak uvući u vagon kroz vrata koja se već zatvaraju. Ako nitko ne poleti za tobom, nitko te, znači, ne prati. Tako su ga učili ondje u podrumu.

... Sišao je Price kod Centerringa i prešao na drugu stranu perona. Propustio je prvi vlak, dočekao drugi, začuo signal otpravnika vlaka, pričekao još sekundu i kad su se vrata već napola zatvorila, pojurio u vagon. Odjednom naleti na nj nekakav debeljko što se zbunio i

zaboravio izići na vrijeme. Price se spotaknuo i želeći zadržati svoj omot da ne padne, instinktivno ga ispruži naprijed ispred sebe na ispruženim rukama. Vrata stisnuše kutiju i istrgoše je Priceu iz ruku. Vlak je naglo krenuo. U posljednji trenutak Price ipak vidje da omot napola viri iz vagona. Proletio je crveni bljesak na posljednjem vagonu i tunelski mrak proguta vlak. Price poče bježati po peronu za vlakom. Gurali su ga sa svih strana, a on se probijao kroz gomilu. Vlak je odnosio njegov omot. Došavši na kraj perona Price se zbunio i skočio na samu prugu. Na tračnice. Za njim su vikali. Poče zavijati sirena. Price je trčao među tračnicama. Izgledale su mu kao debele blistave zmije i on se bojao da će ga zgrabiti za noge. Zbog toga je trčao, poskakujući neprirodno visoko. Sirena je i dalje zavijala. Price se sapleo i pao, pa i jako se udario, no brzo je skočio na noge i pojurio naprijed. Sa strane, odozgo, odozdo, odasvud su treperili i bljeskali svjetlosni signali, premigivali semafori, jarko blistali natpisi. Svjetla su se slijevala u jedno i crtala duž tamne svjetlucave linije. Padao je još tri ili četiri puta. Elegantne cipele sa brzoizderivim potplatom doslovce su se raspuknule kao kora gnjile banane. Rasipale su se samoraspadljive zaponke i samootkidiva dugmad. Ovratnik jednodnevne košulje doslovce se talio i masnim kapljicama tekao niz leđa. Iz džepa je iskočila lakoizgubljiva novčarka. Pojas od brzo-gnjileće kože se jednostavno raspao. A on je bježao i bježao, držeći hlače da mu ne spadnu. Svijet krhkih i lomnih stvari mu se izrugivao. A rame uz rame s njime bježao je strah. Straga se na nj obrušava grohot što je proždirao prostor. Dostizao ga je vlak. Ipak, Price se varao. Prevarila ga je jeka od svodova tunela. Vlak mu je zapravo dolazio u susret. Zaslijepljujuće svjetlo jednookog reflektora paraliziralo je Pricea, noge mu se prilijepiše uz tračnice. Već je osjetio kako kovina diše — vlak se nadvijao nad njega i naglo rastao. Snažan udar vrućeg zraka odbacio ga je u stranu i tako ga spasio. Raskaljena prašina udarila ga je u lice, a grohot se brzo udaljavao.

Jedva pokrećući bose noge, nekako se dokopao slijedeće stanice. Izvukli su ga na peron. Užasnuta lica! Koliko li ih je samo mnogo! Gdje li je samo njegov omot? Stigao je policajac. Globa? Dakako da će platiti; evo, tu je novac. Gdje je omot?... Lud? Ni govora, evo kartona od psihijatra. Izvolite pogledati... Gdje je omot?... Pozvati hitnu pomoć?... Hvala, već mu je bolje. Gdje je omot?...

Omot su napokon donijeli. Bio je dobro izgužvan ali cijeli. Staro je šatorsko platno izdržalo. Nitko nije vidio ŠTO skriva u sebi. Nitko! O, bože! Sve je sretno svršilo.

Jedva vukući noge i potiho stenjući, Price se probio na svježi zrak. Bio je napola gol, pa se vukao k najbližim prodajnim automatima. Ubacivao je kovance i uvlačio ruke, noge i vrat u poluokrugle rupe. Automati navukoše na nj jednodnevne cipele, prilijepiše na košulju

jednodnevni ovratnik, pričvrstiše brzoizgubljive zaponke, zalijepiše rupe brzoodljepljivim flasterom i nabiše na glavu pomodan šešir »nosibaci«. Kad je automat s veselim škripanjem gutao kovanac, moćni je zvučnik uzvikivao: »Lijepo Ko San, Čitav Jedan Dan!« Željezni momci trgovali su po načelu: »Jeftino dam, samo da prodam, robu za jedan dan!« Jednodnevne stvari. Nepouzdane kao i uže napravljeno od tijesta. Kratkotrajne kao komad leda na užarenoj ploči od štednjaka ili u užarenoj pećnici. Šaka prašine, pregršt dima — pa i manje od toga. Ovdje ste mogli nabaviti knjige s tekstom koji bi iščezavao — nakon tjedan dana ostajale su čiste bijele stranice. Novine — sve crne od boje da gotovo ni retka ne možeš pročitati. Želiš li znati što je nova, morat ćeš kupiti iduće izdanje. Na svu sreću uvijek samo sat poslije. A kakva tek imamo brzoohladiva glačala i lakotaljive tave! Pa mikrorupičave kanistre, jastuke što se stvrdnjavaju, slavine koje prljaju vodu, kolonjsku vodu »Coco«, koja nakon tjedan dana počinje odvratno zaudarati, čavle od blicmetala, papirnate televizore. Bilo je to sve toliko jeftino, a ipak sva ta jeftinoća nije kompenzirala njihovu nedugovječnost. Naprotiv, ta je jeftinoća upropaštavala kupca. Karusel prisilnih kupovanja vrtio se sve brže i brže. izjedao dušu i pustošio džepove...

Posljednji je kovanac ubacio Price na žutom stupicu. U pločniku se otvorio kapak i pojavila jednomjesna klupa za kratkotrajan odmor. Poslije sve te naporne zbrke i strke mogao je — i morao — sebi priuštiti takvu raskoš. Uz žuti stupić zaustavio se psić. Price se sagnuo da privuče bliže klupi svoj omot. Psić prijeteći iskesi zube i Price se brzo povuče. Lutajući su psi vrlo opasni. Upravo nevjerojatno opasni! Držeći se strogo općega Trgovačkog Načela, kompanija »JazavčarŠpic, s.o.j.« opskrbljuje stare dame sobnim psićima, koji nakon tri tjedna pobjesne. Njihove vlasnice izbacuju ih, dakako, na ulicu prije no što ističe garantni rok. Dobiti u nogu porciju otrovne zarazne sline — prava jeza! Price zgrabi svoj omot, skoči na klupicu i mahnu prijeteći na psića. Psić podvuče rep i klisnu. Međutim teški se omot istrgnu Priceu iz ruku i pljusnu na asfalt. Prolaznici ga odmah odguraše nogama na rub pješačnjaka. Balvan! I ruke su ti impotentne! A kakva li si junačina, prepao se jadnog psića!... Hajde, pokupi taj omot!.. Ili ne! Nikad se ne povodi za prvim porivima! Budi oprezan, kao radnik koji radi na velikim visinama, na televizijskom tornju. Ako si pod paskom, ako te tko slijedi, bolje je da se pretvaraš kao da nemaš nikakve veze s tom nesretnom kutijom i onim strašnim dokazom svoga zločina. U ovom trenutku nitko ne može dokazati da omot s kutijom pripada tebi: ti si ovdje, a omot tamo, na drugoj strani. Smiri se! Sjedni!... Pretvaraj se da čistiš svoj šešir; i on je pao na pločnik zbog tvoga naglog pokreta! Dakako, najprije ga moraš pokupiti s pločnika. Evo! izvrstan šešir, napravljen specijalno za hodanje

sunčanom stranom ulice. Postoje i drugi šeširi, veoma nalik na tvoj, no oni su samo za sjenoviti dio ulice, na suncu se ispare: pssss... i gotovo! U tvojem je pak šeširu garancija na »četrnaest sati pod suncem«, Nakon toga se, naravno, i takvi kao tvoj rasplinu... Omot leži na istom mjestu. Svi žure, prolaze mimo njega, nitko se ne zanima za nj...

Nitko se ne zanima? Eh, alaj si naivan! A ona plavuša u kariranom kostimu? Zaustavila se na pet koraka do Pricea i pretvara se da se ogleda u izlogu. Mogao bi se zakleti da se ovdje zaustavila upravo u trenutku kad je on zamahnuo omotom na psića. Žena, pa agent Sigurnosne službe? Mnoge kućanice u svoje slobodno vrijeme tezgare obavljajući razne škakljive poslove za Sigurnosnu službu. U što li samo toliko zuri u tom glupavom izlogu? Ta to je »Dućan za muškarce«. Koji joj samo vrag treba odande? Balzam za ćelavce (koji se, dakako, na kraju pretvara u istrebljivača vlasi)? Ili naramenice od papira?... Do vraga, što li sam glup! Ta ona promatra u staklu izloga svoj karirani kostim!... Smeđe pruge, što se isprekrižene sastavljaju u kockice, počinju se raspuzavati. Kockice postaju sve šire i šire. Kostim se razilazi na sve strane.

Plavojka vrisnu, obuhvati sama sebe objema rukama, pokušavajući pridržati ostatke kostima i poleti u najbližu kabinu za preoblačenje, kao kakva gola kupačica što prvi put ulazi u hladnu vodu... Na svim su raskrižjima stajale takve šarene male kabine, unutar kojih su čekali svoju žrtvu automati što su prodavali gotovu odjeću i obuću.

Price iznenada padne. To je klupica za kratkotrajan odmor skliznula ispod njega i povukla se u svoj otvor pod kapkom. Kad se ponovno našao na nogama, prvi put je toga dana osjetio olakšanje na duši. Držeći se savršeno ravnodušno, dopustivši sebi raskoš i da potiho zviždućе, pokupio je svoj omot i pošao mirnim korakom prema svojoj 440. ulici.

Tamo je bio njegov dom, tamo su ga čekali, i uzrujavali se, i plašili. Morao ih je što prije izbaviti od straha za svoju sudbinu. Tek tamo će se osjetiti relativno sigurnim...

Žena ga je dočekala na glavnom ulazu. Jadnica! Koliko li je puta samo istrčala pred njega na ulicu! Koliko li je puta sa strahom slušala svaki korak, svaki i najtiši udarac, svaki šušanj. Sva je jedno srce! Samo i jedino zbog nje odlučio se na taj svoj korak, na to stravično putovanje...

Pošli su ravno u kuhinju, gdje je jedini prozor pružao pogled na pusto zemljište bez i jedne jedine žive duše. Iz najudaljenije sobe zviždala je cirkularna pila. Dakako, nitko tamo ništa nije pilio. Zviždala je kratkovječna gramofonska ploča. Poslije desete svirke pretvara se koncert gudačkoga kvarteta u solo cirkularne pile.

— Donio si ONO? — upitala je Saly drščući.

Nije se usudila nazvati pravim imenom sadržaj omota, kao što se i divljak ne usuđuje izreći na glas ime životinje za kojom je pošao u lov.

— Naravno da sam donio. A kako i ne bih kad si to toliko željela.

— Molim te, razmotaj. Toliko čeznem da ga vidim

— Navuci zastore.

— Raspali su se malo prije no što si stigao. Ipak, bit će sve u redu, prozorska su stakla potamnjela još ujutro, a neće se raspasti sve do jutra. Mutna su toliko da su postala potpuno neprozirna.

Skinuo je šatorsko platno. Unutra je bila duguljasta kutija od siva kartona. Smjesta su potrgali karton i pred njihovim se očima pojavilo ONO.

Bio je to Kuhinjski stolac. Pravi! Čvrst! Od prave borovine! Napravili su ga ujutro u ilegalnoj stolariji, a svježe jantarne kapljice stolarskog ljepila mirisale su tako tečno da ja čovjek poželio da ih makar samo krajičkom jezika lizne.

Federativni Zakon o trgovini zabranjivao je kupnju i prodaju čvrstih trajnih predmeta. Prekršitelje je očekivala vrlo stroga kazna. Međutim, Price se u to ipak upustio. Htio je po svaku cijenu svojoj ženi, koju je veoma volio, darovati za njen, rođendan Pravi Čvrsti Kuhinjski Stolac.

ČOVJEČE, NE LJUTI SE

Philip K. Dick

War Game

Preveo Anton Samovojska

Na Zemlji, u uredu Standarda uvoza, sjedio je visok čovjek. Skupljajući jutarnje memose iz široke košare, pripremao se za slušanje. Stavio je kontaktne leće i pripalio cigaretu.

— Dobro jutro — progovorio je prvi memos metalnim glasom dok je Wiseman prstom prelazio uzduž trake. Gledajući kroz otvoren prozor na parkiralište, dokono ga je slušao.

— Recite, što se kod vas događa? Poslali smo vam narudžbu za popriličan broj — nastala je kratka stanka dok govornik, upravitelj prodaje niza njujorških robnih kuća, nije pronašao izvještaj — onih igračaka s Ganimeda. Izvanredno je važno da ih ubrzo dobijemo. Ratne igre bit će ove godine veoma popularan artikal — zaključio je upravitelj prodaje mrmljajući.

Wiseman spusti palac na memos da bi saznao govornikovo ime.

— Joe Hauck. Applijeva djeca — promrmlja glas s memosa.

— Ah — u bradu promrmlja sebi Wiseman, spusti memos, uzme prazan papir pa će poluglasno: — Zaista, što je s tim igračkama s Ganimeda? Prošlo je već prilično mnogo vremena otkako su u laboratorijima za testiranje. Najmanje dva tjedna.

Naravno, svaki proizvod s Ganimeda zasluživao je ovih dana izuzetnu pažnju. Mjeseci su se u toku prošle godine našli u njihovom uobičajenom stanju ekonomske pohlepe i počeli su mozgati o akcijama protiv konkurenata. Tri unutrašnja planeta prva bi bila na udaru. Međutim, do sada se još ništa nije dogodilo. Izvoz je i dalje bio zadovoljavajuće kvalitete, bez opasnih dodataka, olovnih boja kojim bi proizvodi bili obojeni ili kapsula punih bakterija

Ipak...

Od grupe naroda inventivne poput ganimedske moglo bi se očekivati svašta na bilo kojem području stvaralaštva. Razaranje bi ih zaokupilo poput bilo kakvoga drugog pothvata.

Wiseman je ustao, napustio ured i krenuo prema zgradi gdje su se nalazili laboratoriji za testiranje.

*

Okružen polupregledanim proizvodima, Pinario je, podigavši pogled, ugledao svog šefa Leona Wisemana kako ulazi u laboratorij.

— Sretan sam što ste došli — progovori Pinario. Znao je da barem pet dana kasni s poslom i ovaj posjet nije mu mogao donijeti ništa drugo osim nevolja.

— Bilo bi dobro kad biste obukli zaštitno odijelo. Ne želim preuzeti nikakvu odgovornost — pokuša se našaliti, ali Wisemanov izraz lica i dalje je ostao strog.

— Došao sam zbog onih vojnika, serija kojih stoji šest dolara — reče Wiseman šetajući među gomilama neotvorenih paketa različitih veličina, koji su čekali da budu pregledani i otposlani na tržište.

— Oh, ona serija ganimedskih vojnika-igračaka — reče Pinario s olakšanjem. U vezi s tim savjest mu je bila čista. Kao stručnjak za kontrolu morao se pridržavati uputa Čejenske uprave. U skladu s tim instrukcijama on je, prilikom neke nejasnoće, uvijek mogao produžiti testiranje proizvoda.

— Još su u fazi testiranja — reče koračajući prema Wisemanu.

— Pogledajmo! — reče Wiseman i nadoda: — Što mislite? Ima li nečeg neobičnog u ovom slučaju ili je to o ganimedskim igračkama samo priča?

— Lako je moguće da u tim pričama ima nešto istine — odgovori Pinario.

Pomoću ručnog signala zid se pomakne i pokaže se nova prostorija. U samom središtu nalazio se prizor koji je Wisemana potakao da zastane. Plastičan lutak, kojeg su konstruirali stručnjaci u laooratoriju, sjedio je na polju okružen vojnicima — igračkama. Iznenada lutak progovori:

— To mi je već dosadilo. Izmislite nešto drugo! — Nakratko je zašutio, a onda ponovi: — To mi je već dosadilo. Izmislite nešto drugo!

Vojnici su napustili svoje trenutačne položaje i ponovno bili spremni djelovati prema zadanim instrukcijama.

— Upotreba lutka snižava nam troškove dok se igračke nalaze na testiranju — objasni Pinario. — Posebice kod ovakvih igračaka sa savršenim programom, koje moramo neprestano držati aktivnim.

Ispred lutka nalazila se skupina ganimedskih vojnika i tvrđava koju je trebalo da osvoje. Wiseman i Pinario oprezno su se

približavali, ali kad je lutak ponovno progovorio oni se zaustaviše. Vojnici su se počeli pregrupirati.

— Nadam se da sve to snimate — reče Wiseman.

— Dakako — odgovori mu Pinario.

Vojnici su bili visoki otprilike petnaestak centimetara i načinjeni od gotovo neuništivoga termoplastičnog materijala po kojem su ganimedski proizvođači bili poznati. Njihove sintetičke uniforme bile su zbrka raznovrsnih kostima s Mjeseca i obližnjih planeta. Tvrđava je bila izgrađena od metalnih blokova i nalikovala je na legendarna utvrđenja. Mali otvori ukrašavali su prednju stranu, pomični je most bio podignut, a na vrhu tornja vijorila se šarena zastava.

Na napadače je uz prodoran prasak ispaljen projektil, koji je medu okupljenim vojnicima eksplodirao u oblak bezopasnog dima.

— Odgovorili su na napad — opazi Wiseman.

— Ali na kraju će izgubiti — ustvrdi Pinario. — Moraju izgubiti. Psihološki to simbolizira zbilju vanjskog svijeta. Tucet vojnika znači djetetu njegovu osobnu snagu i sudjelujući u jurišu na tvrđavu ono sudjeluje u okrutnosti svijeta. Na kraju dijete to prevladava, ali tek nakon mnogo napora I strpljenja. Tako barem piše u knjižici s uputama — reče i doda Wisemanu knjižicu.

Preletjevši očima preko uputa, Wiseman upita:

— Zar se njihov model napada svaki put mijenja?

— Promatram ih već osam dana i isti pokušaj napada nijednom se nije ponovio.

Vojnici su se postupno približavali tvrđavi. U tom trenutku na zidovima utvrde pojave se monitori i počeše ih slijediti. Vojnici su se sakrili.

— Koiiko puta im uspijeva osvojiti tvrđavu? — upita Wiseman.

— Od devet pokušaja uspijevalo im je jednom. Iza tvrđave nalazi se regulator Može se tako namjestiti da im je za osvajanje potreban i manji broj pokušaja

Pinario pođe prema vojnicima koji su se kretali prema tvrđavi. Wiseman ga je slijedio. Sagnuli su se da prouče tvrđavu.

— Ovo, vjerojatno, daje energiju — reče Pinario.

— Lukavo. Odavde se zacijelo i vojnicima daju instrukcije — doda Wiseman.

Otvorivši stražnji dio tvrđave, oni ugledaju kontejner metaka. Svaki je metak bio po posebnoj uputi bačen uvis i vraćao se vibrirajući u nov položaj. Na taj način bio je konstruiran napad. Međutim, budući da je broj metaka bio konačan, to je značilo da i broj varijanti napada mora biti konačan.

— Sve varijante iskušavamo — reče Pinario.

— I zar nema načina da se taj proces ubrza?

— Bit će potrebno dosta vremena. Može biti tisuću varijacija, a

onda

— A onda slijedeća može učiniti zaokret od 180 stupnjeva i otvoriti vatru u najbliže ljudsko biće — dovrši Wiseman.

— Ili još gore — reče Pinario sumorno. — Tu je usredotočena znatna količina snage. Ako se u pogodnom trenutku upotrijebi odjednom .

— Nastavite promatrati — reče Wiseman.

Uperili su pogled prema tvrđavi. Vojnici su je gotovo zauzeli. Odjednom se jedan zid tvrđave otvorio i pojavila se topovska cijev. Vojnici su polijegali.

— To još nikada nisam vidio — promrmlja Pinario.

U tom trenutku ništa se nije micalo. A tada je lutak progovorio:

— To mi je već dosadilo. Pokušajte nešto drugo!

Dva čovjeka su tjeskobno promatrala kako su se vojnici podigli i počeli se pregrupirati.

Dva dana poslije Wisemanov pretpostavljeni, snažan, nizak, ljutit čovjek s iskolačenim očima, pojavio se u njegovom uredu.

— Slušajte — reče Fowler. — Izvucite te proklete igračke s testiranja. Dajem vam vremena do sutra.

Pošao je prema vratima, ali ga Wiseman zaustavi.

— Ovo je vrlo ozbiljno — reče. — Pođite sa mnom u laboratorij.

Koračajući do laboratorija, Fowler mu je govorio:

— Vi nemate pojma koliko su kapitala neke tvrtke investirale u taj pothvat. Svakog proizvoda koji vi ovdje testirate postoji pun brod ili skladište na Mjesecu, i oni čekaju službenu kontrolu da bi mogli izaći na tržište.

*

Pinario nije bio u laboratoriju. Stoga je Wiseman uzeo ključ i otvorio sobu za testiranje. Lutak je još uvijek bio tamo. Vojnici su napadali tvrđavu. Fowler ustukne uplašen velikom bukom. Wiseman se nagne nad tvrđavu. Jedan vojnik, držeći se za želudac, previjao se od boli.

— Kao što možete vidjeti, tamo se nalazi dvanaest vojnika. Dajte im energiju i odgovarajuće podatke...

Fowler ga prekine:

— Ja vidim samo jedanaest.

— Jedan se vjerojatno negdje sakrio — reče Wiseman.

— Ne, on ima pravo — začuju iza sebe nečiji glas. Pojavi se Pinario, ukočena izlaza lica. — Tražio sam ga. Jedan vojnik je nestao.

Nastade muk.

— Možda ga je tvrđava uništila — napokon izrazi svoje mišljenje Wiseman.

Međutim, Pinario odgovori:

— Postoji mnogo činjenica zbog kojih se s tim ne mogu složiti. Ako ga je uništila, što je učinila s njegovim ostacima.

— Vjerojatno ih je pretvorila u energiju — pripomene Fowler, razgledavajući tvrđavu i preostale vojnike.

— Zamijetili smo nešto neobično — odvrati Pinario — kad smo ustanovili da je jedan vojnik nestao. Ispitivali smo preostalu jedanaestoricu i tvrđavu. Njihova težina potpuno je odgovarala težini cjelokupnog seta — dvanaestorici vojnika i tvrđavi. Prema tome, on se nalazi negdje ovdje.

On pokaže na tvrđavu — igračku prema kojoj su napredovali vojnici — igračke.

Promatrajući tvrđavu, Wiseman je razmišljao. Iznenada reče:

— Pokažite nam videotrake.

— Što? — upita začuđeno Pinario i pocrveni. — Naravno. Krene prema lutku, isključi ga, otvori i izvadi videotraku.

Odnese je podrhtavajući do projektora.

Sjeli su, promatrajući sekvence što su se nizale pred njihovim zapanjenim pogledima. Redao se napad za napadom. Vojnici su napredovali, uzmicali u plamenu, ustajali, ponovno napadali...

— Zaustavite! — iznenada poviče Wiseman.

Posljednja sekvenca bila je vraćena natrag. Zapanjilo ih je ono što su ugledali.

Jedan se vojnik jednolično kretao prema tvrđavi. Metak ispaljen u njega rasprsnuo se i obavio ga nakratko oblakom dima. Nakon nekog vremena vojnik izroni iz oblaka dima i priđe zidu. Ostali dio jedinice se povukao. Vojnik, stopljen s prljavim zidom tvrđave, koristeći se krajem svoje puške kao odvijačem, počeo je od tijela odvajati glavu, zatim ruku, te obje noge. Rastavljene dijelove bacio je u otvor tvrđave. Kad je ostala još samo jedna ruka i puška, tada je i to uvukao u tvrđavu i slijepo vrludajući nestao.

Nakon dužeg vremena Fowler promuklim glasom prozbori:

— Roditelji bi pomislili da je dijete izgubilo ili uništilo vojnika. Postupno bi komplet nestajao, a krivnja bi bila svaljena na dijete.

— Što vi predlažete? — upita Pinario.

— Držite ih u akciji — reče Foivler uz Wisemanovo odobravanje. — Pustite ih da završe ciklus igre. Ali ne ostavljajte ih same.

— Odsad će netko neprekidno biti uz njih — složi se Pinario.

— Možda bi najbolje bilo — pomisli Wiseman — kad bismo mi svi ostali ovdje. Barem dvojica od nas: Pinario i ja. Zaista je nevjerojatno to što se dogodilo s vojnikom. Da mi je samo znati što se to događa.

*

Do kraja tjedna tvrđava je apsorbirala još četvoricu vojnika.

Promatrajući kroz monitor, Wiseman nije mogao opaziti nikakvu vidljivu promjenu. Prirodno. Razvoj se odvijao iznutra, nedostupno

vanjskom pogledu.

Neprestano su trajali napadi vojnika, a tvrđava se crvenjela u požaru obrane. U međuvremenu, on je imao pred sobom nove serije ganimedskih proizvoda. Nove i nove dječje igračke koje je trebalo pregledati.

— Što je ovo? — zapita se.

Prva igračka izgledala je potpuno jednostavno. Bila je to najobičnija kaubojska odjeća. Barem je tako bila opisana. Ali on je samo površno obratio pažnju na dobivenu brošuru.

— Dovraga s tim što Ganimeđani pišu o tome — pomisli.

Otvorivši kutiju, raširio je odjeću. Odjeća je bila načinjena od materijala smeđe boje, bijedne kvalitete.

— Kakav jadan proizvod — reče.

To jedva da je bilo nalik na kaubojsku odjeću. Izgledala je potpuno bezoblično. Polagano je razvlačio materijal.

— Ništa ne shvaćam — reče Pinariju — Ovo nitko neće htjeti kupiti.

— Navucite na se, pa ćete vidjeti — odvrati Pinario. Krajnjim naporom Wiseman je uspio navući odjeću.

— Da li je ovo provjereno — upita.

— Da — odgovori mu Pinario. — Već sam je imao na sebi. Ideja je izvanredna. Može biti vrlo efektno. Da biste je pokrenuli morate početi maštati.

— O čemu?

— O bilo čemu.

Odjeća prisili Wisemana da razmišlja o djetinjstvu. Tako je zamišljao da se nalazi na ranču. Pješačio je pošljunčanom cestom pored livade na kojoj se stado ovaca lijeno odmaralo. Zaustavio se pored ograde i promatrao taj zaista ugodan prizor. Tada se odjednom stado okupilo i u pravcu sjenovite strane brežuljka. Promatrao je čemprese kako se ocrtavaju na horizontu. Ugleda jastreba kako sa svojim plijenom odlijeće u visine. Ogleda se ne bi li ugledao ikakve tragove njegova grabeža. Međutim, ništa se nije vidjelo osim sprženа polja i ovaca kako lijeno preživaju. Tu i tamo poneki skakavac. Na cesti ugleda žabu. Ukopala se u prašinu, te je mogao vidjeti samo njen gornji dio.

Upravo kad se saginjao, pokušavajući da smogne hrabrosti i dotakne vrh žabine glave, začuje nečiji glas.

— Kako vam se dopada?

— Prekrasno — odgovori Wiseman. Istovremeno napuni pluća zrakom prepunim omamljiva mirisa pokošene trave.

— Hej! Kako se može razlikovati ženka žabe od mužjaka? Pomoću točkica ili nekako drukčije?

— Zašto? — upita čovjek što se nalazio iza njega.

— Imam ovdje žabu.

— Mogu li vam postaviti nekoliko pitanja? — iznenada će nepoznati.

— Kako da ne — odgovori Wiseman.

— Koliko imate godina?

— To je barem lako. Deset godina i četiri mjeseca — reče ponosno.

— Gdje se upravo ovog trenutka nalazite?

— Na ranču gospodina Gaylorda, kamo moju majku i mene otac vodi gotovo svakog vikenda.

— Okrenite se i pogledajte me — reče nepoznati. — Recite, da li me poznajete?

Nevoljko je Wiseman skrenuo pogled s poluzakopane žabe. Ugleda odrasla čovjeka, mršava lica i duga, ponešto nepravilna nosa.

— Vi ste Čovjek iz »Butan« kompanije. Isporučujete narn plin. Baci letimičan pogled, i dakako, tamo se nalazio kamiončić, parkiran pored butanskih boca.

— Moj otac kaže da je »butan« skup, ali ovdje nema druge...

Čovjek ga prekine.

— Vrlo sam radoznao. Molim vas, recite mi ime te kompanije.

— Nalazi se na kamionetu — odgovori Wiseman, čitajući velika, obojena slova. — Prodavač butana Pinario, Petaluma, California. Vi ste gospodin Pinario.

— Da li biste se mogli zakleti da upravo sada dok stojite na ovoj livadi blizu Petalume imate deset godina? — upita Pinario.

— Dakako. — Istodobno ugleda preko polja niz šumovitih brežuljaka. Osjeti neobičnu želju da ih istraži. Već se umorio od stajanja i ispraznog brbljanja.

— Vidjet ćemo se — reče potrčavši.

Potrčao je niz pošljunčanu cestu. Skakavci su poskakivali ispred njega. Sopćući. trčao je sve brže i brže.

— Leone! — zvao ga je Pinario — Stani!

— Imam posla na onim brežuljcima — isprekidano je vikao Wiseman, još uvijek poskakujući. Iznenada ga je nešto svom snagom udarilo. On se ispruži po zemlji, pokušavajući se podići. Nešto je svjetlucalo u suhom podnevnom zraku. Wiseman osjeti strah.

— Nikad nećete stići do onih brežuljaka — začuje iza sebe Pinarijev glas. — Bolje bi bilo da ostanete ovdje.

Wisemanove su ruke bile krvave. Zbunjen, ukočeno je zurio u vlastitu krv.

*

Pinario mu je pomogao da se izvuče iz kaubojskog odijela.

— To je neobično štetna igračka. Nakon vrlo kratkog vremena dijete se više ne bi moglo suočiti sa stvarnošću. Pogledajte!

Jedva stojeći, Wiseman je razgledavao odjeću. Pinario je morao

upotrijebiti silu da bi ga odvojio od nje.

— Nije loše — drhtavim će glasom Wiseman. — Odjeća očito potiče nagon za bježanjem od stvarnosti. Uvijek sam osjećao nostalgiju za djetinjstvom. To je osobito vezano za ono razdoblje kad smo živjeli na selu.

— Opažate li koliko ste samo zbiljskih elemenata uklopili u to? — reče Pinario. — Da ste imali odjeću na sebi još samo koji trenutak, uklopili biste i zid laboratorija u to. Vjerojatno kao zid staje.

— Upravo mi se pred očima počela stvarati predodžba stare mljekare, kamo su farmeri donosili mlijeko za prodaju — prizna Wiseman.

— Da smo još malo pričekali, zaista bi vas bilo nemoguće izvući iz toga — reče Pinario.

— Ako to ima takav učinak na odrasla čovjeka, kako li tek djeluje na dijete — pomisli Wiseman.

— Imamo tamo još jednu novu igru — reče Pinario. — Jeste li je sposobni sada pogledati? Može i pričekati.

— Dobro sam. Možemo nastaviti — reče Wiseman, uze u ruku treći proizvod i poče ga otvarati.

— Poprilično je nalik na staru igru »Monopoly« — reče Pinario. — Zove se »Syndrom«.

Igra se sastojala od ploče, novca za igranje, kocaka, figurica koje su predstavljale igrače i od dionica.

— Stječe se gotovina, kao i u drugim sličnim igrama — reče Pinario. Nije se čak ni potrudio pogledati upute.

— Pozovimo Fowlera da igra s nama.

Uskoro je direktor odjela bio s njima. Sjeli su za stol na kojem se već nalazio »Syndrom«.

— Svi igrači počinju igru s jednakim izgledima, a za vrijeme igre njihov se status mijenja prema vrijednosti imovine koju stječu u različitim ekonomskim sindromima — objasni Pinario.

Sindrome su predstavljali mali, svijetli plastični objekti, gotovo potpuno nalik na hotele i kuće u igri »Monopoly«. Bacili su kocke i pokrenuli figurice. Davali su ponude, stjecali imovinu, plaćali globe i poreze.

U međuvremenu se iza njih neprestano odvijalo penjanje na tvrđavu.

— Umoran sam od toga — reče lutak. — Pokušajte nešto drugo.

Vojnici su se prestrojili Još jednom su krenuli, približavajući se tvrđavi sve bliže i bliže.

Uznemiren i razdražen Wiseman reče:

— Zanima me kad će se napokon ova prokleta stvar zaustaviti.

— Bez pričanja! — Pinario je budno promatrao purpurne i zlatne dionice koje je stekao Fowler. — Ovo mi može koristiti — reče. — To

su dionice rudnika urana. Što želite za njih?

— Vrijedna imovina — mrmljao je Fowler, gledajući ostale dionice. — Pa ipak mogao bih pokušati trgovati.

— Kako da se usredotočim na igru? — pomisli Wiseman — kad se ona stvar približava tko zna čemu.

— Samo trenutak — reče on zabrinutim glasom. Spusti ruke s dionica i upita. — Može li ta tvrđava biti atomska bomba?

— Atomska bomba? — začuđeno reče Fowler.

— Zanimljiva ideja — reče Pinario, spuštajući ruke. — Znači, to je konstruirano djelić po djelić u atomsku bombu, sve dok... — Iznenada se prene iz razmišljanja. — Ne, ne smijemo na to ni pomisliti. Pri ispitivanju nismo zamijetili teške elemente koji bi u njoj morali biti prisutni. To je najobičnija baterija s vijekom trajanja pet godina i određen broj malenih naprava koje od nje dobivaju instrukcije. Ne, to ne može biti atomska bomba.

— Po mom mišljenju — reče Wiseman — bilo bi mnogo sigurnije kad bismo to izbacili odavde. — Iskustvo s kaubojskom odjećom prisililo ga je da s mnogo poštovanja razmišlja o proizvodima ganimedskih izumitelja.

Bacivši pogled preko ramena, Fowler primijeti:

— Sada je ostalo još samo šest vojnika.

Istog trena Wiseman i Pinario ustadoše. Fowler je imao pravo. Od cijele garniture ostala je samo polovica. Još jedan vojnik dopro je do tvrđave koja ga je apsorbirala.

— Pozovimo stručnjaka za eksploziv — reče Wiseman — da ispita to čudo. To je izvan domašaja našeg odjela. — Okrene se Fowleru i upita ga: — Slažete li se?

— Najprije završimo igru — odgovori mu Fowler.

— Zašto?

— Zato što želim da budemo sasvim sigurni — reče Fowler. Fowlerova je pažnja bila potpuno zaokupljena igrom. Sve njegove emocije bile su vezane uz igru i on ju je poštopoto želio završiti.

— Što mi dajete za dionice rudnika urana? Nudim ih na prodaju.

Fowler i Pinario počeli su pregovarati o razmjeni. Igra se nastavila. Napokon je Fowler držao u svojim rukama gotovo sve najvažnije dionice. Zahvaljujući kontroli nad najvećim brojem dionica, on je, dakako, stekao i najviše novaca.

— Odustajem — reče Pinario. Preostalo mu je samo nekoliko malih dionica, koje nisu kontrolirale ništa važno. — Da li netko želi kupiti ovo što mi je preostalo?

Posljednjim novcem Wiseman kupi Pinarijeve dionice. U igri su ostali samo on i Fowler.

— Ova je igra, očito, vjerna reprodukcija tipičnih ekonomskih rizika — reče Wiseman. Lice mu se ozari od sreće. Bacio je dobro

kocke nekoliko puta zaredom i sada se našao u prilici da pridoda još neku dionicu svojoj mršavoj imovini. — Djeca će, igrajući ovu igru, steći zdrave poglede na ekonomsku stvarnost. To će im biti dobra priprema za ovaj današnji svijet.

Ali, za samo nekoliko minuta on je, zapevši za jedan poveći dio Fowlerove imovine, izgubio velik broj dionica i kraj je bio očit.

Pinario, koji je promatrao vojnike kako ponovno napreduju prema tvrđavi, reče:

— Znate, Leone, mislim da se slažem s vama. Ova bi stvar mogla biti neka vrst bombe. Neka vrst prijemne stanice. Kad bude potpuno opremljena, mogla bi donijeti val sile s Ganimeda.

— Da li je to moguće? — upita Fowler, slažući novac za igranje na različne gomile.

— Tko zna što oni mogu uraditi — odvrati Pinario, lunjajući okolo s rukama u džepovima. — Jeste li već gotovi s tom igrom?

— Upravo završavamo — reče Wiseman.

— Govorim to zato što je ostalo još samo pet vojnika. Proces apsorbiranja se ubrzava. Protekao je čak tjedan dana da bi nestao, prvi, a za sedmog, evo, samo jedan sat. Ne bih bio iznenađen kad bi u roku od slijedeća dva sata sva petorica bila apsorbirana — reče Pinario.

— Gotovi smo — progovori Fowler. Dobio je i posljednju dionicu i posljednji dolar.

Wiseman ustade od stola.

— Pozvat ću Vojnu službu da ispita tvrđavu. Ova je igra čisti plagijat igre »Monopoly«.

— Možda oni nisu znali da mi imamo tu igru. samo pod drugim imenom — odgovori Fowler.

Iz svog je ureda Wiseman nazvao Vojnu službu i objasnio im što treba da učine.

— Stručnjak za eksplozive bit će uskoro tamo — lijeno će glas na drugom kraju linije.

Stručnjak za bombe bio je vrlo mlad čovjek, kratko podšišane kose. Smiješeći se prijateljski, spusti svoj pribor na pod. Imao je na sebi obično odijelo bez ikakvih zaštitnih sredstava.

— Mislim — reče pošto je pregledao tvrđavu — da bi trebalo vodove odvojiti od baterije. Ili, ako želite, možemo pustiti da se ciklus apsorbiranja dovrši i da vodove tada odvojimo prije nego što dođe do bilo kakve reakcije. Drugim riječima, pustimo da posljednji vojnik uđe u tvrđavu. I, čim uđe, mi ćemo odvojiti vodove i otvoriti tvrđavu da vidimo što se ondje događa.

— Je li to dovoljno sigurno? — upita Wiseman.

— Ja mislim da jest — reče stručnjak za eksplozive. — Nisam otkrio nijedan znak radioaktivnosti u njoj.

Sjedne na pod uz stražnju stranu tvrđave, s kliještima za sječenje u ruci.

Ostala su još samo tri vojnika.

— To neće potrajati dugo — reče radosno mladi čovjek.

Petnaest minuta kasnije jedan od tri preostala vojnika dopuzao je do baze tvrđave, otrgnuo glavu, ruku, noge, tijelo i postupno nestao u otvoru.

— Tako. Ostaju još samo dva — reče Fowler.

Za deset minuta još jedan vojnik doživio je sudbinu svojih prethodnika.

Fowler, Wiseman, Pinario i mladić — stručnjak za eksplozive pogledaše se.

— Ostao je još samo jedan — promuklim će glasom Pinario.

Posljednji vojnik kretao se prema tvrđavi. Topovi s tvrđave otvoriše vatru na njega, ali on je nezadrživo jurišao.

— Statistički govoreći — naglas progovori Wiseman, ne bi li razbio očitu napetost — nestajanje bi svaki put trebalo trajati duže. Morao bi početi s brzim apsorbiranjem, a svaki slijedeći vojnik morao bi nestajati sve sporije, dok bi, napokon, kod posljednjeg taj proces trajao barem mjesec dana...

— Smirite se — reče stručnjak za eksplozive mirnim, razboritim glasom.

Posljednji od dvanaestorice vojnika stigao je do baze tvrđave. Kao i oni prije njega i on se počeo rastavljati.

— Budite spremni s tim kliještima — promrmlja Pinario.

Dijelovi vojnika nestajali su u tvrđavi. Otvor se počeo zatvarati. Začuje se neko zujanje.

— Sada, za ime božje! — zavapi Fowler.

Mladi stručnjak za eksplozive posegne za kliještima i stavi ih na pozitivni vod baterije. Iskra izleti iz kliješta i mladi stručnjak skoči; kliješta su mu odletjela iz ruku i odskliznula se po podu.

— Jao! — uzvikne — vjerojatno sam doživio strujni udar. — Ukočenih je nogu oprezno tražio kliješta.

— Dotakli ste okvir tvrđave — uzbuđeno reče Pinario.

Sam ščepa kliješta i sagnut, pipajući, poče tražiti vod.

— Možda bi bilo dobro da ga omotam rupčićem — promrmlja. Povukavši kliješta potraži rupčić.

— Ima li itko nešto što bih mogao obaviti oko ovog? Ne bih želio da i ja budem oboren na pod.

— Dajte to meni — zapovijedi mu Wiseman. Odgurne Pinarija i približi kliješta vodu.

— Prekasno — tiho reče Fowler.

Wiseman nije čuo njegov šapat. Začuje neki zvuk u unutrašnjosti glave i podigne ruke prema ušima. Uzaludno ih je pokušao zatvoriti.

Sada mu se činilo da zvuk dolazi ravno iz tvrđave prema njegovoj glavi.

— Preduboko smo zaglibili — pomisli. — Sada smo gotovi. U njemu progovori neki glas:

— Čestitamo vam na hrabrosti. Prožme ga neki čudan osjećaj.

— Vaša je prednost nad drugima ogromna — reče glas. — Svatko drugi bi pogriješio.

Glavom mu iznenada prostruji nova spoznaja. — Oni su pogriješili. Sve je u najboljem redu.

— Ovo što ste ovdje učinili — nastavi glas — uspješno možete raditi cijelog života. Uvijek možete svladati svoje protivnike. Ustrajnost i upornost pobjeđuje sve. Napokon, ni svemir nije nepremostiv.

— Ne, nije — ironično ustvrdi Wiseman.

— U njemu žive obični ljudi — glas je laskao. — Pa makar vi bili sami, jedna individua protiv mnogih, nemate se čega plašiti. Ne brinite — vrijeme će učiniti svoje.

— Ne brinem — reče Wiseman.

Zujanje nestade, a s njim i glasa. Zavlada šutnja. Napokon Fowler progovori:

— Gotovo je.

— Ja to ne mogu shvatiti — reče Pinario.

Naposljetku progovori i Wiseman:

— To je terapeutska igračka! Djetetu daje samopouzdanje. Rastavljanje vojnika — smješkao se govoreći — uništava razdvajanje između djeteta i svijeta. Ono se sjedinjuje s njim i na kraju ga pobjeđuje.

— Onda je to bezopasna igračka — zaključi Fowler.

— Sav ovaj trud bio je uzaludan — promrmlja Pinario.

Obrati se stručnjaku za eksploziv.

— Žao mi je što smo vas bez razloga uznemiravali.

Iznenada se otvore vrata tvrđave. Dvanaest vojnika, potpuno novih, izlazilo je iz nje. Napadi su opet mogli početi iznova.

— Neću to igru iznijeti na tržište — spomene Wiseman.

— Što? — upita Pinario — Zašto ne?

— Ne vjerujem joj — odgovori Wiseman. — Suviše je zamršena.

— Objasnite to — zapovijedi mu Fowler.

— Nemam što objašnjavati — reče Wiseman. — Uređaj je beskrajno nerazumljiv, posebice za dijete. Sve što čini jest da se izdvaja iz cjeline, a zatim rastavlja.

— Ali ona ima terapeutsko svojstvo — umiješa se u diskusiju Pinario.

— Leone, ostavljam je vama. Ako osjećate sumnju, nipošto je nemojte iznijeti na tržište, iako smatram da nema razloga da budemo

odviše zabrinuti — reče Fowler.

— Možda nemam pravo — odgovori Wiseman. — Ali razmišljajući, stalno se pitam s kojom namjerom su je oni s Ganimeda konstruirali. Osjećam da mi to još uvijek ne znamo.

— A kaubojska odjeća? — upita Pinario. — Hoćete li nju iznijeti na tržište?

— Samo igru »Syndrom«, ili kako se već zove — odgovori Wiseman.

Sagnuvši se. promatrao je vojnike koji su napredovali prema tvrđavi. Ponovno oblaci... Ponovno pokret, simulirani napadi, povlačenje...

— O čemu razmišljate? — upita Pinario pažljivo promatrajući Wisemana.

— Možda je to manevar koji bi trebalo da odvrati našu pažnju — reče Wiseman — da nas zbuni, pa da ne primijetimo nešto drugo, nešto mnogo opasnije.

To mu je govorila intuicija, ali je ničim nije mogao dokazati.

— To odvraća našu pažnju — reče — dok se nešto drugo događa. Zato je to tako zamršeno. Prisilili su nas da u to posumnjamo. Zato su to i konstruirali.

Zbunjen, on stane na čelo vojnika. Jedan vojnik potraži sklonište iza njegove cipele, ne bi li se sakrio pred monitorima tvrđave.

— Što je to bilo da je uspjelo izbjeći našoj pažnji? — upita Fowler.

— Ne znam. Bilo što bilo, ostat ćemo ovdje i promatrati — odgovori Wiseman. Sjedajući bliže, promatrao je vojnike.

Pripremio se za dugo dugo čekanje.

*

Iste večeri oko šest sati Joe Hauck, upravitelj prodaje niza trgovina dječjim igračkama, parkirao je kola blizu svoje kuće. Izišao je iz automobila i dugim koracima pohitao uza stube. Pod rukom je nosio velik paket, u kojem se nalazio »primjerak« koji je »prisvojio«.

— Hej! — zavrišti od veselja dvoje djece, ugledavši ga. — Donio si nam nešto, oče? — Stisli su se oko njega zakrčivši mu put.

— Donio sam vam novu igru — reče Hauck. Sjajno raspoložen odmota paket. S razlogom se tako dobro osjećao. Pa proveo je gotovo četiri tjedna za telefonom dok mu uvoz nije bio odobren.

Kad su se djeca udaljila, tiho reče ženi:

— Mnogo više pokvarenosti ima tamo gore, na višim položajima. — Ona mu je uvijek zamjerala što kući donosi te igračke, kriomice uzete iz skladišta. — Dobili smo ih na tisuće — nastavi Hauck. — Puno ih je skladište. Nitko neće ni opaziti da jedna nedostaje.

Za vrijeme večere djeca su pažljivo proučavala svaku riječ u instrukcijama što su bile priložene uz igru. Nisu obraćala pažnju ni na što drugo.

— Ne čitajte za stolom! — ukori ih majka.

Odmarajući se nakon večere u svom naslonjaču, Joe Hauck promrmlja:

— I nakon svega, što su oni iznijeli na tržište? Jednu jedinu igru. Bit ćemo vrlo sretni ako na njoj ostvarimo ikakvu zaradu.

Upalivši cigaretu, opusti se, osjećajući blaženu toplinu doma.

Iz polusna ga prene kći:

— Oče, želiš li se igrati sa nama? Piše da je igra zanimljivija ako ima više sudionika.

— Dakako da želim — odvrati Hauck.

Rasprostrli su ploču, rasporedili žetone, kocke i dionice. Odjednom ga je igra potpuno zaokupila. Navirala su mu sjećanja iz djetinjstva kad je igrao slične igre. Stjecao je dionice prednošću starog lisca sve dok nije prije samoga kraja igre stekao najviše syndroma.

Uvalio se u naslonjač

— Tako treba igrati — tumačio je djeci. — Sve mi se čini da sam od početka vodio glavnu riječ. Napokon, ovakva vrsta igre nije mi nepoznata. — Prožme ga osjećaj nadmoći i izuzetnog zadovoljstva. — Žao mi je što sam vas pobijedio, djeco.

— Nisi pobijedio — reče mu kći.

— Da, izgubio si — složi se i sin.

— Što? — uzvikne Hauck.

— Osoba koja skupi najveći broj dionica gubi — objasni mu Lora i pokaže mu upute. — Vidiš. Ideja je riješiti se dionica. Oče, nisi shvatio igru.

— Pa to nije nikakva igra — razočarano će Hauck. Nestalo je njegovog zadovoljstva. — Čak štoviše, uopće nije zanimljiva.

— Sada nas dvoje nastavljamo igru — reče Bobby. — Da vidimo tko će biti konačni pobjednik.

Ustajući od ploče. Joe Hauck je mrmljao.

— To ne mogu shvatiti. Što netko može vidjeti u igri koju dobiva onaj koji ostaje bez ičega.

Djeca su nastavila igru. Kako su dionice i novac mijenjali vlasnika, djeca su postajala sve zaokupljenija igrom.

— Oni ne poznaju »Monopoly« — gunđao je Hauck — zato im se ova igra ne čini čudnom.

Ipak, djeca su uživala i bilo je očito da će se igra dobro prodavati, a to mu je ipak bilo najvažnije.

Dvoje najmlađih privikavalo se na prirodnost odricanja od imovine. S užitkom su se odricali dionica i novca.

Podigavši pogled, Lora s ushitom reče:

— To je najljepša i najpoučnija igra koju si ikad donio kući, tata!

(Objavljeno prema dogovoru s G. P. A. München)

ČAROBNJAK

Isaac Asimov

The up-to-Date Sorcerer

Preveo Nikola Popović

Još uvijek me je čudilo i zbunjivalo što je taj Nicholas Nitely, iako je bio mirovni sudac, bio stari momak. Atmosfera njegova zanimanja, da tako kažemo, vodila je neminovno do toga da bi mu se brak morao činiti privlačnim i čudno je bilo da se tako dugo othrvao primamljivom zovu bračnih veza.

Kad sam otprilike te riječi izgovorio poslije nekoliko džin-tonika nedavno u klubu, on je odgovorio:

— Eh, a ja sam nedavno jedva izbjegao bračnoj mreži — i pri tome je duboko uzdahnuo.

— Zbilja?

— Jedna mlada djevojka, slađahna, inteligentna, čista i očajno zlatna, držanja koje je bilo tako izazovno da je to bilo previše za osjetila tako starog mačka kao što sam ja.

— Pa kako to da si je ispustio iz ruku?

— Nije bilo druge. — Nasmijao se šarmantno, na svoj umiljati način, a njegova mekana sijeda kosa, nježne plave oči, davali su mu izgled gotovo svetačkog biča. Rekao je: — Vidiš, sve je to bila greška njenog zaručnika...

— Ah, pa zar je bila zaručena s nekim drugim?

— ... i profesora Johnsa Wellingtona, koji je bio na putu da postane suvremeni vrač iako je bio endokrinolog. Zapravo, sve je počelo ovako...

On nalije sebi još jednu čašicu, uzdahne i okrene prema meni svoje simpatično i veselo lice kao netko tko namjerava promijeniti temu razgovora.

Ja sam odmah uskočio čvrsto rekavši:

— E, slušaj, Nitely, stari moj, pa ne možeš sada ovako. Hoću da znam malo više o toj ljepotici koja ti je tako izmakla, tako slatki komad, kako ti kažeš.

On uzdahne ponovo i udobno se namjesti, naručivši još jednu čašicu.

— Znaš i ja sam neke pojedinosti saznao tek poslije.

*

Profesor Johns Wellington imao je veliki impozantan nos, dva ozbiljna oka i iznimni talent da pruža dojam kao da mu je odijelo preširoko. Rekao je:

— Djeco moja, kad se ljubav svede na proste faktore, ona je pitanje kemije.

Njegova druga djeca bila su zapravo njegovi studenti i ni u kojem slučaju njegova prava djeca, i zvali su se Alexander Dexter i Alice Sanger. Oni su odavali dojam kao da su napunjeni tim kemikalijama onako sjedeći pred njim i držeći se za ruke. Zajedno su mogli imati oko 45 godina, od kojih je svatko od njih imao po polovicu, a Alexander je rekao, svakako neizbježno: »Živjela nam kemija!«

Profesor Johns se nasmijao zadovoljno.

— Prije bih rekao endokrinologija. Hormoni, napokon, izazivaju vaše emocije i nije nikakvo posebno otkriće da jedan od njih može na specifičan način poticati osjećaj koji mi nazivamo ljubav.

— Ali to je tako neromantično — promrmljala je Alice. — Sigurna sam da meni nije potreban taj hormon. — Pogledala je Alexandera očaravajućim pogledom.

— Draga moja — reče profesor — tvoj je krvotok bio preplavljen njima u onom trenutku kad si kazala da si se zaljubila. Njegove su izlučevine bile poticane — i za trenutak je pažljivo birao riječi jer bio je vrlo visoko moralan čovjek — nekim određenim faktorom koji je obuhvatio tvog mladića i jednom kad je hormonalna akcija započela inercija ju je nastavila. A ja mogu taj efekt ponoviti vrlo lako kad god želim.

— Pa zašto ne, profesore — reče Alice s nježnom privlačnošću. — Bilo bi divno kad biste vi to pokušali — i pri tome nježno i stidljivo stisne ruku svoga mladića Alexandera.

— Ne mislim pri tome da bih ja — reče profesor pokušavajući sakriti svoju zbunjenost — osobno pokušao reproducirati ili ponoviti uvjete što stvaraju prirodnu sekreciju tih hormona. Ja mislim da umjesto njih injekcijom ili oralno unesem taj hormon u tijelo, pogotovo zato što je to steroidni hormon. Ja sam uspio — skinuo je očale i očistio ih ponosno jelenjom kožom — izolirati i dobiti čisti taj hormon. Alexander je sjedio ukočeno.

— Profesore, i vi niste ništa rekli o tome?

— Moram ga prije provjeriti i utvrditi pojedinosti.

— Hoćete li time možda reći — i pri tome se zacrvenila a oči su joj svjetlucale od skrivenog nestašluka — kako vi možete učiniti da ljudi osjete taj prekrasni ugođaj i tu nježnost koja prelazi sve poznato u pravoj ljubavi posredstvom jedne... pilule?

— Ja odista mogu izazvati te emocije koje vi označavate tako poetičnim nazivima — odvrati profesor.

— Pa dobro, zašto to ne učinite?

Alexander podiže ruku prosvjedujući.

— Draga moja, tvoja te dražest vodi na stranputicu. Naša vlastita sreća i predstojeće vjenčanje čini da zaboravljaš neke činjenice iz života. Ako neka oženjena osoba nekim slučajem uzme ovaj hormon...

Profesor ga prekide i reče s visoka: — Dopustite mi da ja objasnim točno kako djeluje moj hormon ili moje amatogeno načelo, kako ga ja nazivam. (On je kao i mnogi drugi znanstvenici praktičari imao poseban osjećaj za tankoćutno odabiranje naziva iz klasične filologije.)

— Nazovite ga ljubavnim filterom, profesore — reče Alice uzdahom koji je omekšavao sva srca.

— Moje amatogeno srčano načelo — reče profesor Johns čvrsto — ne djeluje na oženjene ljude. Hormon ne može djelovati na osobe koje su spriječene na drugi način, a brak svakako predstavlja zapreku za ljubav.

— Da, tako sam i ja čuo — reče Alexander namrgođeno — ali ja bih želio dokazati da je to pogrešno na primjeru moje drage Alice.

— Alexander reče Alice — ljubavi moja.

— Ja smatram da brak dopušta i vanbračnu ljubav — nastavi profesor.

— Zašto? — odvratit će Alexander. — Pa ja sam čuo da je to nemoguće.

Alice iznenađena usklikne:

— Alexandre!

— Samo u rijetkim slučajevima, draga moja, i to među onima koji nisu išli zajedno u Koledž.

Profesor nastavi objašnjavanje.

— Brak može sadržati neke vrste seksualne privlačnosti ili tendencije prema manjim sklonostima, ali prava ljubav, kako je Miss Alice Sanger objasnila te emocije, ne može cvjetati kad sjećanja jedne zrele žene i razni neatraktivni dječji problemi prevladaju pođsvješću.

— Želite li time reći — reče Alexander — da bi vaš ljubavni filter, izvinite, vaše amatogeno načelo, djelovalo samo na nevjenčane kad biste ga dali određenom broju ljudi?

— Upravo to. Eksperimentirao sam na određenim životinjama, za koje se, dakako, nije moglo smatrati da su prošle kroz bračni

ceremonijal a ipak pokazuju monogamnu privrženost. Nije djelovao na one koji su već formirali tu uzajamnu privrženost.

— Onda, profesore, imam odličnu ideju. Sutra navečer je u koledžu veliki ples seniora. Na njemu će biti prisutno najmanje pedeset parova, većinom nevjenčanih. Stavite filter u punč koji će se služiti svima.

— Što? Zar ste poludjeli?

No Alice se zagrijala za tu ideju.

— Zašto ne, profesore, pa to je božanstvena ideja. Zamislite da svi moji prijatelji osjećaju ono što ja osjećam! Profesore, pa vi ćete biti naš anđeo s neba. Ali zar ne misliš, Alexandre, da će ti osjećaji biti malo nekontrolirani? Neki su od naših kolega pomalo divlji ,pa kad se u zanosu svoje ljubavi budu počeli... no, pa ljubiti se...

Profesor će s negodovanjem:

— Draga moja gospođice Sanger. Ne smijete pustiti na volju svojoj prebujnoj masti. Moj hormon izaziva samo ona osjećanja koja vode braku a ne ispoljavaju nešto što bi se moglo smatrati nedostojnim.

— Oprostite — promrmljala je Alice sva zbunjena. — Morala sam se sjetiti, profesore, da ste vi visoko moralan čovjek, najmoralniji koga poznajem, dakako, uz moga dragog Alexandera, i da nijedno vaše znanstveno otkriće ne bi moglo ni slučajno voditi k nemoralnosti.

Izgledala je tako očajna zbog toga da joj je profesor oprostio istoga trenutka.

— Znači, onda, vi ćete to napraviti? — uporno je navaljivao Alexander. — Napokon, poslije toga bit će, pretpostavljam, više ubrzanih vjenčanja. Mogao bih se pobrinuti da na tom plesu bude prisutan Nicholas Nitely, stari i dobri prijatelj naše kuće, za svaki slučaj. On je mirovni sudac i vrlo lako može na licu mjesta izdati sva potrebna dokumenta i obaviti stvar.

— Nikako se ne mogu odlučiti — reče profesor očito već popuštajući malo — na takav pokus bez suglasnosti onih nad kojima će se obaviti eksperiment. To bi bilo izvan etike.

— Ali vi ćete im na taj način samo pružiti radost. Pridonijet ćete stvaranju moralne atmosfere medu kolegama. Jer sasvim je sigurno da se, u pomanjkanju prevladavajućeg poriva k vjenčanju, ponekad može dogoditi čak i u koledžu medu kolegama da taj poriv zbog kontinuirane uzajamne prisutnosti dovede do izvjesne opasnosti od... od...

— Da, da, to je to — reče profesor. — Pa dobro, pokušat ću s razrijeđenim napitkom. U svakom slučaju, rezultati će uvelike unaprijediti znanost i, kako vi kažete, pridonijet će također unapređenju moralnosti.

— I, dakako, Alice i ja ćemo također piti taj punč — nadoveže Alexander.

— Oh, Alexandre, takvoj ljubavi kao što je naša ne treba nikakvih umjetnih pomagala.

— Ali ona neće biti umjetna, jedina moja dušo. Prema riječima profesora, tvoja je ljubav počela upravo kao rezultat takvih hormonalnih lučenja koja su započela na mnogo prirodniji način, vjerujem.

Alice je naglo pocrvenjela.

— Ali, ljubavi moja jedina, zašto nam je potrebno ponavljanje?

— Da bi nas izdvojilo i postavilo izvan svake igre sudbine, najdraža moja.

— Ti svakako ne sumnjaš u moju ljubav, obožavani moj.

— Ne, nikako, srce moje jedino, ali...

— Ali? Da li to znači da mi ne vjeruješ?

— Dakako da ti vjerujem, Alice, ali...

— Ali? Ponovo: ali! — Alice je postala bijesna. — Ako mi ne možeš vjerovati, gospodine, onda bi bolje bilo da odem...

I ona zbilja ode, dok su profesor i Alex žurili za njom, zapanjeni, iznenađeni.

— Sve se plašim — profesor Johns reče uznemireno — da je moj hormon bio uzrokom da se jedan brak razvrgne umjesto da se ostvari.

Alexander se osjećao vrlo jadno, ali njegov je ponos prevladao.

— Ona će se vratiti — rekao je nadmoćno. — Ljubav kao što je naša ne može se tako lako prekinutu

*

Ples seniora je svakako bio događaj godine. Mladići su se kočoperili, a mlade su dame blistale. Glazba je bila raspjevana, a noge su u plesu jedva dodirivale pod. Radost je bila neograničena.

Ili bolje rečeno: bila je neograničena u mnogo slučajeva. Alexander Dexter je stajao u jednom uglu, ukočena pogleda, ledena lica. Koliko god bio naočit i zgodan, nijedna mu se djevojka nije htjela približiti. Za njega se znalo da pripada Alice Sanger i pod takvim uvjetima nijedna djevojka s koledža nije ni pomišljala da mu pristupi. Ali gdje je bila Alice?

Ona nije došla na ples s Alexanderom, a njegov ga je ponos sprečavao da je potraži. Ispod oka je samo pažljivo promatrao parove što su promicali pred njim.

Profesor Johns, u svečanom odijelu, koje mu također nije najbolje pristajalo, primakao mu se.

— Stavit ću svoj hormon u punč nešto prije ponoćne zdravice — rekao je. — Je li Nitely ovdje?

— Vidio sam ga malo prije. On je u svojstvu pratioca djevojaka bio vrlo zauzet ozbiljnim poslom da se razmak između plesača održava na pristojnoj udaljenosti. Četiri prsta bi smjela biti najveća blizina među parovima u plesu. Nitely se trudio da se taj razmak ne prekrši i stalno

je mjerio.

— Vrlo dobro. Oh, zaboravio sam pitati je li punč načinjen s alkoholnim pićem? Alkohol bi mogao djelovanje hormona, odnosno amatogenog načela, okrenuti u suprotnom smjeru.

Alexander je unatoč ojađenom srcu našao dovoljno duha da otkloni svaku neopravdanu sumnju prema svom razredu.

— Alkohol, profesore? Ta ovaj je punč napravljen prema načelima uz koje smo se svi opredijelili kao mladi studenti. On sadrži samo najčišći voćni sok, rafinirani šećer i nešto limunova soka, tek dovoljno da potakne ali ne i da opije.

— Dobro — reče profesor. — U hormon sam dodao i sedativ što bi naše eksperimentalne osobe morao uspavati na neko vrijeme dok hormon ne počne djelovati. Kad se probude, prva osoba koju budu vidjeli, a to će biti njihov partner, inspirirat će ih za čistu i uzvišenu ljubav i obožavanje, koje može završiti samo brakom.

I budući da je bilo blizu ponoći, on se progura između sretnih parova što su svi plesali na pristojnoj udaljenosti od četiri prsta i dođe do posude s punčom.

Alexander je bio toliko potišten da su mu gotovo suze krenule na oči, pa izađe na balkon. Upravo kad je to učinio, nije uspio vidjeti kako Alice ulazi u dvoranu na druga vrata.

— Ponoć! — uzvikne neki razdragani glas. — Zdravica! Zdravica! Zdravica! Za život koji se nalazi pred nama!

Okupili su se oko posude s punčom i malene čašice pune osvježavajućeg pića počeše kružiti okolo.

— Za život koji je pred nama! — uzvikivali su svi sa zanosom mladih studenata i ispili svečano mješavinu čistoga voćnog soka, šećera i limuna, i, dakako, profesorovo amatogeno načelo sa sedativom.

Kad je djelovanje stiglo do njihovih glava, svi se polagano spustiše tko na stolicu tko na klupice uza zidove.

Alice je stajala tamo usamljena, još uvijek je držala svoju čašu u ruci, vlažnih očiju od neprolivenih suza.

— Oh. Alexandre, Alexandre, iako sumnjaš, ipak si ti moja jedina ljubav. Htio ai da popijem ovo piće i popit ću ga. — Pošto je popila, graciozno pade u naslonjač.

Nicholas Nitely bio je u potrazi za Alexanderom, za koga je njegovo toplo srce bilo vrlo zabrinuto. Vidio je kako je došao bez Alice i mogao je samo pretpostaviti da je posrijedi neka svađa među ljubavnicima. Nije osjećao nikakvu zabrinutost što ostavlja ostale na zabavi prepuštene same sebi. To nisu bili mladi divljaci nego prijatelji i kolege s fakulteta, iz dobrih obitelji i dobra odgoja. Njima se moglo potpuno vjerovali po onome kako su držali razmak od četiri prsta.

Našao je Alexandera kako na balkonu umorno bulji u zvjezdano

nebo.

— Alexandre, mladiću moj — on stavi ruku na rame mladoga čovjeka. — Ne liči na tebe da se prepuštaš očaju. Trgni se, trgni, mladi prijatelju.

Alexander spusti glavu čuvši glas dobroga starog prijatelja.

— Nije bas muževno, ali ja sam tužan zbog Alice. Bio sam okrutan prema njoj i sada sam na pravi način kažnjen za to.

— Kad bi vi samo znali kako ja... — on stavi stisnutu šaku na svoje grudi, nije mogao dalje govoriti.

Nitely reče s puno suosjećanja.

— Misliš li da ne mogu razumjeti nježnije osjećaje zato što sam neoženjen? Uvjeravam te da sam i ja nekad poznavao taj osjećaj i znao za ljubav i kako ona može slomiti srce. Ali nemoj i ti učiniti grešku koju sam ja učinio nekoć; da ti ponos zapriječi da se ponovo nađete. Pronađi je, pronađi je brzo i zatraži da ti oprosti. Nemoj dopustiti da postaneš usamljeni neženja kao što sam ja postao. Hajde, makni se, potraži je.

Alexander se uspravi.

— Slijedit ću vaš savjet, Nitely. Pronaći ću je.

— Onda kreni. Malo prije nego što sam izašao čini mi se da sam je vidio tamo u dvorani. Alexandru poskoči srce.

— Možda i ona traži mene, čak i sada. Idem, ali ne. Idite Vi prvi, a ja ću ostati da se malo priberem. Ne bih želio da me vidi sa ženskim suzama na licu.

— Svakako, dečko moj.

Nitely uđe u dvoranu i zastane gotovo užasnut. Zar je neka katastrofa pogodila sve prisutne? Pedeset je parova što sjedilo što ležalo, nepokretno, a neki od njih su pali jedno na drugo na ne osobito pristojnom razmaku.

Prije nego što se mogao odlučiti da pogleda da li je najbliži par možda mrtav, da bi zvonio na uzbunu, da bi pozvao policiju ili da učini bilo što, oni su počeli ustajati, pomalo teturajući. Ostala je samo jedna djevojka. Jedna djevojka u bijelom, đražesno ispružene ruke ispod slatke glavice. To je bila Alice Sanger i Nitely požuri do nje ne obraćajući pažnju na sve veći žamor oko sebe.

Spustio se na koljena.

— Gospođice Sanger. Draga moja, jeste li ozlijeđeni?

Ona polagano otvori svoje prekrasne oči i reče:

— Gospodine Nitely, nikad nisam ni sanjala da ste vi takvo oličenje ljubaznosti.

— Zar ja? — Nitely ustukne užasnut, ali ona se sada podiže na noge gledajući ga takvim žarom u očima koji Nitely nije vidio u ženskim očima već četrdeset godina, a i onda tek slabiju verziju.

— Gospodine Nitely — reče ona — vi me valjda nećete sada

ostaviti?

— Ne, ne — zbunjeno reče Nitely. — Ako sam vam potreban ostat ću uz vas.

— Vi ste mi potrebni. Ja vas želim svim svojim srcem i dušom. Trebam vas kao što žedan cvijet treba jutarnju rosu. Trebam vas kao što je Tizba čeznula za Piramom.

Nitely se pokušavao povući, ogledavajući se s osjećajem nelagodnosti da netko ne bi čuo ovako neobičnu izjavu, ali čini se da nitko nije obraćao pažnju na njih. U neposrednoj blizini, koliko je mogao čuti, sve je brujalo od sličnih izjava, a neke su bile i mnogo vatrenije i neposrednije.

Leđima je bio već naslonjen na zid, a Alice mu se približavala toliko da je već prekršila pravilo od četiri prsta. Već je prekršila i pravilo bez prsta i kao rezultat uzajamnog stiskanja nešto neodređeno je, čini se, iščezlo iz Nitelyja.

— Gospođice Sanger, molim vas, ja...

— Gospođice Sanger? Zar sam ja gospođica Sanger za vas? — usklikne Alice strastveno. — Nitely! Nicholas! Učini me svojom Alicom. Uzmi me za ženu. Oženi se sa mnom! Unaokolo su se čuli slični usklici.

— Oženi se sa mnom. Uzmi me! — i mladi ljudi i djevojke su se tiskali oko Nitelyja jer su znali da je on mirovni sudac, Vikali su: »Vjenčaj nas! Vjenčaj nas!«

On im je zauzvrat mogao samo vikati.

— Ta moram vam prvo pribaviti dozvole. — Htjeli su ga pustiti kako bi to učinio. Samo ga je Alice slijedila.

Nitely sretne Alexandera na vratima balkona i vrati ga natrag na svjež zrak. Profesor Johns im se toga trenutka pridruži.

— Alexandre, profesore Johns — reče Nitely. — Dogodila se najneobičnija stvar...

— Da — reče profesor dok je njegovo blago lice bilo ozareno sretnim smiješkom. — Eksperiment je uspio iznad svakih očekivanja. Načelo je bilo mnogo djelotvornije na ljudskim bićima nego na bilo kojoj mojoj pokusnoj životinji.

Nitely je mrmljao dalje.

— Čudno, vrlo čudno. Postoji neka čudesna neobjašnjiva familijarnost u svemu ovome. — On je rukama pritiskao svoju glavu, međutim, to nije pomoglo.

Alexander se približi Alici nježno, želeći je privinuti na grudi, znajući da nijedna dobro odgojena djevojka ne bi pristala na ovakvo izražavanje osjećaja, pogotovo nekome kome još nije potpuno oprostila.

— Alice, moja izgubljena ljubavi, ako u svom srcu ipak možeš još naći... — počne on.

No ona se odmakne od njega izbjegavši njegovo naručje, iako je ruke bio samo molećivo ispružio prema njoj.

— Alexandre, ja sam popila punč. To je bila tvoja želja —reče.

— Nisi morala. Pogriješio sam.

— Ali ja sam popila i oh, sada. Alexandre, ja više nikada ne mogu biti tvoja.

— Nikada moja? Ali, zaboga, što to znači?

Uzevši za ruku Nitelyja Alice stisnu ruku strastveno.

— Moja je duša nerazdvojno povezana s dušom gospodina Nitelyja, oh, Nicholasa, hoću reći. Moja strast za njim je tako velika, zapravo, moja je strastvena želja da se udam za njega i njoj ne mogu odoljeti. Ona potresa moje biće.

— Ti si neiskrena! — poviče Alexander ne vjerujući.

— Kako možeš biti tako okrutan i reći da sam neiskrena? —reče Alice gušeći se u suzama. — Tu nema pomoći.

— I nema — reče profesor Johns, koji je sa strane slušao ovaj razgovor, na svoje veliko zaprepaštenje, pošto je sve objasnio Nitelyju. — Ona ne može sebi pomoći. To je čista endokrinološka manifestacija.

— To je odista tako — reče Nitely, boreći se s djelovanjem endokrinologije u sebi samome. — Dobro, dobro, draga moja. — On je potapšao Alice po ramenu na najočinskiji način i kad je ona svoje zavodljivo lice približila njegovom, sva zanesena, on je razmišljao da li bi bilo očinski ili ne, ili bi bilo dobrosusjedski pritisnuti svoje usne na njene na najstrastveniji način.

No Alexander je iz svega svoga ranjenog srca i iz očajanja vikao:

— Ti si neiskrena, ti si lažljiva kao Kresida! — i pobjegao iz dvorane.

Nitely bi pošao za njim, ali Alice ga je obujmila oko vrata i polagano se upijala u njegove usne poljupcem koji ni u kojem slučaju nije bio nedužni poljubac kćerke svom ocu. Nije bio čak ni dobrosusjedski.

Stigli su do kućice u kojoj je stanovao Nitely. Na kućici natpis: 'MIROVNI SUDAC starinskim engleskim slovima. Kućica s izgledom melankoličnog mira, sa simpatičnom ozbiljnošću, s malenom peći na kojoj je bio kotlić za čaj, koji je Nitely dohvatio jednom rukom dok je drugom čvrsto obuhvatio Alice.

Nitelyjeva se radna soba mogla vidjeti kroz otvorena vrata blagovaonice, njeni su zidovi bili prekriveni policama s knjigama, udžbenicima i zabavnom literaturom. Opet je Nitelyjeva ruka (opet lijeva) dotakla njegove obrve.

— Draga moja — rekao je Alici — to je nešto čudesno, no mogla bi malo popustiti stisak da dođem do daha i da krv malo bolje procirkulira. Ja zamišljam kao da se ovo dogodilo jednom prije.

— Nije se dogodilo nikada prije, moj dragi Nicholas — reče Alice

naslonivši svoju dražesnu glavicu na njegove grudi, smiješeći mu se s takvom stidljivom nježnošću koja je njenu ljepotu pretvarala u čaroban izgled kao odraz mjeseca u mirnoj vodi. — Zar bi bilo tako divnoga suvremenog čarobnjaka kao što je naš pametni profesor Johns, tako osuvremenjeni vrač?

— Tako suvremeni, što? — Nitely je tako žestoko reagirao da je Alicu podigao cijelu stopu u zrak. — Pa, zašto, to je sigurno to, neka me svi anđeli okruže ako nije tako.

— Nicholas, što je tebi? Ti me plašiš, najdraži moj.

Ali Nitely pođe užurbano u svoju radnu sobu i ona je bila prisiljena trčati za njim. Njegovo je lice bilo blijedo, usne čvrsto stisnute kad je dohvatio knjigu s police i otpuhnuo prašinu s njenih korica.

— Ah — reče Alici s izrazom kajanja — kako sam mogao zapustiti i zanemariti nedužne igre iz svojih mladih dana. Dijete moje, uz ovo stalno onesposobljavanje mogućnosti moje desne ruke budi tako dobra pa okreni ove stranice dok ti ja ne kažem da staneš.

Zajednički su uspjeli na takvom planu predbračnih zadovoljstava i blaženstva koje je rijetko viđeno, on držeći knjigu lijevom rukom a ona okrećući stranice polagano svojom desnom.

Imao sam pravo! — reče Nitely odjednom čvrstim glasom. — Profesore Johns. dragi moj prijatelju, dođi samo da vidiš. Ovo je začuđujuća podudarnost, zastrašujući primjer zagonetnih nevidljivih sila koje se poigravaju s nama u nekim prilikama iz nekih skrivenih razloga.

Profesor Johns, koji je sam pripravljao čaj za sebe i polagano ga srkutao kao što se i pristoji diskretnom džentlmenu s intelektualnim navikama u prisutnosti dvaju vatrenih ljubavnika što su se iznenada povukli u susjednu sobu, poviče:

— Ne želiš valjda moju prisutnost?

— Dakako da želim, gospodine. Sa zadovoljstvom želim konzultirati jedno od tvojih znanstvenih dostignuća.

— Ali ti si sada u vrlo nezgodnom položaju... Alice je zasiktala izbezumljeno:

— Ali, profesore...

— Tisuću puta pardon, draga moja — reče profesor Johns ušavši u sobu. — Moj paučinom prekriveni stari mozak prepun je svakakvih smiješnih pomisli. Davno je to bilo kad sam ja... — i srkne dobro iz šalice jakog čaja. Zatim se odmah pribrao.

— Profesore — reče Nitely. — Ovo drago dijete je spomenulo da ste vi nešto kao suvremeni vrač — čarobnjak, i to me je odmah ponukalo da pomislim na Gilbert-Sullivanovog 'VRAČA'.

— A što su Gilbert-Sullivan? — upita profesor blago.

Nitely baci očajnički pogled prema gore, kao da želi ustanoviti

smjer neizbježne oluje i gromova, pa će prigušenim šapatom:

— Sir Arthur Sullivan i Sir William Schwenck Gilbert napisali su riječi i glazbu za jednu od najvećih glazbenih komedija koje je svijet ikada vidio. Ona se zvala 'VRAČ'. I u njoj je bio upotrijebljen neki ljubavni napitak, također vrlo moralan, koji nije mogao djelovati na ljude u braku ali koji je pomogao da mladu junakinju odvoji od njenoga ljubljenoga zgodnog mladića i baci u naručje ostarjelog čovjeka.

— Pa što onda? — pitao je profesor znatiželjno. — Da li je bilo sredstva i načina da tako ne ostane?

— E pa nije... Čuj, draga moja, iako mi micanje tvojih prstiju u predjelu iza moga vrata pričinjava nedvojbeno ugodno zadovoljstvo, ipak me razdražuje... Tu je i jedan sastanak mladih ljubavnika, profesore.

— Ah — reče profesor Johns. — Pa onda, imajući u vidu tako veliku sličnost u tom fiktivnom zapletu sa zbivanjem u stvarnom životu, možda će nam rješenje u toj komediji pomoći da ostvarimo ponovno zbližavanje Alice i Alexandera. U svakom slučaju, pretpostavljam da ne želite ostatak svoga života provesti s potpuno blokiranom jednom rukom.

— Ne želim se ponovo sresti s Alexanderom. Ja želim samo svoga Nicholasa — uporno će djevojka.

— Evo, tu ima nešto — reče Nitely — što se može nazvati osvježenjem u ovoj stvari, ali, na žalost, mladost ima prednost. Ima jedno rješenje u komadu, profesore Johns, i zbog toga sam bezuvjetno želio s vama razgovarati. — On se nasmiješi s blagom dobrohotnošću. — U ovom je komadu djelovanje napitka bilo potpuno neutralizirano postupkom čovjeka koji je pripremio napitak, a taj džentlmen je, drugim riječima, analogan tebi.

— A kakvi su to postupci bili?

— Samoubojstvo! Jednostavno to! Na neki način, koji autor nije objasnio, to je samoubojstvo djelovalo da napitak prestane...

No sada se profesor Johns pribrao i uspostavio vlastitu ravnotežu, pa će na najsvečaniji način jakim glasom:

— Dragi moj gospodine, dopustite mi da odmah izjavim, unatoč svojoj velikoj naklonosti prema mladim osobama koje su upletene u ovu tužnu nedoumicu: ne mogu ni u kojem slučaju pristati na samouništenje. Takav bi postupak mogao biti izvanredno djelotvoran u slučaju ljubavnog napitka ili običnog vina, no u slučaju moga amatogenog načela uvjeravani vas da moja smrt ne bi imala na nj nikakva djelovanja. Nitely uzdahne.

— Plašio sam se toga. Činjenica je, među nama rečeno, da bi to bio najjadniji kraj u našoj igri, možda najjadniji koji bismo mogli zamisliti. On pogleda šutke uvis u znak izvinjavanja duhu Williama S.

Gilberta. — To je bilo uzeto iz toga komada, kao izvučeno iz šešira. Nije bilo prije predviđeno u igri. To bi kaznilo pojedinca koji to nije zaslužio. Ukratko rečeno, bilo je to potpuno nedostojno Gilbertova snažnog genija.

Profesor Johns reče:

— Možda nije bio Gilbert, možda je neka šeprtlja umiješala svoje prste i pokvarila stvar?

— Nema nikakva dokumenta o tome.

No profesora Johns a i njegov znanstveni um zagolicala je neriješena zagonetka i on odjednom reče:

— Mogli bismo to provjeriti. Da proučimo način mišljenja tog... tog Gilberta. On je napisao i druge komade, zar ne?

— Četrnaest, u suradnji sa Suliivanom.

— Ima li tamo završetaka koji su slični i koji razrješavaju na neki mnogo prihvatljiviji način?

Nitely klimne potvrdno glavom.

— Jedan svakako. To je 'RUDDIGORE'.

— Tko je opet taj?

— Ruddigore je jedno mjesto. Glavna ličnost se pojavljuje kao pravi barunet od Ruddigore i bio je, dakako, osuđen prokletstvom.

— Da bismo bili sigurni — mrmljao je profesor Johns, koji je shvatio da u takvim slučajevima loši baruneti bivaju prokleti i bio je čak sklon povjerovati da je to i pravično.

— Prokletstvo ga je obavezivalo — nastavi Nitely — da svakog dana počini jedno ili više zločinstava. Ako bi jedan dan prošao bez zločina, on bi neizbježno umro u najvećim mukama.

— Kako je to užasno — promrmljala je tankoćutna Alice.

— Prirodno — reče Nitely — nitko ne može izmisliti po jedan zločin svakog dana, i tako je naš junak bio prisiljen upotrijebiti svoju nadarenost da izbjegne prokletstvo.

— Kako?

— Razmišljao je ovako: ako namjerno odbijem izvršiti zločin, bit ću osuđen automatski na smrt samim tim (ne)činom. Drugim riječima, on je pokušao samoubojstvo, a pokušaj samoubojstva je i te kako veliki zločin i tako je ispunio uvjete kletve.

— Aha, razumijem — reče profesor Johns. — Gilbert je očito vjerovao da rješavanje problema treba voditi do njegova logičnog zaključka. — On zatvori oči, a njegove dostojanstvene guste obrve pokrivale su nadošle misli, intenzivno razmišljanje i strujanje valova u njegovoj glavi.

On otvori oči.

— Nitely, stari momče, kad je taj VRAČ bio prvi put izveden javno?

— Tisuću osamsto sedamdeset i sedme.

— Onda je to, moj dragi prijatelju. U tisuću osamsto sedamdeset sedmoj bili smo suočeni s viktorijanskom epohom. Institucija braka se nije tada mogla učiniti igrom na pozornici. Iza toga se nije mogla napraviti komedija čak ni sa ljubav nekoga kazališnog zapleta Brak je bio svetinja, duhovna veza, sakrament...

— Dosta — reče Nitely — toga naklapanja. Što ti je na umu?

— Brak. Oženi se tom djevojkom, Nitely. Vjenčaj sve te parove, i to odmah. Siguran sam da je to bila originalna Gilbertova ideja i namjera.

— Ali to je — reče Nitely — upravo ono što pokušavamo izbjeći.

— Ja ne — reče Alice čvrsto, iako je bila naprotiv šarmantno nježna.

Profesor Johns nastavi.

— Ta zar ne vidite? Kad jednom svi parovi budu vjenčani, to amatogeno načelo, koje ne djeluje na ljude u braku, izgubit će snagu nad njima. Oni koji su bili zaljubljeni bez njegove pomoći ostat će i dalje zaljubljeni, a oni koji nisu bili, više neće ni biti zaljubljeni jedno u drugo i zatražit će poništenje braka.

— Sveti bože, kako je to jednostavno, predivno jednostavno — reče Nitely. — Pa, dakako, Gilbert je svakako to namjeravao dok ga nije neki šašavi producent ili upravnik kazališta ili šeprtlja, kako ti kažeš, prisilio na promjenu u komadu.

*

— I da li je djelovalo? — zapitao sam nestrpljivo. — Nakon svega što ste ispričali vrlo ste jasno naglasili kako je profesor rekao da je njegovo djelovanje na one u braku da sprečava vanbračnu...

— Djelovalo je — reče Nitely ne obraćajući pažnju na moje primjedbe. Kao da je neka suza zablistala u njegovu oku no ne znam da li je to bilo izazvano sjećanjem ili Činjenicom da je popio već četvrti džin-tonik. Nisam mogao otkriti.

— Djelovalo je — nastavio je. — Alice i ja smo se bili vjenčali i naš je brak gotovo bio poništen zajedničkim pristankom na temelju primjene neprihvatljivog pritiska. Pa ipak, zbog nespretne pratnje kojoj smo bili izloženi incident toga nedopuštenog pritiska između nas je, na žalost, bio potpuno uništavan. — On ponovno uzdahne. — U svakom slučaju, Alice i Alexander su se ubrzo nakon toga vjenčali i ona sada, koliko sam obaviješten, kao rezultat raznoraznih popratnih pojava i događaja, očekuje bebu.

On odvoji pogled od pića Sto je ostalo na dnu njegove čaše i zavikne iznenada uzbuđeno:

— Oh, ne, opet ona!

Digao sam pogled, zapanjen. Jedna ženska sjena u pastelno plavom bila je prošla kroz vrata. Zamislite, ako možete, šarmantno privlačno lišce rođeno za poljupce i prekra¬sno tijelo stvoreno za

ljubav.

— Nicholas! Pričekaj me! — pozove ona.

— Je li to Alice? — zapitao sam uzrujano.

— Ne, ne. To je neka sasvim druga osoba, i potpuno druga priča. Ali ne mogu više ostati ovdje.

On ustane žustrinom iznenađujućom u čovjeka tih godina i te težine i prođe pored stolova. Ona ženska sjena, slika i prilika poželjnosti, prođe nešto slabijom žustrinom i pođe za njim.

Zaklimao sam glavom sažaljivo, ali i sa simpatijama. Očito je jadan čovjek bio za svagda zaražen tom izvanrednom stvari kod žena koja se zove ljepota. A žene su bile zaljubljene u njega iz ovoga ili onog razloga. Na samu pomisao na ovu strašnu sudbinu progutao sam piće iz svoje čašice u jednom gutljaju i pomislio na čudnu stvar kako mene tako nešto nikada nije zadesilo.

(Objavljeno prema dogovoru s G. P. A. München)

LOKOMOTIVA ZA CARA

Kir Buljičev

Parovoz dlja carja

Preveo Ivan Paprika

Omanji svemirski brod spustio se u dvorištu kuće br. 16 u Puškinskoj ulici. Padala je kiša sa snijegom, jesen je dovršavala svoj posao. Spustio se, ili, bolje rečeno, pao bez buke i toliko jednostavno da Kornelij Uvalov, što je upravo krenuo na posao, uopće nije shvatio kakvi su mu gosti stigli ravno u kuću.

Brod je oštetio rub šupe i pljusnuo u baricu da su blato i voda pljusnuli na sve strane. I zatim se smirio...

Udalov se vratio s izlaznih vrata, obišao oko broda, štiteći se od kiše i snijega šarenim suncobranom s plaže, što ga je posudio u žene. Na kraju je pokucao po oplati broda u nadi da će mu iznutra odgovoriti.

Ništa... Nikakva odgovora.

Zbunjen pođe da probudi susjeda Aleksandra Grubina.

— Saša — poče Udalov, kucnuvši prstom po prozoru u prizemlju. Prozor se otvori. — Ustaj, Saša. U naše je dvorište pao svemirski brod.

— Rano je još. Pusti me. Gdje je još osam sati — javi se pospani glas.

— Ne odgovara na kucanje — reče Udalov. — Možda je došlo do kakva kvara...

— Veliki svemirski brod? — upita Grubin.

— A, tako... Koja tri metra. Model »leteći tanjur«...

— A ima li kakvih znakova raspoznavanja kao što, recimo, automobili imaju brojeve.

— Ništa... Barem nigdje ništa ne vidim...

— Ostani na straži dok se ja ne obučem... Pada li kiša?

— Odvratno vrijeme. Da ga vrag odnese, upravo je danas morao

pasti... U devet imam savjetovanje...

Udalov se vrati brodu, potraži kapak i pokuca po njemu kad ga je pronašao. ,

— Stemivuram zas? — upita netko iznutra.

— To sam ja, Udalov — reče Kornelij Ivanovič. — Jeste li se vi namjerno prizemljili kod nas ili...

— Posliti, maratakra — reče glas iznutra.

— Samo ti otvori, ja ću počekati — odgovori Udalov,

Kapak škljocnu i otvori se.

U brodu je stajao Udalovu nepoznat kozmonaut u pidžami, pospano zijevajući.

Po izgledu je podsjećao na čovjeka, no vrlo malenog, Udalovu tek do pojasa. Koža mu je bila nekako zelenkasta, kosa oštra, inače kao i u svakog drugog čovjeka, samo što mu je rasla nekako u busenima na čelu i na nosu, zapravo samo na vršku nosa.

— Prekgrani Vsluka! — uskliknu kozmonaut pogledavši na nebo, na Udalova i na zgrade što su okružile dvorište.

— Vrijeme kao vrijeme. U ovo doba godine i ne očekujemo ništa bolje na našim geografskim širinama.

Kozmonaut se naježi na vjetru i reče:

— Struku, krapakata...

— Obuci se ti samo, obuci. Ja ću pričekati — reče Udalov, brižljivo zatvorivši za njim kapak, a sam zađe iza broda, s druge strane, gdje je manje zapljuskivala kiša. Ružičasta se boja na brodskoj oplati već prilično olinjala, očito je već poodavno lutao svemirskim daljinama.

Stigao je i Grubin, zaogrnut vojničkim šatorskim krilom.

— Ovaj tu? — upitao je pokazujući brod.

— Ovaj — potvrdi Udalov.

— Nije baš prevelik. A jesi li ga uspio probuditi? Je li se javio na kucanje?

— Za čas će se obući. I izići...

— Je li to došao k nama u posjet ili što drugo?

— Još se nismo objasnili. Nije mu se svidjelo naše vrijeme.

— A kome bi se svidjelo? Nije ovo Soči. Ili Azurna obala.

— Oduvijek sam očekivao od gostiju iz svemira da nam donesu nešto zanimljivo. I dobro. Na primjer, razvitak tehnologije, znanosti, umjetnosti i što ja znam što sve ne — sanjarski reče Udalov. — Upravo mi srce zamire od perspektiva.

— Kud se zaletavaš. A on je možda došao s neprijateljskim namjerama — reče Grubin.

— Ne bi se reklo — reče Udalov. — Ta bio je u pidžami. Očito je prespavao i samo ateriranje.

— A kojim jezikom govori?

— Za sada nerazumljivim. No već ćemo ga dešifrirati.

Nije ga bilo potrebno dešifrirati. Kapak je škripnuo, otvorio se i kozmonaut skočio na zemlju. No ovaj put je bio u prozirnu ogrtaču i isto takvu šeširu.

— Strpehjurka tik — reče kozmonaut.

— Pričekat ćemo. Još nam se ne žuri — pristade Udalov. — Samo ne zaboravite da u devet moram biti na savjetovanju.

Kozmonaut izvadi iz džepa crnu kutijicu s tipkama i uključi je pritiskom na dugme.

— Je li to elektronski prevodilac? — upita Grubin. Crna kutijica smjesta progovori:

— Vokročituk na latamprakava?

— Vosta — reče kozmonaut.

— Tako je — prevede kutijica. Od toga je trenutka općenje između kozmonauta i ljudi postalo vrlo jednostavno. A pokazalo se i da je Udalov točno pogodio: kozmonaut je pripadao vrlo razvijenoj i naprednoj civilizaciji. Bilo je čak vrlo zanimljivo s njim razgovarati.

— Kakav je to planet? — upitao je najprije kozmonaut.

Bilo mu je hladno, pa je pocupkivao s noge na nogu. Zbog toga predloži Grubin:

— Čujte, misiim da će biti najbolje ako svratite na čas k meni. Kod mene se loži, pa ćemo razgovarati u toplome. I kako bi uopće bilo moguće razgovarati vani na takvu vremenu? Uđite, dakle, ako vam se ne žuri.

Kozmonaut mahnu ručicom, što je značilo: a kamo bih se mogao žuriti? Pa zatim svi zajedno pođoše kroz dvorište u Grubinov stan.

Kozmonaut se ponašao izvrsno. Vjerojatno je imao ženu koja ga je dobro izdresirala. Pred vratima je pažljivo obrisao cipele. Međutim, na stolac su ga morali dići, bio je premalen da bi to sam mogao učiniti...

— Naš se planet zove Zemlja — reče Udalov pošto su se svi smjestili. — Hoće li s nama doručkovati?

— Hvala, ne bih — zahvali kozmonaut. — A u kojem je sektoru svemira ta vaša Zemlja?

— Znate, ne znam kako da vam objasnim — reče Udalov. — Kod vas su sigurno sektori drukčije raspoređeni ili nazvani nego u nas.

U to Grubin donese bocu kefira te nalije sebi i kozmonautu. Udalov je odbio, jer je već bio doručkovao. Kozmonaut je prinio kefir nosu i izjavio kako je ta stvar suviše kisela, a u njega je slab želudac.

— A odakle ste vi? — upita Udalov.

— S Vapraksilija — odgovori kozmonaut. Međutim, to za Udalova nije značilo ništa. A kako i bi kad je za njega riječ, odnosno ime Vapraksili, moglo značiti i Alfa Ptolomei, i Beta Centauri, ili bilo kakvo drugo zviježđe.

— A po što ste došli k nama? — raspita se Udalov. — Ekspedicija?

— Ne — odgovori kozmonaut, kojemu je ime bilo Vusc. — Našao

sam se kod vas slučajno. Nešto se polomilo u mojem vozilu. Ili možda u priborima. A možda i u motoru. Letio sam zapravo, u posjet svojoj tetki na Krupisi, a eto ispalo je da ovo nije Krupisa.

— Ne, ovo zaista nije Krupisa — složi se Udalov.

— Čekaj, kamo se zaletavaš — prekide ga Grubin. — Možda oni Zemlju zovu Krupisa?

— Nikako! Ovo nije Krupisa — pobuni se Vusc. — Bio sam ja na Krupisi tko zna koliko puta. Tamo nema ničega što bi bilo slično ovome ovdje. I stanovništvo i naselja, sve je sasvim drukčije... A da ne govorim o klimi...

— Da, zaista neugodna pripovijest — reče Udalov. U to netko pokuca na vrata.

— Tko je? — upita Grubin.

— Ja, Ložkin — javi se glas iza vrata. — Iziđi brzo. U našem se dvorištu nalazi prazni svemirski brod. Možda se njegova posada, već razišla po našim stanovima radi pljačke.

— Uđi, Ložkine, i ne brini — odgovori Grubin.

Ložkin uđe i zbuni se ugledavši kozmonauta. Ne razmislivši, uvrijedio je gosta iz svemira, makar i nehotice.

— Vrlo mi je neugodno — reče Vusc. — Zar je ovakva sumnjičavost svojstvena stanovnicima Zemlje? Moram reći da to govori koliko je civilizacija na niskom stupnju na Zemlji.

— Nisam htio — reče brzo Ložkin. — Nisam želio vrijeđati. No, oprostite, ali... iziđem na dvorište, a ondje stoji svemirski brod. Nezatvoren. Može koji od mališana zaći i onda...

— Da, da — uzdahnu kozmonaut. — Žalosno je to kad čovjek dospije među zaostalo društvo. Kad bih imao vremena, mnogo bih vas toga naučio i lijepo bih vas prosvijetio.

— Mi nikad ne odbijamo da nas tko pouči — reče Udalov.

— I? Što ćemo sada raditi? Odnosno uraditi?

— Što ćemo raditi? Što ćemo uraditi? — Vusc pogleda kroz prozor. Kiša je prestala i pojavilo se blijedo jesensko sunce. — da li se tko između vas razumije u gravitacione motore?

— Mene je tehnika oduvijek zanimala — izjavi Grubin — no s gravitacionim motorima nikad nisam imao posla.

— Šteta — reče Vusc. — A kod nas je na svakom uglu servisna stanica. I milijuni, čak možda i deseci milijuna mehaničara savršeno se razumiju u gravitacione motore.

— To je samo po sebi shvatljivo — pokuša Ložkin zagladiti svoju grešku. — Nije nikakvo čudo u vašoj civilizaciji...

— Što je, tu je — uzdahnu Vusc. — Bit će najbolje da pođemo pogledamo što se slomilo ili pokvarilo...

I svi zajedno pođoše k svemirskom brodu. Grubin ponese sa sobom plosnata kliješta i odvijač. Ložkin i Udalov su bili na kraju povorke.

— U znanosti ste sigurno dostigli velike uspjehe? — upita putem Udalov.

— Kolosalne — odgovori kozmonaut... U usporedbi s vama doslovce nevjerojatne.

— Bilo bi lijepo od vas kad biste nam o tome ispripovijedali štogod — reče Udalov pomalo molećivim glasom. — Pozvat ćemo javnost i svi će doći. A vi ćete lijepo pripovijedati...

— Vidjet ćemo! Možda i odvojim kojih pol satića. Dakako, ako uhvatim vremena — veledušno će Vusc.

Kozmonaut pozva Grubina kretnjom da uđe u brod. Grubin se težkom mukom provuče kroz kapak. Pošto su se potplati njegovih cipela izgubili u unutrašnjosti broda, proviri već čas kasnije kroz kapak.

— Oprostite — reče — no ja se tu ne snalazim. Dajte mi, molim vas, pokažite kako se ovdje pali svjetlo.

Vusc duboko uzdahnu i začuđeno raširi ruke, kao da je htio prisutnima reći: »Kakva zaostalost! I sad nek čovjek povjeri svoje vozilo ovakvim mehaničarima, koji čak ne znaju ni svjetlo zapaliti!« Prisutnima bi neugodno i Udalov reče prijekorno:

— No, Saša, daj malo razmisli...

— Prekidač je desno u kajiti — dobaci kozmonaut.

Kad se Grubin ponovo izgubio u unutrašnjosti broda, kozmonaut reče:

— Vidite, naši mehaničari popravljaju vozila sami. Vlasnik ne mora biti prisutan. Služe se telepatijom. Zaviri vam mehaničar u dušu, sazna na što se žalite i odmah se prihvaća posla. Pet minula i svaka neispravnost, pa čak i veći kvar, budu odstranjeni.

— Krasno, krasno — reče Udalov — na žalost, mi smo još daleko od toga.

— Takva se metoda primjenjuje i u medicini — nastavi Vusc.

— U odsutnosti bolesnika? — upita Ložkin.

— Ne, telepatija. — reče kozmonaut i snuždeno zaklima glavom.

Da, da, pomisli Udalov, teško je njemu kod nas kad je razlika među naše dvije civilizacije tako golema. Dvije upravo nevjerojatno različite razine...

Kroz kapak ponovno proviri Grubinova glava.

— Molim vas — poče on — pokažite mi što se to kod vas pokvarilo. Časna riječ, ja još ne bih znao reći što je u tom brodu motor a što kuhinja?

— Na mene ne računajte — reče odrešito kozmonaut. — Oprostite, ali ja nisam mehaničar. Kad se u nas ne bi svatko bavio samo svojim poslom, mi nikad ne bismo postigli tako velike uspjehe...

— E, onda neću popravljati — izjavi Grubin.

Već se bio napola izvukao kroz kapak, ali ga Udalov i Ložkin

počeše potiskivati natrag. Htjeli su da se ipak prihvati posla i popravi kvar.

— I što biste htjeli da učinim? — bunio se Grubin. — Oni su barem stotinu godina ispred nas; a ja osim toga ne posjedujem stručnu spremu na tom području. Osim toga, ovdje na svim priborima vise plombe.

—~ Zašto nam niste rekli za plombe? — predbaci Udalov Vuscu.

— Odakle da ja znam što sve tu ima, postoje li tamo nekakve plombe ili ne postoje! — pobuni se Vusc. — Ja sam letio na Krupisu, kad je nastao nekakav kvar, ne mojom krivnjom, i odjednom sam se našao na nekakvom divljem zaostalom planetu, među grubim urođenicima, od kojih me ni jedan jedini ne razumije i neželi mi pomoći.

— Ne uzbuđujte se — smirivao ga je Udalov. — Shvaćamo mi dobro vašu situaciju. Odoh ja smjesta na našu automobilsku bazu. Tamo je majstor Mišutin, »zlatne ruke«...

— Pozovite ga, brzo ga pozovite. Moji su kod kuće sigurno zabrinuti za mene — zamoli kozmonaut.

Udalov je, shvaćajući krivnju čovječanstva prema slučajnu gostu, požurio po Frola Mišutina i za čas ga doveo. U međuvremenu su svi stanari kuće br. 16 izišli na dvorište i upoznali se s došljakom iz svemira. Kolja Gavrilov ga je čak počastio jabukom.

Frol Mišutin bio je čovjek ozbiljan. Pažljivo je pregledao svemirski brod i upitao:

— Na kakvu mu je načelu izrađen motor za let?

— Čini mi se, na lakim gravitonima — reče Vusc. — Iako nisam siguran da je tako. No, u školi smo učili da je na lakim gravitonima. Kad bi bio na teške gravitone, onda bi mu trup morao biti drukčiji.

— Aha — reče Mišutin. — A niste u školi učili kakav je tip motora?

— Čemu? — začudi se Vusc. — Ja sam se specijalizirao za geografiju i računovodstvo.

— Malo od tebe koristi — izjavi Mišutin.

— Nemate pravo tako govoriti — uvrijedi se kozmonaut. — Vi niste dorasli da kritizirate višu civilizaciju.

— Aha — složi se Mišutin i zavuče se kroz kapak u brod.

Kako se dugo nije vraćao svi odoše u stan kod Grubina da slušaju što pripovijeda došljak. Istina, on se ispočetka nećkao. Govorio je kako mu je vrijeme veoma ograničeno, no na kraju je pristao.

— Dragi naš goste, daj nam lijepo pripovijedaj o svome naprednom i prosvijetljenom svijetu — zamoli ga Udalov. — Uputi nas, da se tako izrazim, u tajne budućnosti...

Gost je izvadio iz džepa džepni rupčić, bučno obrisao nos i rekao:

— Naš vas je svijet daleko pretekao u stupnju razvoja.

No to su već svi znali i priznali, pa stadoše čekati što će im gost još

reći.

— Dostigli smo u razvoju fazu punog izobilja, a tehnika nam se popela na vrhunce savršenstva. Ja, na primjer, radim u posebnom kabinetu i samo pritiskujem razne tipke i dugmad. Zatim, s vremena na vrijeme, predajem mislima, odnosno telepatski, rezultate svoga rada specijalnom stroju, koji sve što dobije od mene i mojih kolega svodi u jedno i stavlja na stol rukovodiocu naše ustanove.

— Bog bogova — reče Udalov samo da obodri Vusca kako bi se raspripovijedao opširnije.

— Hajde, ne pretjerujte — upadne Vusc — nije to ništa posebno. Sve su to najobičnije i najsvakidašnije stvari. Dolazim na posao i vraćam se s posla kući u tren oka. Uđem u kabinu što se nalazi odmah uz moju kuću, pritisnem na dugme i u tren se oka nađem u takvoj istoj kabini, samo što je ova uz vrata moje ustanove.

— A kako radi ta kabina?

— Nije me nikad zanimalo — odgovori Vusc. — Inače kuće kod nas sagrade za jednu noć. Navečer očiste gradilište, a ujutro je kuća gotova, sve do tridesetog kata.

— Izvanredno — uskliknu Ložkin. — A kako oni to rade?

— Ne znam, Bit će najbolje da upitate građevinare. Podnevni odmor za objedovanje — nastavi Vusc — obično iskoristim za gledanje filmova, koje biram po posebnom popisu, u vrijeme kada sjedim za stolom i jedem. Objed pak izabirem tako što pritiskujem onu tipku što će mi servirati jelo koje sam zaželio.

— A kako se to radi, kako to funkcionira? — upita Udalov, koji je posebno mrzio repove kad bi čekao red da dobije objed.

— Nemam pojma — reče Vusc. — Uostalom, zar je to uopće važno? Važan je rezultat. Kad, na primjer, moramo svratiti na susjedni planet, nazivam društvo za iznajmljivanje svemirskih brodova i oni odmah pošalju jedan k meni kući. Zatim sjednem unutra, pritisnem dugme željenog planeta i poslije toga gledam filmove.

— Eh — javi se s vrata Frol Mišutin, koji je neopazice ušao i brisao ruke nekom krpom. — A da si se još zanimao što se to nalazi u motoru tvoga svemirskog broda, cijene ti ne bi bilo.

— Što se dogodilo? — upita svemirski gost.

— Napuklina u gravitacijskom rezervoaru. Pušta. Gorivo se istrošilo. I zatim, gledaj, ovaj je detalj prsnuo. A za kojeg vraga služi taj detalj nemam pojma. Nisam uspio otkriti.

I Frol izvadi iz džepa kuglicu što je naprsla u sredini. Sitnu kuglicu, veličine običnog oraha.

— Znaš li u koje to svrhe služi? Možda ste učili u školi?

— Ne pravite od mene budalu — prasnu Vusc. — Mi živimo u visoko razvijenu društvu i svaki se bavi samo svojim poslom. Ja sam činovnik. Neki drugi je tehničar, a treći graditelj. Pa to je barem jasno

i prirodno. Ono što proizvodim ja, troše drugi, a ono što proizvode drugi trošim ja. Frol sunu kuglicu natrag u džep i reče:

— Idem ponovno tamo da pogledam. Možda ovaj put shvatim.

Zavladala je Šutnja. Udalov se sažalio na došljaka, otrgnutog iz ambijenta na koji je bio navikao. No, stari Ložkin se smatrao uvriježenim ponašanjem došljaka, pa reče pomalo zlobno:

— Nismo imali sreće s gostom. Upravo nas je morao zapasti takav koji ne zna ništa.

— Nije istina — pobuni se oštro Vusc. — Ja izvrsno znam koji gumb kada treba pritisnuti.

— Pa ja nisam tvrdio suprotno — reče Ložkin i podsmjehnu se.

— A što si se navrzo na čovjeka — reče Udalov. — Zamisli sebe na njegovu mjestu.

— Budi siguran da neću ni pokušati — odvrati Ložkin. — Ja nikad ne bi mogao pasti toliko duboko da bi nastao takav oštar kontrast između napredne civilizacije i mene kao njena predstavnika. Nikad ja ne bih ostao tako neupućen u stvari i način života koji me okružuje kao ovaj »došljo«. A mi se, čudaci, strčasmo: kozmonaut doletio s dalekog planeta i sad će nas odmah, na brzinu, prosvijetliti...

— To se zbiva samo u znanstveno-fantastičnim pripovijestima — reče Grubin. — Samo tamo »došljaci« dolijeću iz svemira i odmah nam sole pamet, odnosno »prosvjećuju... « — Glupost, kao da su ovi došljaci napravljeni na isti kalup — reče Ložkin. — Hajde, ne pripovijedajte gluposti. Sve je tako jednostavno da jednostavnije ne može biti — reče Udalov, gledajući rastuženog Vusca, koji se skvrčio na stolcu, podvukavši pod sebe svoje malešne noge. U tom je prizoru kozmonaut podsjećao na dijete što je izgubilo mamu usred Centralnog univermaga grada Moskve. — Dragi moj Ložkine, ja ću tebi odmah dokazati da nemaš pravo. I to dokazati prije no što izbrojiš do tri. Pristaješ li?

— Dokaži! Hajde, da te vidim...

— U redu. Tada zamisli da sam ja car Ivan Grozni...

— Samo bi mi još to trebalo.

— Ti samo zamisli i ne suprotstavljaj se bez ozbiljna razloga. A Grubina zamisli kao careva prijatelja Maljuta Skuratova.

— U redu, i dalje? . .

— Nadalje zamisli da si ti Nikolaj Ložkin...

— Pa ja to i jesam...

— Ne upadaj u riječ. Dakle, ti si ostao Nikolaj Ložkin i dospio si nekim čudnim stjecajem okolnosti, vozeći se u svojoj »Ladi«, umjesto u Vologdu, kamo si krenuo, ravno k caru Ivanu Groznome u njegov ladanjski dvorac...

— Ali ja nemam »Ladu«. Ta ti to i sam vrlo dobro znaš — bunio se Ložkin. — Što će meni te izmotancije...

— To je samo pokus u mislima — bio je uporan Udalov. — Zar si ti zaista potpuno bez mašte?

— No, u redu, neka ti bude — pristade Ložkin. — I? Što dalje?

— A dalje? Dalje ću ja sad tebe, kao strašni car, upitati, kakva ste vi tehnička dostignuća postigli u dvadesetom stoljeću. Hajde; pripovijedaj...

— O čemu?

— No, recimo, na primjer o tome na koji način da ja, Ivan Grozni, sagradim takva kolica s kakvima si ti dospio k meni?

— Misliš »Ladu«?

— No, ne mora biti baš »Lada«, može i što jednostavnije. Na primjer, motocikl.

— Pa to je barem jednostavno. Evo tu ti je automobil. Uzmi ga kao uzorak, prekopiraj i vozi.

— A što da prekopiram? Ta ja uopće ne poznajem načelo.

— Prije svega potreban ti je benzin — reče Ložkin. I u želji da pokaže kako je Vusc zapravo predstavnik umnogome zaostale a ne napredne civilizacije, ili barem, kako se ono kaže, »tvrd za ušima«, pokuša sve objasniti polako i postupno. — Najprije naliješ benzin u rezervoar.

— Čekaj malo — reče drug Kornelij »Ivan Grozni«, gladeći dugačku ivanogroznovsku bradu, koja kod njega nije uopće postojala. — A što je to benzin?

— Benzin? Nafta. Znaš za naftu.

— Znam.

— No, onda je očisti.

— Od čega?

— Kako od čega? Od mazuta.

— Ne razumijem. Četkom? Ili kako drukčije? Čime se čisti?

— Za taj posao postoji posebna industrija — tu Ložkin zape.

— Samo ti nastavi — osmijehnu se car. — Pripovijedaj o toj industriji. Kakva je? Kako radi? A usput i opiši industriju unutrašnjih i vanjskih guma.

— No, u redu — poče Ložkin koji se nije želio predavati carevima na milost i nemilost. — Mislim da će biti bolje ako ti opišem parnu lokomotivu. I sve objasnim.

— Onda, da pristanemo? — upita »car« Udalov »Maljutu Skuratova«. — Da čujemo što će reći o parnoj lokomotivi? Hoćemo li?

— Nek mu bude — pristade dvorski favorit. — Samo, ako nam ne uspije objasniti, odsjeći ćemo mu glavu.

— Parna se lokomotiva kreće na načelu parnog tlaka, sažimanja pare — poče Ložkin. — Tamo se nalazi pokretni klip, koji se stalno pokreće i od toga se okreću kotači.

— Baš zanimljivo — reče car. — A gdje se to klip kreće i pokreće?

— Kako, gdje? U kotlu! To je barem svakome jasno.

— Čuj — reče Maljuta Skuratov. — Mislim da bi najbolje bilo da mu odmah odsiječemo glavu. Samo gubimo vrijeme.

Ložkin je šutio. Uđe Frol Mišutin.

— Neće poći — reče on. — Stoposto sam siguran, nikad neće poći tvoja kolica, odnosno vozilo ili kako se već ne zove.

— Nemoguće — uskliknu gost iz svemira. — Nemojte me ubijati. Pokušajte pozvati stručnjake iz vaše centralne radionice za velike popravke ili generalni remont. Pa makar iz glavnoga grada.

— Ne vrijedi — reče Frol sigurno. — Mi još ne proizvodimo gravitone. To je stoposto sigurno.

Ložkin nastavi:

— U lokomotivi su dva klipa. Para na njih vrši tlak naizmjence. I tako...

— Mi smo tebi već odsjekli glavu — objasni mu Grubin, »Ivan Grozni«. — Prema tome, ne uzrujavaj se dalje. Car Ivan Grozni neće dobiti parnu lokomotivu.

Vusc je zaplakao. Nije se mogao pomiriti s pomišlju da se pretvorio u Robinzona Cruzoea, koji će preostali dio svoga vijeka morati proživjeti među samim primitivnim Petcima.

U to pade i mokri snijeg i brzo pokri ružičasti svemirski brod.

*

Od toga su vremena prošla već četiri mjeseca.

Vusc se u međuvremenu namjestio kao knjigovođa kod Udalova, dok se možda ne nade i bolje rješenje za njegov problem. Naučio je i ruski a s poslom izlazi na kraj iako još ponekad i nesvjesno potraži dugme koje bi umjesto njega obavilo posao. Bio je već odlučio da ode u Vologdu, kako mu je savjetovao Grubin, da tamo u cirkusu nastupa kao patuljak Liliputanac, no predomislio se. Boji se udaljiti od svoga broda — moglo bi se dogoditi da ga njegovi slučajno nađu, odnosno dođu po njega.

A brod sada najviše nalikuje na snježni nanos. Djeca se s njega spuštaju saonicama.

U proljeće, ako se u međuvremenu ništa ne dogodi, treba da stigne ovamo iz Arhangelska veliki prijatelj Frola Mišutina, znameniti mehaničar Kamarinski. Ako on ne pomogne jadnom Vuscu, nitko mu na svijetu neće moći pomoći.

A ZAŠTO NE SMJESTA

Valentina Žuravljeva

Nehalka

Preveo Ivan Paprika

Prvi put sam je vidjela prije neke tri godine. Bila je to tiha i mirna djevojčica, koja je samo bojažljivo molila koga je stigla da joj dade autogram i zurila u pisce okruglim začuđenim očima.

U toku te tri godine nije propustila ni jedan jedini sastanak književnoga kružoka znanstvenih fantasta... Iskreno govoreći, nitko je nikad na te sastanke nije pozivao, no nitko je nije ni tjerao odande (što je svakako naša velika krivnja, i za što snosimo stopostotnu odgovornost). Sjedila bi na samom rubu stolca i doslovce gutala svaku pojedinu riječ. Pažljivo je slušala čak i one koji bi nerazumljivo pleli jezikom, kao i one koji bi mlatili i najobičniju praznu slamu. Slušala je sve odreda s onakvim oduševljenim zanimanjem i pažnjom kakvom su suvremenici slušali velikog Cicerona.

Postupno smo se navikli na nju. Navikli smo se i na njenu šutnju. I kad je počela govoriti, bilo je to toliko neočekivano da smo svi odreda zinuli. Bilo je to prilikom rasprave o nekom novom, vrlo razvodnjenu romanu, prepunom raznih znanstvenopopularnih odstupanja od pravila, pa čak i prirodnih zakona Autoru se roman izvanredno sviđao, pa su naše kritičke primjedbe samo dolijevale ulje na vatru njegove samouvjerene tvrdoglavosti.

— Znate li što — poče autor smješkajući se dobrodušno — hajde, neka presudi dijete. Znate kako se ono veli: »Iz dječjih usta u... «. Hajde, curice, reci: da li ti se što svidjelo u mojoj knjizi?

— Dakako — rado potvrdi djevojčica.

— Izvrsno, izvrsno! — uskliknu autor i nastavi smješkajući se zadovoljno... — A što najviše?

— Stihovi! Stihovi Antolkovskoga. Na četrnaestoj stranici nalazi se osam redaka. Izvrsni su...

Tek sam tada prvi put shvatilo da ne postoji bojažljiva djevojčica s očima okruglima od čuđenja. Postojao je samo drski vražićak u zelenim hlačicama, nekakvom kratkom kožnatom kaputiću i sa džepovima nabubrelim od knjiga. Još su tu i pomalo pakosne oči, podvučene — ne osobito vješto — »olovkom«. Od toga su se trenutka naši sastanci pretvorili — kako se izrazio »prvopostradali« autor — u »čikpauze« uz bačvu s barutom.

Prema meni se Drznica odnosila s nekom vrstom pokroviteljstva. Najpakosnije primjedbe je iznosila kasnije, kad bi me pratila kući. Jednom sam je prilikom pozvala k sebi u kuću i od tada je dolazila svake večeri. To me, u pravilu, nikad nije zasmetalo. Prekapala bi po knjigama, i kad bi pronašla što zanimljivo, satima bi šutjela na divanu. Ta je šutnja, dakako, ipak bila samo relativna. Zapravo bi cijelo vrijeme grickala nokte, zadovoljno se smješkala i slično, a kad bi joj se što posebno svidjelo, tiho bi zviznula ili zadovoljno zviždukala. Na takav su način svakako zviždukali rakopauci iz neke znanstveno-fantastične pripovijesti. Čitala je pak sve a ne samo fantastiku.

— Pravo rečeno, Romeo je bio glupan. Običan glupan — rekla je pošto je odložila Shakespeareovu knjižicu — Objasnit ću vam odmah kako je jednostavno bilo ukrasti Juliju...

Ipak je, zapravo, voljela samo fantastiku. Čitala je čak i one najbjednije pripovijesti i nakon toga dugo zurila u strop očima koje ništa nisu vidjele. Htjela sam je od toga odučiti, no to je bilo nemoguće: ona je sebe stavljala na mjesto heroja, prekrajala sadržaj i vrlo brzo gubila svaku granicu između predstave pročitanoga i onoga što je sama izmislila. Jednom je prilikom sasvim ozbiljno izjavila kako je srela nevidljivu mačku.

— Glas se čuo, ali mačke nigdje. Odmah sam se dosjetila da je to ona...

— Tko to?

— Mačka s kojom je Griffin obavljao pokuse u romanu »Nevidljivi čovjek«. Kemp je jednom prilikom upitao Nevidljivca: »Zar i sad svijetom luta nevidljiva mačka?« A Griflin je odgovorio: »A zašto ne bi?« Kako da niste zapamtili takve stvari? — odmah me je upitala. — A nevidljiva mačka može imati jedino nevidljive mačiće. Nadam se da ste shvatili!

Drznica je uopće u fantastici zapažala takve pojedinosti koje ostali gotovo nikad ne primjećuju. Kamo je, na primjer, nestao vremenski stroj? Točnije, model vremenskog stroja. Model, a ne sam stroj? U Wellsovu se romanu onako usput govori kako je model otišao na putovanje kroz vrijeme. I eto, Wells je odavna umro. Poslije njega je

napisana gomila pripovijesti i romana o vremenskom stroju, ali nigdje ni riječi o putovanju toga modela... Zbog čega?

Međutim, Drznicu je najviše od svega zanimalo pitanje: »A zašto ne smjesta?« Ona je to izgovorila kao jednu riječ »azaštonesmjesta«. Da li je uopće znanstveno moguće, na primjer, oživjeti odrezanu glavu nekakvog profesora? »Jest«. »Azaštonesmjesta?« »Je li moguće napuniti kadu helijem i staviti koga unutra radi anabioze?« »Jest, moguće je«, »Azaštonesmjesta?«

Jednom joj je prilikom pala u ruke pripovijest o čovjeku na krilima, koja su imala »elektroplastmasovo« mišićje. Dugo je prevrtala i listala časopis, razgledala slike i na kraju upitala:

— Azaštonesmjesta?

Od toga je dana prestala čitati i tri me dana gnjavila tim svojim »azaštonesmjesta«. Na kraju mi se popela navrh glave i ja je odvedoh znancu inženjeru. Bio je to čovjek nevjerojatno strpljiv, toliko strpljiv da je mogao satima razgovarati čak i s izumiteljima perpetuum mobilea.

Drznica je odmah izvukla časopis s pripovješću i razvukla do besvijesti svoje »azaštonesmjesta«. Na to je inženjer izvadio mnoštvo knjiga o teoriji letenja i temeljito objasnio: »eto zato ne smjesta«.

Što je živo biće veće, to je manje pogodan odnos među silom koju ono može razviti i njegovom težinom. Zbog toga su velike ptice — kao što su droplje i labuđi — slabi letači. Konj ne bi mogao letjeti čak i kad bi imao krila. Čovjekova je težina negdje na granici dopustivoga: sila koju može razviti čovjek dovoljna je da podigne u zrak 70 do 80 kilograma. Međutim, valja uzeti u račun i težinu krila, a u tom slučaju spomenuti odnos postaje nepovoljan. Inženjer je sve to zajedno objasnio Drznici vrlo precizno, brojkama, grafikonima i primjerima. Slušala ga je bez upadica i prekidanja i prezirno nabirala nos. U biti sam je ja u to vrijeme još vrlo slabo poznavala. Nisam shvaćala što znači takvo njeno ponašanje.

Punih se deset dana Drznica nije pojavila. Zatim je stigla s otrcanim kovčegom, svezanim nekakvom špagom. Pomislila sam da se sprema nekud na put.

— Donijela sam krila — ispalila je iznebuha.

Tresla se od uzbuđenja i nestrpljivosti. Neobično me začudilo što je Drznica nešto odista napravila. Do sada se ograničavala samo na teoretska rasuđivanja, i

— Krila su napravili dečki — počela je govoriti relativno polagano i svečano protiv svoga običaja. — Ja sam ih izmislila, a oni izradili.

Bilo je to nešto novo: u Drznice se pojaviše dečki.

— Odmah ću objasniti — rekla je brzo, navlačeći špagu kojom je bio svezan kovčeg. — Mi smo već i iskušavali... Ide kao po loju...

Privikla sam na njena izmišljanja pa sam očekivala da ću čuti i

nešto fantastično. Ona je iznijela svoju zamisao i stvar je u biti bila vrlo jednostavna jasna i, u svakom slučaju vrlo vjerojatna, zbiljska. Objasnila je sve u nekoliko riječi.

Čovjek je pretežak da bi mogao letjeti na krilima. Drugim riječima, nema smisla graditi muskololete. To je svakako istina, no Drznica je tu istinu prekrojila na svoj način: valja ipak graditi muskulolete, leteće aparate na pogon vlastitim muskulama, mišićjem, za životinje lakše od čovjeka.

— Zapravo je sve to zajedno egoizam — izjavila je Drznica. — Zbog čega tolike tisuće godina čovjek misli o krilima samo za sebe? Zašto ne bi napravio krila za životinje?

Hm! Zaista, zbog čega? Preokret je bio neočekivan, pa nisam znala što bih odgovorila...

Pokazalo se da je u kovčegu bio golem riđi mačak. Ležao je na kišobranu. Zapravo na bivšem kišobranu, koji je bio prerađen u krila.

— Odmah ćete se uvjeriti — izjavi Drznica i poče mačoru navlačiti krila.

Mačor se prema svemu tome odnosio spokojno. Otkad sam živa nisam vidjela toliko mrtvohladnog mačora. Ni najsitnijim pokretom nije pokazivao svoje nezadovoljstvo kad mu je Drznica remenjem pričvršćivala krila. S »montiranim« crnim krilima mačor je postao sličan pterodaktilu iz ilustracija znanstvenofantastičnih romana. Ponavljam, međutim, da je to bio nevjerojatno hladnokrvan mačor. Nije ga ni najmanje uzbuđivalo što je postao prvi krilati mačak na svijetu. Žmirkajući, lijeno je razgledao sobu, dobrodušno mahao pahuljasto dlakavim repom i krenuo k naslonjaču u kojem se smjestio podvukavši pod sebe krila i na njima kao na jastuku zaspao u tren oka.

Objasnih Drznici u čemu je promašila, odnosno pogriješila. Nije dovoljno imati krila, potrebno je da i cijeli organizam bude prilagođen za letenje. Kod toga je važna i psihika životinje. Potrebno je, uz ostalo, i znati i željeti letjeti.

To moje objašnjenje bilo je vrlo logično. Međutim, Drznica je mrnjila nos i vrtjela glavom.

— Psihika? — frknu ona omalovažavajuće. — Imam ja za njega psihiku...

Onda ode u predvorje, donese odanle svoju vjetrovku, pročeprka po njenim džepovima bez dna i stavi na stol miša. Dakako, živog. Sve se ostalo odigralo u djeliću sekunde. Riđi je mačak munjevito skočio na stol. Poletio je kao da su ga ispalili iz topa. Mačak je zacijelo savršeno izračunao svoj skok. No nije se dosjetio krilima. Ona se s praskom raširiše kad je on već bio u zraku, pa mačor preletje preko stola. Bio je to divovski skok: da nije bilo zida, preletio bi mačak najmanje trideset metara. Zabušio se u zid, zbunjeno zavrtio glavom i

poletio prema stropu. Krila su škripala i udarala, što je mačora plašilo pa se kao lud bacakao oko lustera. Zatim se krilima moralo nešto dogoditi, jer je mačor psikao kao bijesan i u kovitlacu se svalio u naslonjač.

— Šteta — reče napokon Drznica. — Trebalo je uzeti šišmiša. Sigurna sam da bi ga uhvatio. Što mislite, da li su našoj narodnoj privredi potrebni leteći mačori?

Uvjerila sam Drznicu da narodna privreda može lako bez letećih mačora. A isto tako i bez letećih pasa. Rekla sam ovo posljednje jer sam vjerovala da će Drznica sigurno pomisliti i na leteće pse.

— Leteći psi? — prihvati ona zamišljeno. — Zapravo bi oni savršeno čuvali stada. Ipak, mislim da bi bilo bolje kad bi oni... no, kako se ono zovu... no... sami letjeli.

— Tko?

— Ovnovi — reče nestrpljivo Drznica. — Ovnovi. I ovce... Letjet će sami na planinske pašnjake. Zar to ne bi bilo silno?

Tek sam u tom trenutku shvatila da s Drznicom moraš biti krajnje oprezan. Svaku ideju, svaku i najsitniju i najnedužniju zamisao, ona je bila u stanju shvatiti na svoj način. A tada? Tada, tko zna čime bi se sve zajedno završilo! Pažljivo birajući riječi, objasnih Drznici da nije ni najmanje slučajno što neke životinje imaju krila a druge nemaju. U biti, upravo u tom pogledu dolazi najviše do izražaja načelo svrsishodnosti: krila su korisna samo u onim slučajevima kad životinje znatan dio vremena provode u zraku. Inače bi krila bila samo smetnja, ne samo beskoristan nego i štetan teret. Drznica šutke strpa mačora u kovčeg.

— Nemoj klonuti duhom — rekoh kad je oblačila svoj kožnati kaputić.

Ona me pogleda odsutnim pogledom i rastreseno odgovori.

— Dakako da neću...

Tjedan dana poslije pojavio se u gradskim novinama članak: »Mogu li kokoši letjeti?« Autor bilješke, kandidat bioloških znanosti, pisao je kako su ovih dana mnogi žitelji grada promatrali neobičnu pojavu — kokicu koja je vrlo dugo letjela na velikoj visini. Prije se smatralo, pisao je kandidat, kako su kokošja krila slabo prilagođena za let, pogotovu ovakav kakav su građani vidjeli. Međutim, očito je da još nismo dovoljno izučili tako prozaično stvorenje kao što je domaća kokoš. Bilješka je završavala ovim riječima: »Nema sumnje da će znanost s vremenom razotkriti ovu zagonetku prirode«.

Bila sam sigurna da ne postoji nikakva zagonetka prirode nego da je začetnik cijele zbrke Drznica. Uostalom, i ja sam bila kriva. Ta zar nisam osobno rekla Drznici da krila ne smiju biti beskoristan teret. Gotovo sam sigurna da sam joj ovom svojom izjavom usadila misao o beskorisnim kokošjim krilima.

Telefonirala sam inženjeru kojeg sam bila posjetila zajedno s Drznicom.

— Znate, ima nešto u tome — reče on saslušavši moja zbunjena objašnjenja. Ne, ne, nije to ništa ludo. Ta valjda znate da postoji bionika: znanost koja pomaže tehnici da kopira prirodu. Ako je tako, zašto onda ne bi postojala, da se tako izrazim — obratna grana znanosti? Djevojčicu bismo morali smatrati utemeljiteljicom nove znanosti koja bi se bavila uvođenjem tehničkih sredstava u prirodu. Uostalom, ocijenite sami kako stoje stvari. Ta konje već odavno potkivaju, pa zašto ne bi uveli i kakva složenija tehnička sredstva u prirodu?... Velite, leteći ovnovi? Ne znam koliko to ima smisla... Ali uzmimo zeca. Ili skočimiša... Odmah ću vam reći, samo da nešto izračunam.

Sutradan se u novinama pojavila nova bilješka. Ovaj put u rubrici »Značajni događaji«. U bilješci je autor melankolično pisao da su labudi, koji su osam godina zadovoljno živjeli u jezercu našega gradskog perivoja, iznenada poletjeli visoko u zrak i velikom brzinom nestali u nepoznatom smjeru...

Upravo sam dočitala bilješku kad na ulaznim vratima zazvoni zvonce. Bila je to Drznica. Nikad je još nisam vidjela tako sjajno raspoloženu ..

— Pala mi je na um genijalna misao! — ispalila je još s praga. Bila je izvanredno zadovoljna sama sa sobom, pa je nije ni najmanje zbunio moj mračan izraz lica. — Odmah ću vam sve ispripovijedati.

— Ono o kokoši? — upitah znatiželjno.

— Kokoš? Ta to nije ni spomena vrijedno — odmahnu rukom Drznica. — Kokoš! Smiješno...

Tada upitah za labuda. Drznica se nestrpljivo namrgodi.

— Labud? Sitnica! Koga to još može zanimati. Možda su odlučili da malo više vremena provode u zraku. I to je sve... Što se tiče mene i mojih dječaka, mi smo im samo malo produžili krila. Nadolijepili perje... Da krila ne ostanu beskorisnim teretom. Znate, čak bi se i golubima mogla produliiti krila... Radi brzine... Međutim, s ribama bi bilo mnogo zanimljivije...

— S ribama? — ponovih da se uvjerim nisam li pogrešno čula i da dobijem malo u vremenu.

— Zašto ne? Ta njihove su peraje nešto slično krilima, Uzmimo delfina. Zamislite kako bi on mogao biti izvrstan letač! Ili sabljašica... Ona i ovako razvija brzinu od osamdeset kilometara na sat... A kad bismo joj namontirali krila... Recite, molim vas — jesu li narodnoj privredi potrebne leteće ribe?

Osjetila sam na tren kako se gubim i jednostavno ne znam što da joj odgovorim. Drzovita djevojčica, što je stajala prela mnom, odjednom mi se činila kao utjelovljenje fantastike, čak sama fantastika

u originalu. Bilo je to utjelovljenje nestrpljivosti, koje ne želi znati ni za kakve prepreke, iako joj je nos bio sam izgreben a u očima poskakivale oštre i bodljikave iskrice. Valjalo je nešto učiniti i ja se odlučih za evoluciju: krila i peraje, sve su to rezultati dugotrajnog odabiranja, koje je dovelo do toga da su se razvile najkorisnije osobine i oblici.

— Evolucija? — reče Drznica ne saslušavši do kraja moja izlaganja. — Pa evolucija se nije završila ni do dana današnjega. Ona se razvija i dalje, samo polagano. Azaštonesmjesta? Ta sve se na svijetu može napraviti brže. No, možemo mamuznuti tu evoluciju. Razumijete?

Počela sam već prilično jasno zamišljati »mamuznuti« svijet, u kojem leteći mačori progone leteće miševe i šišmiše, krilati psi love krilate zečeve, slonovi na podvodnim krilima jure za krilatim delfinima, a ribari razapinju mreže u zraku između zračnih balona... Bljesnulo mi je u glavi da sam pustila duha iz boce. Osjetila sam se — potpuno ozbiljno — odgovornom pred cijelim čovječanstvom.

I tada mi je sinula misao spasiteljica. Bila je to sjajna misao i, što je glavno, vrlo suvremena. Inače, još malo i više nitko ne bi zaustavio Drznicu.

— Krila? — rekoh s omalovažavanjem. — Smiješno. Tko još ne bi mogao poletjeti kad bi dobio krila? A na krilima je danas staromodno letjeti. E, antigravitacija, to je nešto drugo. Istina, poneki smatraju da je to stvar daleke budućnosti. No ne shvaćam zašto bi to moralo biti tako. Azaštonesmjesta?

*

U trenutku dok pišem ove retke, Drznica sjedi uz prozor, zavukavši se u naslonjač zajedno s nogama. Čita »Fiziku za sve« od Landaua i Kitajgorodskoga. Već drugi mjesec čita samo fiziku. Za to se vrijeme ništa nije dogodilo. Ona samo sjedi, makinalno namata vlasi na prst, grize nokte i zuri u knjigu. Sve je tiho i mirno.

Za sada tiho i za sada mirno...

SVIRAČ

Ray Bradbury

The Piper

Preveo Nikola Popović

Za mnoge čitaoce znanstvene fantastike ona počinje i završava s Rayem Bradburyjem. On je poznat kao pisac izvanredne suvremene klasike kao što su »Marsijanska kronika« i »Nešto pokvareno dolazi ovim putem«, djela što zvone kao poezija i izražavaju obične i neobične stvari na jedinstven način s kojim se do sada nismo sretali.

No, njegov put do ugleda koji sada uživa nije bio lak. On je duže vremena pisao svoja djela u suradnji s drugim autorima i tek zahvaljujući grubim posrednicima i nekim odvažnijim izdavačima mladi je Bradbury bio potaknut na prosipanje bujice svojih misli i riječi na stranice časopisa. »Svirač« je jedna od njegovih prvih priča koje je napisao bez suradnika i predstavlja na. neki način uvid u njegovo veće djelo »Marsijanska kronika«.

Odavde iz svemira Mars je nalikovao na bakrom obojenu svjetiljku što je slabašno svjetlucala stareći i umirući. Nalikovao je na veliki cvijet kad se svemirski brod s Jupitera približavao.

Marsijanac Kerac stajao je u srcu broda i promatrao kako se kao mekana blijeda sjećanja rastvara prekrasni cvijet što je iščezavao — napola prestrašen što uopće promatra, ne znajući kakve su promjene mogle nastati za dvadeset godina na njegovom rodnom planetu. Mars je na prvi pogled bio isti. Prsti nostalgije ga dodirnuše. Čudne suze su mu zamaglile oči. No dok je brod kao igla probijao svoj put dolje kroz rijetku atmosferu, pojavila se kao zaplašena fizionomija planeta.

Raštrkan preko marsijanske doline ležao je grad sa svojim

crnobijelim uzorcima i uzdizao se kao neko izbočeno idiotsko oko.

— Tako mi Jupitera — opsuje Kerac kad se brod počeo približavati tlu. — Kakva zbrka!

Njegovi su se tanani prsti slegnuli, ruka slična pauku obujmila je srebrnu sviralu na kojoj je skladao svoje simfonije i narodne melodije — njegova jedina veza s prošlošću, s njegovom slavom koju je stekao kao skladatelj i glazbenik.

Kerac je počeo drhtati kao da je neki tihi vjetar potresao njegovo tijelo, vjetar sjećanja i straha i neka čudesna duboka ljutnja. Linije grada su se pojavile s ocrtanijim pojedinostima. Bio je prljavo neplanski raspoređen, dokaz više opadanju nego napretku. Nije bilo nikakve sumnje da su i taj grad slupali na brzinu ogavni pijani kolonizatori s Jupitera. Neukus i karakter tih blijedoplavih stvorenja s Jupitera su se podudarali.

Velike strade što su zrakasto izlazile iz srca grada sagrađene iz ogromnih količina kovine vodile su na jug prema ostala tri jupiterska grada, a svaki je od njih bio nesrazmjeran i išao je na živce kao i prvi.

Kerac se ogorčeno obrati slabašnom, plavokožom Jupiterijancu što je stajao stisnutih tamnih očiju pokraj njega.

— Pogledaj što su učinili! — uzvikne. — Milijunima godina ova je dolina bila zelena i plodna, mekana i s raslinjem svake vrste. Preokrenuli su je u potrazi za mineralima! A one planine na jugu bile su uspravne i lijepe. Oni su im odrubili vrhove i raskopali padine! Zar je to vaš uzorak za kolonizaciju Marsa? Zar to ja moram podnijeti na svom povratku iz progonstva?

Kerac umukne. Plavokoži Jupiterijanac ostao je bez riječi, onako malen u usporedbi s nevjerojatno visokim glazbenikom.

Lice prognanika bilo je isprepleteno finim linijama. Kerac je imao suho, smeđe lice kao u ptice, kao u orla, s pametnim orlovskim očima. Bio je okružen nekim neodređenim velom tajnovitosti i sjete. I sada je gledao dolje u lica deset milijuna mrtvih Marsijanaca. Ona su prema njemu upućivala vapaj Tražila su osvetu. To je bilo sve.

— Eno tamo — pokazao je Kerac. — Vidiš, tamo gdje se rijeka obrušava niz stijene?

Jupiterijanac stisnu svoje debele usne i ne reče ništa, Prognanik nastavi.

— Ja sam rođen nedaleko od ušća te rijeke, tamo uzvodno, gdje su planine crvene. Pogledaj ih sada; Dvadeset godina mučene dimom, otpacima i prljavštinom sada su pretvorene u otpadni kanal!

Maleni jupiterski projektil, svemirski brod, dodirnu nosom tlo i ispravno sleti. Vrata se otvoriše. Samo tren kasnije Kerac stupi na marsijansko tlo nakon dvadeset godina. Bilo je to ono isto spužvasto tlo s mirisom vlage na koje su navikle njegove noge u djetinjstvu. Ali sada je bilo prekriveno otpacima, izbrazdano i razderano mlaznicama

svemirskih brodova i poprskano različnim uljima.

Kerac je zastao i za trenutak gledao. Zvučni stupovi razmješteni oko mjesta za slijetanje raznosili su glazbu grozne jupiterske pjesme pune nesuglasja i kaosa-urnebesa. A onda s teškim uzdahom Kerac udari nogom.

Jedna odbačena boca »utane« odletjela je uz zveket. Napustili su svemirsku luku i krenuli u grad, u uske ulice nalik na aleje, prepune mirisa, odurnoga ribljeg vonja jupiterske hrane. Smijeh je odzvanjao tamo negdje dolje niz ulicu. Stakla su pucala. Tu i tamo čuo se hitac što je nosio smrt, otuđujući još više ionako već strani grad.

— Spavaj tamo — pokaže mu Jupiterijanac neko ruševno zdanje.

— Hvala, neću. — Kerac se okrene na peti i krenu prema izlasku iz grada, tamo gdje je ranjena rijeka prolazila na svom putu s ljubičasto obojenih vrhova planine. — Idem tamo gdje ću moći disati.

Jupiterijanac nije učinio nijedan pokret da bi ga slijedio.

— Savjet će te pritvoriti ako se ne javiš jednom dnevno — progunđa. — Očekujem da se pojaviš sutra, Marsijanče!

— Ako me želite naći, krenite samo uzvodno. — Keracov se glas polako gubio kao ptica što uzlijeće u sumrak.

Hodao je brzo, stisnutih vilica. U duši je osjećao pustoš. Svjetla su smetala njegovim očima. Jupiterska se glazba širila s glazbenih tornjeva preko cijeloga grada, parajući uši. I napokon je polako utihnuo zvuk raskikotanih žena.

Sunce je već klonulo za obzorje kad je stigao do rječice. Tu je kleknuo na obalu, koljenima do vode, okrenuo se zvijezdama razmišljajući o načinu koji će mu pomoći da sve ovo jednom okonča.

Rječica je bila hladna kao što je bila hladna i krv marsijanske rase, koja je radije počinila samoubojstvo nego da bude preplavljena i pod kontrolom plime kolonizatora što je nahrupila s Jupitera. Kerac se sjećao prvih pionira, svoje pobijene obitelji, obeščašćene zemlje.

Kad je grad već bio daleko iza njega, nastavio je koračati novom snagom dalje. Proželo ga je uzbuđenje i jedna pjesma mu dođe na usne. On podiže svoju srebrnu sviralu i zasvira svoju pjesmu planinama. Planine su je nježno ponovile.

Zvijezde su već izašle, a rječica pored njega je mrmorila svoje melodije prelazeći preko kamenja. I odjednom vrijeme više nije bilo nikakva prepreka. Vrijeme je poteklo unazad. Nestalo je dvadeset godina kao strgnuti veo. Sve je opet bilo mirno. Nije bilo osvajanja i osvajača, ostala je samo noć i čista ljepota.

Okrenuo se da pogleda na jupiterski grad i na njegova svjetla, na milijunsko čudovište što je pokrivalo dolinu. Neka druga se glazba pomiješala s njegovom. Glazba sa zvučnih stupova u gradu bila je tako glasna da ju je istočni vjetar donosio sve dovde do vrhova brežuljaka.

Kerac zausti psovku i nastavi. Luđačka mu je glazba bila za petama. Pa zar nije bilo moguće utećiod nje?

Vjetar se promijenio. Jupiterska je glazba zamrla. Kerac je uzdahnuo s olakšanjem. Ali to neće biti zadugo — pomislio je. Došao je kući samo da umre. Bio je star. Jupiterski su znanstvenici s njim završili proces ljudske dezintegracije, fizičke i psihičke, i sada su ga poslali natrag na njegov mrtvi planet, znajući vrlo dobro da im on sam ne može ništa nauditi. Bio je posljednji od Zlatnog roda.

Ali što je s bićima iz marsijanskih planina, s bezimenim mnoštvom neugodnih bezobličnih bića s guturalnim glasovima, koja su nastavala spilje marsijanskih planina? Zar su i ona bila bezobzirno iskorijenjena kao i veliki Zlatni rod?

Rod mrkih nije počinio samoubojstvo, koliko je Kerac znao. I bilo bi potrebno mnogo vremena da taj rod potamane po spiljama, kojih je bilo na milijune. Krhki tračak nade počeo je svjetlucati u njemu.

Pružajući se preko jednog jezička pustinje jedva osvijetljen ležao je napušten beživotni marsijanski grad Kam. Stari vitki tornjevi Kama dizali su se u zrak i oko njih su se širili skladno izgrađeni parkovi i vrtovi kao krila neke velike ptice zauvijek umirene, bez života, koja više ne može letjeti.

Još nedavno je ovaj grad disao, davao život milijunima Marsijanaca, povijao ih, uzgajao, davajući im bogatstvo i sreću nebrojenih stoljeća idilična postojanja.

Kerac je milovao svoju sviralu, taj divni instrument koji ga je uspokojavao za duga progonstva na Jupiteru.

Zurio je beznadno pred sebe. Veliko jato nekih bića uzdiže se iz mrtva grada Kama i ostade samo trag visoko uzletjelih bijelih ptica što su preletjele preko zvijezda krештavim grakanjem iz tisuća grla. To se ponavljalo, ta vrištava pjesma, ponovo i ponovo, iščezavajući malopomalo sve dok nije ostao samo eho u mekanom i tihom finalu.

Odletjele su daleko preko sintetičnih jupiterijanskih ulica, daleko nekamo preko obzorja na onu stranu s koje će se za nekoliko sati pojaviti rađajuće sunce.

Onda neka duboka tutnjava dopre do Keracova uha. Tutnjava je počela čim su velike ptice uzletjele iz Kama sa svojim tužnim graktanjem i dosegle vrhunac kad su ptice iščezavale na obzorju. Sada je ta tutnjava počela jenjavati, ali nije nestala prije nego što je Kerac shvatio što ona znači.

Kad su se pojavile ptice svojim glasanjem, tutnjava ga je slijedila. Ali mukla tutnjava je dolazila odozdo, iz tamnih spilja u planini. A on je znao što izaziva tu tutnjavu: Rod mrkih! Duboko u spiljama oni su, znači, preživjeli. Obuzme ga plamen ushićenja. Marsijanci ipak postoje, pa makar bili i maloumni i neskladno građeni kao Mrki. Kerac je imao saveznike!

Marsijanac nije imao nikakva plana kad se približio špiljama Mrkih. Hodao je polako između pustih zidina koje su se pružale sto pedeset metara u visinu kao granitne stranice grada mrtvih. Sve je bilo obavijeno tišinom i samo su njegovi koraci odjekivali na golom kamenju.

Zaustavio se obuzet uzbuđenjem pomiješanim sa strahom. Nešto je zaštropotalo ispred njega. Jedna se tamna spodoba pojavila iz tame. Zelenkaste su oči zurile u Keraca. Duboko guturalno glasanje javi se iz tame.

Spodoba se kretala bezoblično, kao ogromna poluljudska ameba, jedna masa, crna, živa, na granici imitacije čovjeka. Oslanjala se na debelim crnim nogama, tapkajući naprijed debelim crnim rukama i debelim gladnim prstima. Otvorila je široko usta bez usana i zagunđala.

Kerac je ustuknuo, strah mu je kliještima stisnuo grlo. Njegovi su prsti potražili srebrnu sviralu, ali nisu je prinijeli usnama. Čemu bilo kakva glazba nasuprot ovom užasu?

Pokušao se obratiti tom čudovištu.

— Prijatelju — rekao mu je tiho. — Mi smo braća. Mi smo ugroženi od bića s druge zvijezde.

Zastao je malo i zatim opet ponovio.

— Mi smo braća.

Neljudska spodoba se zanjihala. Dvije noge su se vukle po čvrstoj stijeni u užasnom podražavanju hodanja. Nešto slično ruci upravi se prema Keracu.

— Hoćete li mi pomoći? — molio je Kerac. — Zvijeri s Jupitera vas razdiru. Oni odnose vaše bogatstvo, oni kaljaju pašnjake. Uskoro će doći da i vas iskorijene. Ali prije nego što to učine, pomozite mi.

Spodoba je zarežala i okrenula se. Iz spilja je desetak glasova riknulo u odgovor. Kerac uzmakne još deset koraka.

— Mi smo braća, zar ne razumijete? Imamo jedan zadatak, jednu dužnost obaviti. Pomozite mi da sada odmah stupimo u akciju.

Val grmljavine glasova dopre iz dubokih spilja. Iznad njegove glave jato ptica iz Kama proletje glasajući se kao i malo prije. I kako su se pojavili, Rod mrkih uzvrati vulkanskim ušiparajućim kricima. Na stotine Mrkih se koprcalo, spoticalo, valjalo van iz zagušljivih tunela.

Kerac brzim pogledom ustanovi da u njega gleda oko tisuću zelenih očiju. Njegovo se srce prepuni strahom, beznađem i osjećajem poraza. Počeli su ga opkoljavati. Pobjegao je.

Bježao je sve dok nije stigao do mjesta gdje su se zidovi širili. Tu se malo odmorio. Mrki ga nisu slijedili. Oni nikada nisu išli dalje, izvan te granice. Nikada. Samo su njihovi hladni, kužni, prijeteći glasovi prodirali dovde.

Tako su i sada napustili kratku potjeru i vratili se u svoje spilje.

Noć je postala tiha, a udaljena zvijezda, Jupiter, kao vrh od igle, sjala je s neba.

Kerac se umornih nogu vrati u grad Jupiterijanaca istim putem, duž svjetlucave rječice. Njegovo držanje, svaki korak, riječ i misao bili su odraz najdubljeg očaja.

— Hoa!

Kerac je i dalje koračao uzanom alejom.

— Hoa! Ti! — Jedan Jupiterijanac, ogroman i dugih ruku, teturao je ispod svijetlocrvenog svjetla jednog »utana«.

Kerac nastavi hodati.

— Hoa!

Čovjek posegne za Keracom, obuhvati ga i baci ga koliko je bio dug i širok niz ulicu.

— Kad ja govorim, ti moraš slušati — mrmljao je srdito čovjek. Bio je visok, napuhnut, odvratna zadaha od »oama«, raslinja, i »utana«, tekućine što smućuje mozak.

Kerac je pokušao ustati na noge, ali čovjekova ga teška čizma pritisnu natrag. Crveno se lice nacerilo.

— Ti si Marsijanac?

Kerac klimnu glavom kako bi se spasao još jednog udarca opasne čizme.

— To sam i mislio. — Jupiterijanac se pijano nasmijao. — A sada, Marsijanče, ti ćeš me zabavljati. Učinit ćeš mi uslugu.

Kerac je bacio pogled na Jupiterijanca. Već se okupljala gomila. Jupiterijanac se okrenuo mnoštvu.

— To je Marsijanac, glazbenik, o kome ste već čuli.

Mrmor prođe gomilom. Netko reče:

— Tako znači, to je taj Marsijanac? Kunem se zubima Jobara, on je slabašan.

Prvi Jupiterijanac nastavi pošto je otpio dobar gutljaj »utane« iz boce. — Glazbenik će nam svirati. Uvedite ga unutra.

Neka ruka ga je gurnula. Kerac je posrnuo, prosvjedovao. Jedna šaka ga udari preko usta. Ruke ga stegoše. Vruća, znojna ga tijela pritiskoše i uvedoše u kolibu, u kojoj je blještalo crveno svjetlo tako da su ga oči zaboljele, koja je bila prepuna dima od zapaljenih cigareta »oama«.

Zidovi su bili oličeni očajnom žutom bojom, a prostorija je bila niska i pretrpana stotinama raznovrsnih košmarskih crteža, čiji je cjelokupni efekt izazivao gotovo trenutačno pijanstvo u ljudi.

— Sjedni ovdje. — Vođa Jupiterijanaca diže Keraca za ovratnik i dovede ga do neke niske stolice. — A sada — sviraj.

Kerac se nade pred nekim vrlo čudnim zamršenim glazbenim instrumentom Jupiterijanaca, nešto nalik na suludu verziju starinskih orgulja.

Kerac je bespomoćno slegnuo ramenima.

— Ne mogu. Ne znam kako.

— Kad ja, Bondar, nekome naredim da svira, onda... Visoki se Jupiterijanac namrgodio.

— On je dosadan — upade neko vrištavo. — Dajte mu da puši travu. Dajte mu da pije »utana.«

— Ua, Ua! — potvrđivali su svi ostali u glas. Bondar se okrene.

— Dajte mu snove, Nar. Ja plaćam.

Nar, neki neprirodno maleni, nedohranjeni Jupiterijanac, pogleda ga zlobno. Njegovo je plavo lice, nalik na mrtvačku glavu, titralo. On izvadi bocu pića »utana« i ponudi ga Kerancu, što on odbije.

— Ti odbijaš piće?

— Ja ne pijem.

— Ti ne piješ! Marsijanče, kad ti Nar ponudi piće, onda on očekuje od tebe da piješ. — Staklenka je opet bila gurnuta Keracu do usana. — Sada pij. Jer inače ćeš jesti staklo.

Keracove se usne stisnu u čvrstu liniju. Njegovo se cijelo tijelo treslo od ogorčenja.

— Pij to! — zagrmio je onaj po imenu Bondar.

Nar se bio razljutio. On povuče ruku i prolije piće po Keracovu licu. Gomila je urlala i odobravala. Nar se povukao iza svoga šanka ostavljajući Keraca da kapom briše svoje lice.

— A sada, hoćeš li svirati? — zapovijedi Bondar. — Ili ćemo biti prisiljeni da...

Kerac se savladao i sabrao. Mirno je posegnuo u svoju torbu i izvadio sviralu. — Znam svirati samo na ovom — rekao je.

— Što — zagalamili su svi. — Svirala?

— Ua, ua! — zaurlali su u jedan glas. — Neka svira — reče Bondar. — Da čujemo. — Nadmeno se namrgodio. Napokon je sjeo za neki niski stol i zagrmio.

— Sviraj!

Kerac je svirao. Svirao je neprekidno dok se nije umorio i bio gotovo izmožden. Stalno su ga tjerali da svira ponovno i ponovo. A onda je odjednom Bondar opalio elektropištoljem pred Keracove noge i natjerao ga da svira i pleše istodobno.

Sve do same zore nisu ga pustili ni trenutka da predahne. Zadimljena prostorija bila je gotovo prazna. Jupiterijanci su skvrčeni po uglovima hrkali. Nar se prostro po svom šanku i hrkao, a Bondar, sav ukočen ali budan, podgrijavao je i pljuckao koštice na šarene zidove prostorije.

Onda je jedno jato velikih bijelih ptica preletjelo preko jupiterskoga grada, dolazeći s planina, u smjeru izlazećeg sunca. Kreštale su svoju pjesmu, visoko, slatko i prodorno. Gotovo istovremeno popratio ih je udaljeni tutanj.

Keracu je sinula ideja, prvi poticaj. Osluškivao je. Pustio je sviralu iz ruke. Tako je prestao svirati, i dok se saginjao da je podigne široko je otvorio oči. Gledao je u Bondara koji je štucao i mumljao promuklim glasom.

— Ššššto je to? — pitao je Bondar. — Ta buka?

— Ptice — promrmljao je Nar. — Ptice iz Kama.

— Au, au! — klimao je Bondar svojom smućenom glasom. — Ne to, nego ona druga buka.

— Marsijanski potres — reče Nar slabašnim glasom. — Pomicanje terena u planinama.

Kerac je poskočio sa sviralom u rukama s idejom što mu je sjevnula u mozgu. Pa ove neznalice Jupiterijanci čak i ne znaju da Mrka rasa postoji i živi tamo u planinama. A te ptice iz Kama. One su postale dio jednoga izvanrednog plana, koji se iznenada rodio u Keracu.

Bondar je ljuljajući se ustao dok mu se žarko crveno lice napuhivalo.

— Oa, kuda ideš, Marsijanče?

I zakrčio mu je put do vrata.

U očaju je Kerac posegao za praznom bocom »utane« i tresnuo njome svom snagom po Bondarovoj glavi. Bondar mu više nije bio smetnja da dođe do vrata.

Pisane oznake nisu bile vidljive u toku noći kad je Kerac prvi put prošao tim putom, ali bile su postavljene na svakih sto metara. Crnim slovima na žutoj podlozi pisalo je: OPASNOST! POVREMENI POTRESI POMICANJE SLOJEVA TLA Manjim slovima bilo je napisano: »Svatko tko je zaposlen u Jupiterskoj mineralnoj kompaniji, a nađe se izvan ove zone, bit će istoga časa otpušten«.

Kerac je dugo promatrao ove natpise dok je sunce obasjavalo njegov visoki stas. Planine nisu bile previše udaljene, obasjane suncem ovih jutarnjih sati. Rječica je blistala kao tisuću sječiva oštrih noževa. Pokušavao je sastaviti u cjelinu raskorak između ovih natpisa i neznanja Jupiterijanaca.

Mrki su preživjeli u planinama netaknuti i nezapaženi Jupiterski su radnici smatrali da njihova, buka dolazi od pomicanja slojeva tla u planinama. »Marsotres«. Bilo je samo jedno moguće objašnjenje. Veliki radovi oko iskopavanja su se odvijali na jugu. Južne su planine odavno napustili Mrki. Ovi sjeverni obronci će uskoro biti također sravnjeni sa zemljom kad Jupiterijanci budu spremni početi radove.

Do toga vremena uprava je zaključila da obične radnike neće boljeti ono što ne znaju. I tako je tajna postojanja Mrkih ostala sačuvana od običnih ljudi. Kad bi radnici znali za tu opasnost, mnogi bi od njih odmah napustili posao. Među njima su mnogi bili s predrasudama iako su bili Jupiterijanci.

No u svakom slučaju, Mrki nisu bili nikakva opasnost. Nisu imali mozga da bi organizirali neki napad. Oni su se međusobno uništavali. Pa ne bi ih mogao organizirati čak ni tako inteligentan Marsijanac kakav je bio Kerac. Jupiterijanski je Savjet znao sve to, inače ne bi dopustio Keracu da se vrati ovamo. Kerac je požurio dalje po blještavoj vrućini.

Na vrhu planine bilo je svježije. S mjesta gdje je stajao mogao je pregledati obje strane, vidjeti oba grada, stari i novi. Iz daljine, s juga, dolazila je buka kopača što su raskapali Žute planine.

Strpljivo je čekao dok bijele ptice nisu nadletjele spilje, što je izazvalo opet jedan »marsotres«.

Kad su ptice iščezle, Kerac je sa zagonetnim smiješkom podigao svoju sviralu i zasvirao iste tonove kojim su se glasale ptice, deset tonova kratkih, plačnih. Slijedilo je šest dugih, slatkih akorda, a onda dublji i prodorniji tonovi kao brzi završetak. Opet i opet iznova, svirajući uz lagani vjetar.

Planine su preuzele i pjesmu. Ali ona je bila slaba kao posljednja jutarnja zvijezda. Mrki su odgovorili potresajući zemlju. Ali Kerac je znao da se Mrki neće usuditi izaći na svjetlo sunca. Oni su čuli njegovu pjesmu i bili su potaknuti njome. Za sada se sve činilo vrlo povoljnim. On će uvježbavati osluškujući pjev ptica opet i ponovo kad god naiđu, upijajući tu njihovu melodiju u mozak, pokušat će taj njihov pjev izraziti još izražajnije, još silovitije. A onda. kad padne noć...

U suton se Kerac smjestio u podnožje planine. Svirao je i pustio da melodija ponesena vjetrom struji među sivim zidinama prema spiljama, gdje su se zadržavale spodobe Mrkih i buljile u njega.

Čuli su glazbu i ona ih je pokrenula. Izašli su valjajući se vlažnim nogama po kamenju, gestikulirajući poput nekoga kiklopskog čudovišta.

Kerac je pobjegao da bi uhvatio novi položaj. Spodobe su polagano kuljale van iz tame, hipnotizirane novim izvorom poznate melodije, preko uskih klanaca dolje preko manjih stijena.

— Dođite, braćo moja! — vikao je Kerac divlje. — Dođite. Ubijte Jupiterijance.

On je i dalje svirao demonsku glazbu. Ona se ustremila prema zvijezdama i potresla ih u njihovoj orbiti.

Dolje na padinama planine Kerac se kretao vrlo oprezno dok je raspaljena horda slijedila njegovu glazbu. A onda je velika navala vjetra donijela iz jupiterskog grada drugu glazbu. Jupitersku glazbu, suludu simfoniju zvukova što su parali uši.

Ona je progutala Keracovu bolnu i slabašnu glazbu, udarila kao zvrčkom po nosu Mrku rasu i poslala je uzdrhtalu, uspaničenu natrag u spilje na planini, natrag u Stigijansku tamu.

Kerac je ostao osupnut, nijem, poražen, zaustavljen jupiterskom glazbom koja je ispunila sav zrak što je disao. Glazba koju su raznosili zvučni stupovi po gradu, nošena istočnim vjetrom, odzvanjala je planinom i izazivala pažnju. Zahtije vala je pažnju i ostvarila je.

Kerac je odložio svoju sviralu, a kao hijeroglifima izbrazdano njegovo lice je odražavalo poraz. Njegova posljednja nada, njegov posljednji plan razorio je vjetar s istoka s glazbom Jupiterijanaca.

Stajao je tu nepomično nekoliko trenutaka dok mu je vjetar poigravao ogrtačem i nosio prašinu u lice. Taj vjetar. Taj vjetar!

Kerac se okrene nadahnut ovom novom idejom što se nudila kao rješenje. Potrčao je od stijene do stijene uz vjetar boreći se s njim, vraćao se u jupiterski grad posljednji put. Požurio je kroz uske ulice, razmišljajući o svom novom zadatku. On se nije mogao izvršiti neposredno drastičnom akcijom. Bit će potrebno postupiti mirno i pomalo psihološki, što neće navući nikakvu sumnju na njega sve dok ne bude prekasno.

Ogromno vozilo sa dvadest kotača za rudaču zaustavilo se nasred ulice. Neki dobro ugojeni Jupiterijanac skoči s njega viknuvši glasno:

— Hoa, Marsijanče!

Bio je to Bondar, koji se vratio s posla u Južnim planinama. Bio je nasmijan.

Njegova se ruka munjevito ispruži i dohvati Keraca za košulju.

— Tražio sam te od rana jutra kad si pobjegao. Bio si mi potreban i ti i tvoja svirala. Dođi!

On krene vukući Keraca za sobom kroz zakrčene ulice.

— Pusti me! — zahtijevao je energično i ljutito Kerac. —Ja sam pod zaštitom jupiterske vlade.

— Zaštitom? — Prasak smijeha poteče sa izboranog plavog lica. — Vlada? Ovdje nema nikakve vlade. Kreći! — i gurne Keraca ispred sebe prema drugom kraju ulice.

— Mi ćemo zajedno zaraditi novaca, Marsijanče — reče.

— Pošto si ti nestao ovoga jutra, došao je službenik iz audiobaze u lokal »utana«. Pričao sam mu o tvojoj glazbi. On se zainteresirao. Upravo traži čovjeka kao što si ti. A sada sam te ja opet pronašao i tražit ću od tog službenika da mi dobro plati što sam pronašao tebe i tvoju sviralu! Skreni ovamo!

Gurnuo je Keraca oko ugla na trg u čijem se središtu nalazila nekakva žuta zgrada s natpisom AUDIO iznad ulaza napisanim razvučenim jupiterskim pismom.

Uza stube i kroz ulaz prošli su zajedno. Unutra je šest Jupiterijanaca sjedilo oko stola i nešto raspravljalo, s bocama »utane« kraj svakog lakta, s cigaretama »oama« u svakim tamnomodrim ustima. Ružna su se lica okrenula prema njemu. Shvatio je po oznakama na njihovoj odjeći — uniformama — da su to najviši

predstavnici lokalnih vlasti na okupu. Bili su to neki od ljudi odgovornih za razaranje Marsa. Čovjek koji je sjedio na čelu stola skoči:

— Bondar, ti prekidaš našu konferenciju. Što je?

Bondar gurne Keraca, mahne široko rukom prema skupu i reče:

— Nije pobjegao, Veliki. On će svirati za vas, kao što sam obećao. A vi ćete mi dobro platiti što sam ga pronašao.

Veliki, mali Jupiterijanac, hitro priđe Keracu, dok mu je maleno oko svjetlucalo gledajući i odmjeravajući ga.

— Ti si Marsijanac. — Bila je to samo tvrdnja. — Čuo sam o tebi na Jupiteru dok si bio tamo u progonstvu. Tamo si radio što si htio. Ovdje, gdje ima mnogo manje zakona a više predrasuda, ti ćeš raditi ono što je nama po volji. Kažu da si dobar. Ja, Veliki, ću to prosuditi. Sviraj.

Kerac je pogledao u Velikog znajući da je ovdje u središtu audiobaze, zgrade iz koje se emitiraju sve stvari preko zvučnih stupova.

E, pa ako Kerac sada zaigra na pravu kartu, Jupiterijanci će biti sudionici u vlastitom uništavanju.

Slijedećih nekoliko trenutaka je odlučujuće, a slijedeći će sati pokazati uspjeh ili neuspjeh njegovog plana. Bio je malo zaplašen time što mu se velika prilika pružila tako brzo.

Kerac je sjeo, pričinjavajući se mrzovoljnim, izvadi svoju sviralu i pripremi se za sviranje.

Ta je glazba bila tako duboka, i tako tužna, i tako slatka da je čak i dim »oama« zaustavio svoje lelujanje u zraku., Jupiterski predstavnici vlasti u različitim položajima sklopljenih su očiju slušali glazbu pod utjecajem svojih »oama« i »utana«. Bili su omamljeni uživanjem. To je bila glazbena hipnoza. Svaki je ton dodirnuo uho koje je čeznulo za nastavkom. Bilo je tu i melankolične pjesme ptica iz Kama, polaganije i tužnije nego što je ikada bila interpretirana.

Kad je Kerac završio, počeo je ponovo istom glazbom jer se tišina što je nastala nije mogla podnijeti. Svirao je ponovno, malo glasnije i brže. Svi su zatihnuli. Čak je i Bondar zašutio opčinjen.

Kad je završio i drugi put svirku, Keraca nisu pozdravili pljeskom. Ima izvanrednih stvari u svijetu koje se ne mogu prihvatiti galamom nego odgovarajućom tišinom. Bilo bi to slično kao da se usred svečane mise usklikne »bravo« ili kada ti se pljesnulo rukama pri pogledu na neku poštovanja dostojnu spiralnu maglicu.

Zbog toga je zavladala tišina.

Bondar se vrpoljio od nelagodnosti kao da je prvi put u svom životu prisustvovao stvaranju ljepote i kao da je bio uvrijeđen zbog toga. Napokon je promrmljao psovku i zapalio jednu cigaretu »oama«.

Pet predstavnika vlade povratila su se iz zanosa, zažamorili

međusobno nelagodno, pušili, podizali i praznih svoje boce s pićem.

Veliki je polagano pio, razmišljajući. Onda se okrene Keracu.

— Ti ćeš nam ovo još jednom odsvirati kako bih mogao napraviti snimak te glazbe.

Kerac je zatomio smiješak što mu je zaigrao na licu. Veliki se ushodao po sobi.

— Dobro si to odsvirao. Morao bi biti počašćen što sam ja, Veliki, to rekao. — Njegov je govor bio kratak kao i njegova pojava. Tišina je zračila iz tog čovjeka. On je očekivao odmah jedno »hvala«.

Kerac se zabavljao suzdržavajući se. Nije želio da se opazi kako rado čini to što se od njega traži.

— Ne znam — odgovorio je polagano. — Ja sam uvijek odbijao da se moja glazba snima.

Oči Velikoga su zasvijetlile.

— Ali sada ćeš pristati. Za mene. I to sada odmah.

— Zašto?

— Zašto? — Obrazi Velikog su se naduli. — Ja, Veliki, ću tvoju glazbu prenijeti na Jupiter i preko zvučnih stupova ću je prenijeti po cijelom Marsu. Možda čak i na Zemlju. Ti ćeš napisati simfoniju. Ona će ti donijeti koristi. — Njegov je glas postao tvrđi. — Dođi. Načinit ćemo pokusni snimak. Ako bude u redu, potpisat ćemo ugovor.

Veliki krene prema vratima što su vodila u sobu za snimanje glazbe, očekujući da ga Kerac slijedi. Kerac to nije učinio.

Bondar je morao upotrijebiti silu.

Kerac je stajao pred mnoštvom zakučastih instrumenata. Veliki je kleo nad nekim aparatima što su služili za snimanje. Jupiterijanac je sjeo u neku providnu kabinu i čekao. Bondar, koji je očekivao svoj dio novca, stajao je i čekao.

Neki mali aparat za snimanje bio je podešen. Veliki pogleda gore.

— Kad ti dadem znak, ti ćeš svirati. Jesi li spreman? Onda tišina.

Stanka. Onda znak.

Kerac je svirao kao nikada dosad. Svirao je pjesmu polagano, a onda svaki put kad je ponavljao sve brže, više i uzbudljivije. Svirao je osam puta, postajući sve prodorniji. I kod osme izvedbe nečujno. Ali bilo je to nepokolebljivo i strahovito zapovjedno.

— Vrlo dobro! — Veliki je zatvorio aparat za snimanje. — Ti si talentiran. Ovo će nam donijeti mnogo novaca.

Kerac se zabavljao.

— Što vas to u mojoj glazbi toliko zanima?

— Zanima? — Jupiterijanac se pogladi po grudima. — na nešto znači za mene i dira me ovdje.

— Ali da li će se drugima svidjeti — radnicima?

— Vidio si kako djeluje na ljude koji piju »utana« i puše »oama«. Ako se njima sviđa, onda će se svima svidjeti.

— Ja sam skeptičan. Ne vjerujem u to. Ovo je Velikom očito dodijalo.

— Dokazat ću ti. — On skide kolut sa snimkom, prebaci ga u drugi aparat, podesi ga i reče:

— Mi imamo zvučne stupove posvuda, u svakoj ulici grada.

— Da, zamijetio sam to već.

— Ja ću tvoju glazbu prenijeti preko tih stupova odmah i dokazat ću ti da si nadaren time što će tvoju glazbu slušati svi radnici.

— I ne zaboravi — dodade Bondar — ja sam ga pronašao.

Veliki pritisne jedno dugme i kolut se pokrene.

— Ako želiš, možeš izaći i slušati svoju glazbu preko zvučnih stupova.

Kerac klimne glavom i krene prema vratima. Bondar a je slijedio. Kerac je zastao i nasmiješio se. Okrenuo se Bondaru.

— Hoćemo li do lokala »utana« da tamo slušamo? — zapitao je.

Bondar se nasmijao i klimnuo glavom. Kerac je osjetio kako se povjetarac igra s njegovim ogrtačem.

— Dobro, dobro — rekao je kad su krenuli. — Čini se da je prilično jak vjetar s istoka večeras. Vrlo jak istočnjak.

Te je večeri glazba sa zvučnih stupova bila sasvim različna od one koju su obično slušali. Bila je to ona glazba koju je Kerac svirao usamljen u planini, ali je sada bila čudovišno pojačana. Dolazila je iz jupiterskoga grada i istočni ju je vjetar nosio dalje, tamo preko brežuljaka kao pošast i puštao je da kao hipnotička zavjesa pada u tamne spilje po planini.

Za nekoliko minuta putovi, stazice brežuljci i vrhovi planinski oživjeli su pokretom stalno promjenljivom linijom ameboidnih spodoba što su se spuštale niz padine kao velika plima. Plima je prešla rijeku, kotrljala se duž puta zaokupljena glazbom.

Rod mrkih nije bio usamljen na sceni. Svaki Jupiterijanac je stajao sleđen, slušajući kao očaran tu glazbu.

»Marsotresci« su se kretali preko planine za sve većom bukom. Glazba je cvilila sve više i više, brže i brže, bolesno, odašiljajući šok za šokom kroz noćni mrak.

Kerac je stajao kraj stražnjeg ulaza lokala »utana«. Bondar kraj njega. »Marsotres« je prestao kad se Rod mrkih približio. Neki fizički smisao ih je natjerao da utihnu.

Cijeli je grad bio kao mrtav, ukočen glazbom, osim nenadana naleta i brzog tapkanja stranih nogu po njemu, po uskim alejama na prilazima grada.

Kerac je čekao da utekne čim ih spazi.

Nar, vlasnik točionice i pušionice, bio je zaposlen punjenjem boce »utana«, slušajući pri tome u zanosu glazbu dok je s planine čuo poznatu buku.

— »Marsotres« — promrmljao je.

Vrata lokala se s treskom otvoriše. Na vratima se pojavi bezoblična spodoba zelenih očiju. Nastao je trenutak zaprepaštenog nevjerovanja. U taj trenutak je Kerac iščezao kroz stražnja vrata lokala.

Nar je digao pogled s boce, obrve su mu se podigle od užasa.

— Oh, ah, što je to? — promucao je.

Tri stola se prevrnuše. Šest plavih ruku posegne za pištoljima. Dva se čovjeka onesvijestiše. Na desetke boca pade na pod, kotrljajući se u ludim krugovima, prosipajući »utana« po podu. Bondar potеže elektropištolj i opali.

Mrki su ulazili bez obzira na metke. Hici ne znače ništa želatinoznoj masi. Elektropištolj i nisu imali nikakva djelovanja. Mrki su bili gladni, pregladnjeli. Napredovali su bez zaustavljanja. Uzeli su sve što su htjeli. Kerac je jurio, sakrio se u neku postranu ulicu i čekao hvatajući dah.

Uzbuđenje je prošlo i straha je nestalo. Osjećao se pomalo pijan od moći. A sada će otići u druge gradove Jupiterijanaca na Marsu, u daleke plave pustinje na drugoj strani Marsa.

Izdaleka su krajičkom vjetra stigli glasovi, vrisak mase ljudi kroz prohladni zrak. Vrisak se dizao iznad grada. Odzvanjali su pucnjevi. Na tisuće njih. Prigušeni koraci tapkali su u uličici blizu njega. Prislonjen uza zid Kerac je ustanovio da mu je odstupnica presječena. Međutim, kao da nije bio zaplašen. On je svoj posao završio. Nitko više nije mogao zaustaviti Mrke. Oni će nastaviti bez njega.

Spotičući se, Jupiterijanci su bježali pokraj njega. Naletjeli su na val tamo dolje niz ulicu. Zastali su malo dalje od mjesta gdje je stajao Kerac i bili su odmah zahvaćeni od bezoblične mase, zaustavljeni, ušutkani i nestali.

Kerac se naslonio na zid, uze svoju sviralu i diže je do usta.

Zvijezde su u njegovim očima pobjedonosno svjetlucale. Život u ovom divovskom gradu je zamirao, nestajao. Pipci su se širili jedan po jedan i gasili život grada. Velika žuta svjetla gasila su se jedno za drugim. Čak je i glazba bila prestala, preplavljena valom crne plime.

Kerac je nastavio svirati sve dok nije osjetio kako ga mrka tijela pritiskuju, debeli gladni prsti posežu za sviralom, za njegovim plaštem, za grlom.

(Objavljeno prema dogovoru s G. P. A. München)

ZA DOBRU STVAR

Isaac Asimov

In a Good Cause…

Preveo Nikola Popović

H. G. Wells se koristio literarnim sredstvima znanstvene fantastike, osobito putovanjima kroz prostor i vrijeme, da bi obradio i predložio povjesničarski i filozofski pogled na sociologiju i vlast. No, i najbolji građanski mislioci, s najboljim namjerama, često beskorisno muče sebe i druge. U ovoj priči s izvanrednim obratima dr Isaac Asimov okreće naglavce Wellsov postupak. On je znanstvenik po zanimanju, koji misli kao filozof a piše kao mislilac! U ironičnom zapletu dao je jednu od svojih najboljih priča.

U velikom dvorištu što je stajalo kao ostatak netaknutog mira između pedeset uskomešanih četvornih milja posvećenih zgradama kao kulama koje su bile srce i bilo Ujedinjenog svijeta Galaksije, stajala je statua.

Stajala je na mjestu odakle je noću mogla gledati u zvijezde. Bilo je još kipova koji su okruživali dvorište, ali ovaj je stajao u središtu, sam.

To i nije nekakav osobito dobar kip. Lice mu je previše otmjeno i nema životnih crta na njemu. Obrve su mu ponešto povisoke, nos je malo previše ravan, odjeća je na njemu previše uredno raspoređena. Držanje je previše svetačko da bi bilo stvarno. Netko bi mogao pretpostaviti da je taj čovjek za života podrigivao ili štucao, ali statua kao da je ustrajala na tome da je takvo nesavršenstvo bilo nemoguće.

Sve to je, dakako, bilo iz razumljivih razloga prenaglašeno. Čovjek u svakom slučaju nije sebi digao spomenik za života, a slijedeće generacije s prednošću pogleda unazad imale su osjećaj krivnje prema

njemu. Na postolju ispod kipa mogao se pročitati natpis: »Richard Sayama Altmayer«. Ispod toga je bila kratka rečenica i okomito raspoređena tri datuma. Rečenica je bila — »Za dobru stvar, nema pogrešaka«. A tri datuma su bila 17. lipnja 2755, 5. rujna 2788. i 21. prosinca 3000. godine, po uobičajenim brojanju, a to znači od prve atomske eksplozije 1944. stare ere.

Nijedan od tih datuma nije značio ni dan njegova rođenja ni dan smrti. Nisu označavali ni dan vjenčanja ili izvršenje nekoga velikog djela ili bilo što čega bi se stanovnici Ujedinjenog svijeta mogli sjećati sa zadovoljstvom ili ponosom. To bi bio prije izraz, konačno očitovanje osjećaja krivnje.

Ti su datumi bili jednostavno dani na koje je Richard Sayama Altrnayer bio poslan u zatvor zbog svojih shvaćanja.

— 17. lipnja 2755.

Sa svoje dvadeset i dvije godine Dick Altmayer je znao potpuno pobijesniti. Njegova je kosa tada bila još tamnosmeđa i još nije imao brkove koji će za njega biti tako karakteristični kasnijih godina. Njegov je nos bio, dakako, tanak i s visoko smještenom grbom na njemu, ali obrisi njegova lica bili su mladenački. Tek će kasnijih godina puniji obrazi istaći taj nos tako da postane značajnom oznakom, koja će ostati u sjećanju milijardama školske djece.

Geoffrey Stock stajao je na vratima promatrajući posljedicu prijateljeva bijesa. Njegovo je okruglo lice bilo hladno, na njemu su bile ukočene oči, sada je morao staviti na sebe vojnu uniformu, u kojoj je trebalo da provede ostatak svojega života.

— O, velika Galaksijo! — reče uzbuđeno. Altmayer podiže pogled.

— Halo, Jeffe.

— Što se to dogodilo, Dick? Ja sam mislio da tvoja načela, druškane moj, zabranjuju razaranja bilo koje vrste. A evo, tu je jedan razgledač knjiga gotovo uništen. — On podiže razbijene komadiće.

— Upravo sam ga držao u ruci — odgovori Altmayer — kad mi je preko mog primača valova stigla službena poruka. Ti svakako znaš kakva.

— Znam. I meni se dogodilo isto. Gdje ti je?

— Tamo na podu. Strgao sam je s koluta čim se završilo emitiranje. Čekaj da je bacim niz atomski ispust.

— Hej, stani. Pa ne možeš —

— Zašto ne?

— Zato što time nećeš ništa postići. Morat će se ipak javiti...

— A zašto bih?

— Nemoj biti magarac, Dick.

— To je pitanje mojih načela, tako mi svemira.

— Oh, gluposti! Pa ne možeš se zaratiti s cijelim planetom.

— Ne namjeravam ratovati s cijelim planetom nego samo s nekima

koji nas navode na rat.

Stock slegne ramenima.

— To znači s cijelim planetom. Ta tvoja smiješna ideja da vođe na prijevaru tjeraju sirote ljude u borbu samo je svemirski prah. Zar misliš da ljudi velikom većinom ne bi bili za tu borbu kada bi se glasalo?

— To ništa ne znači, Jeffe. Vlada drži pod svojom kontrolom....

— Sredstva za propagandu. Da, znam. Prilično često sam te slušao. Ali zašto se nećeš prijaviti?

Altmayer se okrene.

— Prije svega možda nećeš proći na psihičkom pregledu — reče Stock.

— Proći ću. Ja sam već bio u svemiru.

— To još ništa ne znači. Ako su ti doktori dopustili da uskočiš na jedan svemirski brod, to samo znači da nemaš srčanih smetnji ni proširenje krvnih žila. Za vojnu službu na svemirskom brodu potrebno ti je mnogo više od toga. Kako možeš znati da si sposoban za to?

— To je sporedno pitanje, Jeffe, i Uvredljivo za mene. Nije riječ o tome da se ja plašim borbe.

— Pa zar misliš da na taj način možeš spriječiti rat?

— Ja imam ovu ideju: cijelo bi Čovječanstvo trebalo biti jedinstveno. Ne bi smjelo biti ratnih ili svemirskih brodova namijenjenih samo za razaranje. Galaksija je spremna da bude otvorena za ujedinjene napore ljudske rase. Umjesto toga gložili smo se više od dvije tisuće godina.

Stock se nasmije.

— Pa mi smo imali pravo. Ima više od osamdeset nezavisnih planetarnih sustava.

— I zar smo mi jedini inteligentni u Galaksiji?

— Pa da, Diaboli, tvoji specijalni đavoli — i Stock stavi ruke uz sljepoočice s ispruženim prstima, oponašajući ih.

— I tvoji, također, i svačiji. Oni imaju jedinstvenu vladu koja se proteže na više planeta nego što ih ima u tih naših dragocjenih osamdeset nezavisnih.

— Svakako, a njihov je najbliži planet samo tisuću pet stotina svjetlosnih godina udaljen i oni ne mogu živjeti na planetima s kisikom.

Stocka napusti prijateljsko raspoloženje pa će kratko:

— Vidiš, ja sam ovamo navratio samo da ti kažem kako ću se javiti na pregled idući tjedan. Hoćeš li doći sa mnom?

— Ne.

— Ti si doista tako odlučio?

— Da, zbilja sam tako odlučio.

— Znaš da time nećeš ništa postići. Neće se time zapaliti velika

vatra na Zemlja. Neće se milijuni mladih oduševiti tvojim primjerom u tom tvom proturatnom štrajku. Tebe će jednostavno strpati u zatvor.

— U redu, pa neka bude i zatvor.

I bio je zatvor. Na dan 17. lipnja 2755. atomske ere, poslije kraćeg suđenja u kojem je Richard Sayama Altmayer odbio da se brani, bio je osuđen na zatvor od najmanje tri godine, ili koliko će trajati rat. Bio je u zatvoru četiri godine i dva mjeseca. Za to je vrijeme završio rat iako nije postignut poraz neprijatelja, nije razbijena obrana Santanijanaca. Zemlja je postigla kontrolu nad nekim spornim asteroidima, dobila neke komercijalne ustupke i ograničila Santanijansku flotilu.

Sveukupni gubici Zemlje u tom ratu bili su nešto više od dvije tisuće uništenih svemirskih brodova s većinom njihovih posada, dakako, i k tome nekoliko milijuna mrtvih od bombardiranja iz svemira. Flotile obiju zaraćenih strana bile su dovoljno snažne da ta bombardiranja ograniče na istaknuta mjesta njihovih sustava, tako da planeti Zemlja i Santanna sami po sebi nisu time bili pogođeni.

Ovaj je rat napokon potvrdio Zemlju kao najjaču pojedinačnu ljudsku vojnu silu.

Geoffrey Stock se borio cijelo vrijeme rata u više akcija i uspio je ostati živ. Potkraj rata imao je čin majora. Bio je u prvoj diplomatskoj misiji koju je Zemlja poslala u svijet Diaboli, i to je bio prvi korak u njegovoj vojnoj i političkoj karijeri na Zemlji.

Prvi predstavnici Diabolija su se pojavili na Zemlji. Plakati i vijesti koje je davala Federalistička stranka objasnili su to svima koji to nisu možda znali. Opetovano se ponavljala kronologija događaja.

Na početku stoljeća su istraživači sa Zemlje prvi put naišli na Diabole. Ta su inteligentna bića ostvarila međuzvjezdane letove nešto prije nego što su to učinili ljudi sa Zemlje. Galaktički dominioni koje su oni posjedovali bili su mnogo veći od onih koje je posjedovala Zemlja.

Redovni diplomatski odnosi između Diabola i glavnih sila na Zemlji započeli su dvadeset godina prije, odmah nakon rata između Zemlje i Santanna. U to su vrijeme Diaboli imali svoje istaknute dominione samo dvadeset svjetlosnih godina od ljudskih središta. Njihove su misije kružile posvuda i zaključivale trgovačke sporazume, dobivale koncesije na nenastanjenim asteroidima.

A evo, sada su stigli i na Zemlju. S njima se postupalo kao s ravnopravnim partnerom, pa čak i više nego s ravnopravnim, od strane vladara najvećih središta s ljudskim stanovništvom u Galaksiji. Najporazniju statistiku od svih najglasnije je objavila stranka Federalista. Bilo je to slijedeće: iako je broj Diabola bio nešto manji od ukupnog broja ljudi, čovječanstvo je otkrilo samo pedeset novih svjetova za kolonizaciju posljednjih pedeset godina, a Diaboli su

uspjeli okupirati za isto vrijeme blizu pet tisuća takvih svjetova.

— To je sto naprama jedan protiv nas — vikali su Federalisti — jer oni imaju jednu političku organizaciju a naših ima na stotine.

Ali vrlo je malo ljudi na Zemlji i još manje u Galaksiji obraćalo pažnju na zahtjeve Federalista za Ujedinjenom Galaksijom.

Ljudi koji su stajali duž ulica, kojima je gotovo svakodnevno prolazilo pet Diabola iz misije od svojih specijalno kondicioniranih apartmana u najboljem hotelu u gradu do Sekretarijata za obranu, nisu bili neprijateljski raspoloženi prema njima. Većina je bila samo znatiželjna i nimalo neraspoložena.

Diaboli nisu bili ugodna izgleda. Bili su širi i znatno veći od Zemljana. Imali su četiri stupaste noge, jednu uz drugu, dolje i dvije elastične ruke s prstima gore. Njihova je koža bila naborana i gola i nisu ništa nosili na sebi. Njihova široka glavata lica nisu imala nikakva izraza koji bi Zemljani mogli pročitati, a između zaravnjene površine odmah iznad široko postavljenih očiju virili su kratki roščići. Po ovome su ta bića i dobila svoj prvobitni naziv. Prvo su ih zvali vragovima, a onda su dobila ovaj mnogo pristojniji latinski naziv. Svaki je od njih nosio par cilindričnih kutija na leđima, od kojih su elastične cijevi vodile do njihovih nosnica, gdje su bile čvrsto priljubljene. Kutije su bile punjene kemikalijom što je apsorbirala za njih otrovan ugljični dioksid, koji se u većim količinama nalazio u zraku. Njihov se metabolizam temeljio na sumporu i ponekad su ljudi u prednjim redovima gomile na ulicama dobili u nos zadah sumporovodika koji su izbacivali Diaboli.

Vođa Federalista bio je među mnoštvom. Stajao je daleko straga, gdje nije privlačio pažnju policije koja je zagradila aveniju i budno pazila s odredom malih »skakača«, koji su se u svakom trenutku mogli probiti kroz najgušću gomilu. Vođa Federalista bio je mršav čovjek s tankim kukastim nosom i ravnom prosjedoim kosom. On se okrene. — Ne mogu ih gledati.

Njegovi su drugovi bili mnogo više filozofski nastrojeni, Jedan reče:

— Po duhu nisu ružniji od nekih najljepših primjeraka naših službenika. Ova su bića napokon iskrena prema svojim vlastitim sunarodnjacima.

— Ti imaš, na žalost, potpuno pravo. Jesmo li svi spremni?

— Potpuno. Neće ostati nijedan živ da bi se vratio na svoj svijet.

— Vrlo dobro. Ja ću ostati ovdje da dadem znak.

Diaboli su također razgovarali međusobno. Tu činjenicu nije mogao primijetiti nijedan čovjek, kako god bio blizu njih. Da budemo preciznija, ona su se mogli međusobno sporazumijevati zvučno, ali to nije bila njihova metoda i način. Koža između njihovih rogova vibrirala je vrlo brzo pomoću mišaća koji su se razlikovali po

konstrukciji od bilo kojih ljudima poznatih. Neznatni valovi što su time nastajali i emitirali se kroz prostor bili su prebrzi da bi ih moglo čuti ljudsko uho i tako fini da bi ih mogao otkriti samo najosjetljiviji ljudski instrument. U to vrijeme ljudi nisu, zapravo, bili svjesni da se oni međusobno na taj način sporazumijevaju. Jedan je vibracijom rekao:

— Da li ti je poznato da je ovo originalni planet s kojeg potječu Dvonošci?

— Ne — odgovorio je čitav zbor, a onda jedna vibracija javi: — Jesi li to saznao iz vijesti Dvonožaca koje si proučavao, pokvarenjače jedan?

— Zato što sam proučavao njihove komunikacije? Bilo bi bolje da je više naših proučavalo to nego što je ustrajalo na tome da je kultura dvonožaca potpuno bezvrijedna. Samo zbog jedne stvari to bi bilo korisno, jer bili bismo u mnogo boljem položaju prilikom pregovora s njima, s dvonošcima, kada bismo znali nešto više o njima. Njihova je povijest užasno zanimljiva. Sretan sam što sam sa sobom ponio njihove kolute da ih pregledam.

— Pa, ipak — odgovori jedna druga vibracija — iz naših prijašnjih dodira s Dvonošcima čovjek bi zaključio da oni ne znaju planet svojega porijekla. Svakako nema obožavanja tog planeta Zemlje ni memorijalne svečanosti povezane s njim. Jesi li siguran da je ta obavijest točna?

— Potpuno. Nedostatak rituala i činjenica da ovaj planet nije mrtav potpuno je razumljiva u svjetlu njihove povijesti. Dvonošci na ostalim svjetovima jedva da bi prepustili drugome takvu čast. To bi na neki način umanjilo ponos nezavisnosti njihova vlastita svijeta.

— To ne mogu potpuno shvatiti.

— Ni ja, ali nakon nekoliko dana čitanja i gledanja čini mi se da sam uhvatio tračak objašnjenja. Čini se da su živjeli kao jedinstvena politička zajednica prije nego što su otkrili međuzvjezdane letove.

— Pa prirodno.

— Ne za ove Dvonošce. To je bilo neobično razdoblje u njihovoj povijesti i nije dugo trajalo. Kako su se na raznim svjetovima razvijale kolonije i postajale zrelije, njihov je prvi poticaj bio da se odvoje od svojega matičnog svijeta. Tada je počeo prvi meduzvjezdani rat između Dvonožaca.

— Užasno. Kao mesožderi.

— Da, zar ne? Moja se probava pokvarila na nekoliko dana. Moje je preživanje kiselo. No, u svakom slučaju, razne su kolonije stekle nezavisnost, pa sada imamo već dobro poznatu situaciju. Sve dvonožne republike i kraljevstva neznatna su slika i prilika svijeta od kojih se svaki sastoji od dominirajućeg svijeta i nekoliko dopunskih koji sa svoje strane čeznu za svojom nezavisnošću ili se prebacuju od

jednoga dominirajućeg k drugome. Zemlja je najjača među njima i sada više od tuceta svjetova ovisi o njoj.

— Ta su bića nevjerojatno slijepa za svoje vlastite interese. Zar nemaju tradiciju i iskustvo jedinstvene vlasti kad su postojali samo kao jedan svijet?

— Rekao sam već da je to bilo za njih neobično. Jedinstvena je vlada postojala samo nekoliko dekada. Prije, toga je sam planet bio podijeljen u mnogo potplanetarnih jedinica.

— Nikada nisam čuo nešto slično.

— To je činjenica. To je jednostavno priroda tih beštija. — Tim riječima oni su se približili zgradi Sekretarijata obrane.

Pet Diabola stajalo je jedan uz drugoga kraj stola. Stajali su jer njihova anatomija nije dopuštala ništa što bi se moglo nazvati sjedenjem. S druge strane stola pet Zemljana je također stajalo. Za njih bi bilo mnogo udobnije da su mogli sjediti, no razumljivo je bilo da se nisu htjeli pokazati manjima nego što su već po prirodi bili. Stol je bio vrlo velik, najveći koji su mogli na brzinu pribaviti. To je bilo iz poštovanja za ljudske nosove, jer je od Diabola zbog polaganog disanja i više zbog govorenja dolazio blagi ali stalni val sumporovodika. To je bila jedna od poteškoća nekoć nepoznata u diplomatskoj praksi.

Obično ti sastanci nisu trajali duže od pola sata i na kraju tog vremena Diaboli bi završavali konverzaciju i bez ceremonija odlazili. Ovaj put je taj odlazak bio odgođen. Jedan je čovjek ušao u dvoranu i pet pregovarača mu je načinilo mjesto. Bio je visok, viši od svih prisutnih Zemljana, a po nošenju uniforme vidjelo se da se na nju privikao. Okrugla lica i hladnih prodornih očiju. Crna mu je kosa bila rijetka, ali još nije bila prosijeda. Na. licu jedna nepravilnost, ožiljak što je išao od jagodice po vratu do ovratnika. To je moglo biti od energetskih zraka, rana dobivena od već zaboravljenog neprijatelja u jednom od pet ratova u kojima je sudjelovao aktivno kao komandat.

— Gospodo — reče Zemljanin koji je do sada bio šef skupine pregovarača — dopustite da vas upoznam s ministrom obrane.

Diaboli su bili ponešto iznenađeni, pa iako su ostali mirni i bez riječi, zvučne su antene na njihovim glavama vibrirale ubrzano. Njihov besprijekorni smisao za hijerarhiju bio je narušen. Ministar je bio samo Dvonožac, ali je bio viši od ostalih Zemljana i sada ih je nadvisio i položajem. Oni ne bi mogli s njim službeno razgovarati o trgovini.

Ministar je bio svjestan njihovih osjećaja, ali nije imao drugog izbora. Jer njihov odlazak treba odgoditi bar za deset minuta i nikakav normalan način da se Diaboli zadrže nije mogao tome poslužiti.

— Gospodo — rekao je. — Moram vas zamoliti za strpljenje, da se

zadržite malo duže ovaj put.

Glavni Diabol odgovorio je na nečemu što je bilo najbliže engleskom jeziku i što je Diabol mogao izvesti. Zapravo, za Diabole se moglo reći da imaju dvoja usta. Jedna su bila ispod jagodica i njima su jeli. U ovoj funkciji ljudi su ih rijetko vidjeli jer su Diaboli više voljeli jesti kad su bili sami među svojima. Jedna manja usta, koja su se otvarala pet centimetara u širinu, mogla su služiti za govor. Ona su za vrijeme govora ostajala otvorena, a potrebne suglasnike proizvodili su jezik i resica iza njega. Rezultat je bio promukao glas, koji je izlazio na mahove ali je bio razumljiv.

— Oprostite, ali mi već jedva podnosimo teško disanje. — Dok je to govorio, njegova antena na glavi je javljala nečujno: — Oni nas namjeravaju pogušiti u ovoj njihovoj atmosferi. Morat ćemo zatražiti veće cilindre za apsorbiranje otrova pri disanju.

Ministar obrane reče:

— Imam puno razumijevanje za vaše osjećaje, ali ovo je možda moja jedina mogućnost da s vama razgovaram, možda biste nam ukazali čast i ručali s nama.

Čovjek do ministra nije mogao zadržati i sakriti kiseli osmijeh. On brzo napisa nešto na komadiću papira i doda to ministru, koji odmah baci pogled na papirić. Pisalo je: 'Ne, oni jedu sumporirano sijeno. Smrdi nepodnošljivo. Ministar zgužva ceduljicu i baci je na pod.

Diabol reče:

— To je velika čast za nas. Kad bismo bili fizički u mogućnosti da podnesemo vašu atmosferu tako dugo, mi bismo ovaj poziv prihvatili sa zahvalnošću. — A čeonom antenom reče: — Pa valjda ne očekuju da jedemo s njima i gledamo kako konzumiraju tijela mrtvih životinja? Moje se preživanje nikad više ne bi oporavilo od toga.

— Uvažavamo vaše razloge — reče ministar. — Da onda odmah prijeđemo na stvar, na razgovore o biti stvari. U pregovorima koji su se odvijali do sada nismo od vas kao predstavnika mogli saznati mišljenje vaše vlade, neku jasnu definiciju koje su, po vašem mišljenju, sfere vašeg utjecaja. Mi smo dali o tome nekoliko prijedloga.

— Što se tiče Zemlje i njenih teritorija, gospodine ministre, mi smo dali definiciju.

— No, vi zacijelo uviđate da to nije zadovoljavajuće. Granice zemaljskih sfera i vašeg planeta nigdje se ne dodiruju. Do sada ste samo to potvrdili, a sama izjava nije dovoljna.

— Ne shvaćamo vas potpuno gospodine ministre. Da li biste s nama razgovarali o našim granicama s takvim nezavisnim planetima nastanjenim ljudima kao što je na primjer Vega?

— Da, zašto ne?

— To ne možemo nikako, gospodine ministre. Vi svakako shvaćate

da bilo kakvi odnosi s nezavisnim planetom Vega ne mogu biti ni od kakvog zanimanja za Zemlju. O tome se može raspravljati jedino s Vegom.

— Onda ćete morati pregovarati stotine puta, sa svim stotinama ljudskih svjetova i sustava.

— To je svakako potrebno. Želio bih istaći da se to pojavljuje kao potreba koju nismo nametnuli mi nego proizlazi iz prirode vaše ljudske organizacije.

— Onda to ograničava područje naših pregovora vrlo drastično. — Ministar je, činilo se, bio odsutan duhom. Prisluškivao je ne toliko Diabola koji je stajao nasuprot njemu nego nešto u daljini.

Sada se čula neka udaljena jedva čujna buka u zgradi ministarstva. Buka udaljenih glasova, kratki prasci energetskih pištolja, prigušeni udaljenošću, i užurbano kliklakanje policijskih skakača.

Diaboli nisu pokazivali nikakva znaka da su nešto čuli niti je to bila neka vrsta pristojnosti. Jer ako je njihov kapacitet za primanje nadzvučnih vibracija i valova bio daleko iznad onoga što je ljudska mudrost mogla ikada izmisliti, njihova moć primanja običnih zvukova bila je gotovo nikakva.

— Molimo vas da ne obraćate pažnju na naše iznenađenje — reče Diabol. — Mi smo mislili da je to vama sve poznato.

Jedan čovjek u policijskoj uniformi pojavi se na vratima.

Ministar se okrene k njemu i kimnu mu glavom, na što ovaj ode.

— Svakako — reče ministar iznenada brzo i odlučno. — Ja sam se samo htio uvjeriti da je tako. Nadam se da ćete sutra opet nastaviti pregovore.

— Dakako, gospodine.

Jedan po jedan, dostojanstveno, dolično vladarima svemira, Diaboli izađoše.

Jedan Zemljanin je rekao:

— Raduje me što su odbili da jedu s nama.

— Znao sam da oni to ne mogu prihvatiti — reče ministar zamišljeno. — Oni su vegetarijanci. Oni se ozbiljno razbole kad samo pomisle da bi jeli meso. Ja sam ih vidio kako jedu. Malo ih je ljudi vidjelo kako jedu. Oni se pri jelu ponašaju slično našim govedima. Prvo progutaju hranu i onda stoje u krugu i preživaju je i pri tome razmišljaju. Možda se oni međusobno sporazumijevaju na nama nepoznat način.

Policajac se ponovno pojavio na vratima. Ministar prekide razgovor i upita ga:

— Imate li ih sve?

— Da, gospodine.

— Jeste li uhvatili i Altmayera?

— Da, gospodine.

— Vrlo dobro.

Gomila se ljudi opet sakupila kad su se Diaboli pojavili na vratima zgrade Sekretarijata obrane. Postupak je bio isti. U 3 sata svakog su dana oni napuštali svoje apartmane i za pet minuta bi pješice dolazili do Sekretarijata. U 3,35 opet bi se pojavili tamo i vraćali se u svoje apartmane; put je osiguravala policija dok ih je narod radoznalo promatrao. Oni su hodali tromo, gotovo mehanički, duž široke avenije.

Na pola njihova puta neki čovjek je povikao. Većini ljudi riječi nisu bile jasne, ali odmah je uslijedio prasak energetskog pištolja i blijeda fluorescentna svjetlost propara zrak iznad glava. Policija je bila spremna, s pištoljima u rukama, skakači su skakali više od dva metra u zrak i spuštali se među gomilu ljudi a da nikog nisu ozlijedili. Skakali bi opet, i opet, ponovo, gotovo istodobno. Gomila se razbježala i njihovi se glasovi pomiješaše s općom galamom.

Kroz sav taj metež Diaboli su, da li zbog lošeg sluha ili zbog naglašenog dostojanstva, hodali mehanički kao i prije.

Na drugoj strani gomile, gotovo dijametralno suprotno mjestu uzbune, Richard Sayama Altmayer počešao je nos sa zadovoljstvom. Točnost ovih Diaboia učinio je mogućim njegov plan izračunat u sekunde. Prva diverzantska uzbuna trebala je da privuče pažnju policije. Sada je bio trenutak...

I on opali jedan bezopasni signalni metak uvis.

U istom trenutku sa četiri strane praštavi hici propараše zrak. S krovova okolnih zgrada pucali su snajperi.

Svaki od Diaboia pogođen hicima zatresao se i eksplodirao kad su proradili detonatori metaka. Jedan po jedan su se rušili.

I kao iz zemlje iznikli su policajci oko Altmayera. On je buljio u njih vrlo iznenađen.

Budući da je za dvadeset godina izgubio mnogo od svoje silovitosti i naučio biti ljubazan, rekao je pristojno:

— Došli ste malo prebrzo, ali ipak prekasno. — On pokaže prema raznesenim Diabolima.

Narod je bio potpuno uspaničen. Još jedan odred policajaca, koji je stigao u rekordnom vremenu, nije mogao ništa drugo nego da ih skrene u bezopasnom smjeru.

Policajci su čvrsto držali Altmayera, oduzeli mu pištolj, pretraživali ga da ustanove ima li još nekog oružja kod sebe. Jedan kapetan mu reče ukočeno:

— Mislim da ste učinili veliku grešku, gospodine Altmayeru. Primjećujete li da niste prolili ni kapi krvi? — I on mahne rukom prema mjestu gdje su ležali Diaboli.

Altmayer se okrene zapanjeno. Stvorenja su ležala tamo: neki u komadima oguljene kože, razorenih okvira, ali kapetan je imao pravo.

Nije bilo ni krvi ni mesa. Altmayerove suhe i blijede usne pokrenuše se jedva čujno.

Policijski kapetan je to njegovo micanje usana dovoljne jasno izrazio riječima:

— Da, imate pravo, gospodine, to su roboti.

A na vratima Sekretarijata pojavili su se pravi Diaboli. Grupe policajaca raščistile su im put, ali a drugom smjeru kako ne bi morali proći pored maskiranih dvojnika od plastike i aluminija, koji su nekoliko minuta igrali njihovu ulogu.

— Pozivam vas da pođete bez opiranja, gospodine Altmayeru — reče policijski kapetan. — Ministar obrane bi želio s vama porazgovarati.

Geoffrev Stock i Richard Altmayer opet su se suočili poslije razdoblja od gotovo četvrt stoljeća, tu u privatnom uredu ministra obrane. Bio je to skroman ured, stol, naslonjač i dvije stolice. Sve je bilo u dosadno smeđoj boji. Presvučene stolice pružale su dovoljno udobnosti, ali ne i luksuz. Na stolu je bio mikročitač, kraj njega ormarić dovoljno velik da se u nj smjesti nekoliko desetaka optokolutova. Na suprotnom zidu bio je trodimenzionalni pogled na Dauntless, na kojem je sekretar počeo svoju karijeru.

— To je pomalo besmislen sastanak poslije toliko godina —reče Stock. — I čini mi se da mi je žao.

— Žao? Za Što, Jeffe? — Altmayer se pokuša nasmijati.

— Meni je žao što si me nasamario s tim robotima.

— Tebe nije teško prevariti — reče Stock. — I ovo je bila izvanredna prilika da razbijem tvoju stranku. Sasvim sam siguran da će biti diskreditirana poslije ovoga što se dogodilo. Pacifisti pokušavaju zakuhati rat, apostoli nenasilja pokušavaju ubojstvo.

— Rat protiv pravih neprijatelja — reče Altmayer tužno. —Ali ti imaš pravo. Ovo čemu sam pribjegao bio je samo izraz očajanja. No, kako si saznao za moj plan?

— Ti još i sad precjenjuješ humanost, Dick. U svakoj uroti naslabija su točka ljudi koji je počinju. Ti si imao dvadeset pet urotnika. Zar ti nije moglo pasti na um da bi jedan od njih mogao biti potkazivač ili čak jedan od mojih službenika?

Slabo rumenilo zapali Altmayerove obraze.

— Tko je taj?

— Zao mi je. Možda čemo ga trebati još koji put. Altmayer se nasloni u stolici umorno.

— I što si sada postigao?

— A što si ti postigao? Ti si i dan-danas isto tako nepraktičan kao i onog dana kad sam te posljednji put vidio, na dan kada si radije otišao u zatvor nego da se javiš na vojnički pregled. Nisi se promijenio.

Altmayer potrese glavom.

— Istina se ne mijenja.

Stockov glas postane nestrpljiv:

— Ako je to istina, zašto uvijek propada? Ti si ostao u zatvoru i nisu postigao ništa. Rat se nastavio. Ničiji život nije bio spašen. Od tada si osnovao jednu političku stranku. Propala je svaka stvar za koju se zalagala. Tvoja urota je propala. Sada imaš blizu pedeset, Dick, i što si postigao? Ništa.

— A ti si otišao u rat — odvrati Altmayer — postao komandant broda, a zatim si došao i do kabineta ministra. Priča se da ćeš ti biti budući koordinator. Mnogo si toga postigao. No uspjeh i promašaja ne postoje sami po sebi. Uspjeh u čemu? Uspjeh u uništavanju čovječanstva. Neuspjeh u čemu? U njegovu spašavanju. Ja se nikada ne bih zamijenio s tobom, Jeffe, zapamti to. Za dobru stvar ne postoje neuspjesi nego samo odgođeni uspjesi.

— Pa čak i ako budeš osuđen za ovo što bi počinio danas?

— Pa budem li i osuđen. Naći će se drugi koji će nastaviti moje djelo i njegov će uspjeh biti i moj.

— Kako ti zamišljaš taj uspjeh? Zar ti zbilja vidiš Ujedinjene svjetove, Galaktičku federaciju? Zar želiš da Santanni vode naše poslove? Zar zbilja želiš da nam neki Veganin savjetuje što treba da radimo? Želiš li ti da Zemlja sama odlučuje o svojoj sudbini ili želiš da bude izručena na milost i nemilost bilo kakvoj kombinaciji sila?

— Mi ne bismo bili izloženi njihovoj milosti više nego ooi našoj.

— Imaš li ti odgovor na sva pitanja, Dick?

— Za dvadeset godina bila su nam postavljena sva pitanja, dragi moj Jeffe.

— Onda mi odgovori na ovo pitanje. Kako ćeš nametnuti ujedinjenje čovječanstvu koje to ne želi?

— E, zbog toga sam htio ubiti Diabole. — Prvi put se Altmayer uzbudio u tom razgovoru. — To bi značilo rat s njima, ali istodobno bi se cijelo čovječanstvo ujedinilo protiv zajedničkog neprijatelja. Naše političke i ideološke razlike izblijedjele bi pred tim.

— I ti zbilja vjeruješ u to? Pa čak i ako nas Diaboli nisu nekada ugrožavali? Oni ne mogu živjeti na našem svijetu. Oni moraju ostati na svojim svjetovima sulfidne atmosfere i na oceanima tekućeg natrijeva sulfata.

— Čovječanstvo to zna mnogo bolje, Jeffe. Oni se šire s jednog svijeta na drugi kao atomska eksplozija. Oni sprečavaju svemirska putovanja u području gdje još ima netaknutih svjetova na temelju kisika, na kojima bismo mi mogli živjeti. Oni planiraju za budućnost, stvaraju prostore za buduće generacije Diabola, a mi smo potisnuti u neki ugao Galaksije i među sobom se tučemo na život i smrt. Za tisuću godina bit ćemo njihovi robovi, za deset tisuća godina bit ćemo

iskorijenjeni. Da, da, oni su zajednički neprijatelji. Čovječanstvo to zna. A ti ćeš doći do toga prije ili kasnije, zapravo još prije nego što misliš.

— Članovi tvoje stranke — odgovori ministar — govore mnogo o starim Grcima i predatomskoj eri. Oni nam pričaju da su Grci bili izvanredni ljudi, najkulturniji i najnapredniji u svoje vrijeme, možda u svim vremenima. Oni su čovječanstvo uputili putem koji gotovo nikada nije bio napušten. Imali su samo jedan nedostatak. Nisu se mogli ujediniti. Bili su pobijeđeni i odjednom su nestali s pozornice povijesti. A mi sada slijedimo njihovu sudbinu, je'l da?

— Dobro si naučio lekciju, Jeffe.

— A jesi li je ti naučio, Dick?

— Što misliš time reći?

— Zar Grci nisu imali zajedničkog neprijatelja protiv kojeg bi se mogli ujediniti?

Altmayer je zašutio.

— Grci su se borili protiv Perzije, njihovog velikog zajedničkog neprijatelja. Zar nije istina da su mnogi Grci i grčke države bile na strani Perzijanaca?

— Da — reče Altmaver napokon — zato što su mislili da je pobjeda Perzijanaca neminovna stvar i željeli su biti na strani pobjeditelja.

— Ljudska se bića rusu promijenila, Dick. Što misliš, zašto su Diaboli ovdje? O čemu mi to raspravljamo s njima?

— Ja nisam član vlade.

— Nisi — reče gorko Stock — ali ja jesam. Liga Vege se povezala s Diabolima.

— Ne vjerujem. To ne može biti.

— To je ne samo moguće nego i točno. Diaboli su se složili s njima i opskrbit će ih s petstotina brodova svaki put kad budu u ratu sa Zemljom. Zauzvrat se Vega odrekla svih zahtjeva na Nigelijansko zviježđe. I tako, da si doista ubio Diabole, bilo bi rata, ali bi polovica čovječanstva vjerojatno ratovala na strani takozvanoga zajedničkog neprijatelja. A mi to pokušavamo spriječiti.

— Ja sam spreman za suđenje — reče Altmayer polako. — Ili ćete me smaknuti bez suđenja?

— Ti si još uvijek smiješan — odvrati mu Stock. — Ako te ubijemo, načinit ćemo mučenika od tebe. A ako te držimo na životu i postrijeljamo samo tvoje suradnike, ti ćeš biti sumnjiv da si ih odao. Kao osumnjičeni izdajica u budućnosti ćeš biti potpuno bezopasan.

I tako je 5. rujna 2788. godine Richard Sayama Altmayer poslije kratkog tajnog suđenja bio osuđen na pet godina zatvora. Odležao je cijelo vrijeme. U vrijeme kada je bio pušten iz zatvora, Geoffrey Stock je bio izabran za Koordinatora na Zemlji.

Simonu Devoiru nije bilo lako. To je bio maleni čovjek, kose boje pijeska i pjegava crvenkastog lica.

— Žao mi je, gospodine Altmayeru — reče on — što sam pristao da vas posjetim. To vam neće nimalo koristiti, a meni može samo naškoditi.

— Ja sam već star — odgovori Altmayer. — Ja vam ne mogu naškoditi.

On je zbilja bio već vrlo star, na neki način. Kraj tisućljeća značio je za njega starost od sedamdesetak godina, ali on je bio mnogo stariji i iznutra i izvana. Odjeća mu je bila prevelika, kao da se topio u njoj. Jedino mu nos nije stario, bio je još uvijek tanak, aristokratski, s visokom grbom: altmajerski nos.

Devoir reče:

— Ja se ne plašim vas.

— Nego čega? Vi vjerojatno mislite da sam ja izdao one ljude 88. godine?

— Ne, nikako ne. Nijedan čovjek zdrava razuma ne vjeruje u to. Ali dani Federalista su prošlost, Altmayeru.

Altmayer se pokuša nasmijati. Bio je malo ogorčen. Zar su dani Federalista zbilja prošli? Drugima se to možda tako činilo. Pokret je zamro na valovima podsmijeha. Urota koja je propala »izgubljeni slučaj« često je vrlo romantičan. Sjećanje na nju ostaje i privlači istomišljenike kroz generacije ako je taj »promašaj« bio dovoljno dostojanstven. Ali pucati na živa bića i zatim ustanoviti da su to bili roboti, biti izmanevriran i zatim izuzet, učinjen smiješnim, to je ubitačno. To je ubitačnije nego izdaja, pogreška i grijeh zajedno. Malobrojni su povjerovali da je Altmayer trgovao i tako izdao svoje drugove, ali opći je smijeh ubio Federalizam vrlo djelotvorno.

No Altmayer je ostao tvrdokordno pri svojim idejama.

— Dani Federalizma nikad neće proći — odvrati on — sve dok živi ljudska rasa.

— Samo riječi — Devoir će nestrpljivo. — One su značile mnogo više za mene kad sam bio mladi. Sada sam već pomalo umoran od njih.

— Simone, potreban mi je pristup u subeterični sustav.

Devoirovo se lice ukoči i on reče:

— I ti si pomislio na mene? Žao mi je, Altmayeru, ali ja ne mogu dopustiti da se moj komunikacioni sastav upotrijebi za tvoje namjere.

— Pa ti si nekada bio Federalist.

— Nemoj se na to oslanjati i računati s tim — reče Devoir. — To je bilo u prošlosti. Ja sam sada Devoarist i želim živjeti i dalje mirno.

— Pa makar to bilo i pod jarmom Diabola? Zar ti želiš živjeti kako oni hoće i umrijeti kada to oni žele?

— Prazne riječi!

— Prihvaćaš li ti svegalaktićku konferenciju?

Devoir je pocrvenio i nestalo je njegova hladnokrvnog držanja. Odjednom je ostavio dojam čovjeka koji ima previše krvi u tijelu. Rekao je oklijevajući:

— Pa, da, zašto ne? Pa što smeta ako uspostavimo federaciju ljudi? Ako si još uvijek Federalist, što imaš protiv ujedinjenog čovječanstva?

— Ujedinjenog pod dominacijom Diabola?

— U čemu je razlika? Čovječanstvo se ne može ujediniti samostalno. Neka nas natjeraju na to ako ne ide drukčije. Ja sam već sit naše cjelokupne glupe povijesti. Umoran sam od pokušaja da budem idealist. Ljudska bića su ljudska bića, i to je loša strana njihove naravi. Možda nas treba natjerati u red. Ako je tako, onda sam voljan sasvim dobrovoljno da nas na to natjeraju Diaboli.

— Ti si vrlo smiješan, Devoir. — Altmayer odgovori polagano. — Pa to neće biti prava unija, ti to dobro znaš. Diaboli su tu konferenciju sazvali da bi mogli igrati ulogu posrednika u svim tekućim međuljudskim razgovorima u svoju korist i da bi mogli ostati vrhovni suci nad nama nakon toga. Ti vrlo dobro znaš da ne namjeravaju ustanoviti centralnu vladu čovječanstva. To će biti samo neka vrst posredničkog direktorija, svaka vlada pojedinog svijeta vodit će sama svoje poslove kao i prije i svaka će vući u suprotnom smjeru kao i prije. To je jednostavno način da bismo se mi navikli da se za svoje male probleme obraćamo Diabolima.

— Kako znaš da će to biti rezultat konferencije?

— Da li ti ozbiljno misliš da bi neki drugi rezultat bio moguć?

Devoir ovlaži svoju gornju usnu.

— Možda!

— Pogledaj onda kroz debele očale, Simone. Svaki tračak nezavisnosti koje sada još imamo bit će izgubljen.

— Baš je mnogo dobra donijela ta naša nezavisnost. Osim toga, kakve koristi od nje? Uostalom, mi ovo ne možemo više zaustaviti. Koordinator Stock nije vjerojatno ništa manje informiran o toj konferenciji nego ti, ali što mu to koristi? Ako Zemlja ne prisustvuje, unija će se osnovati bez nas, a onda ćemo se naći pred ratom s ostalim dijelom ljudskih svjetova i s Diabolima. A to važi i za svaki drugi svijet ako ne bude prisustvovao konferenciji.

— A što ako sve vlade odbiju da prisustvuju konferenciji? Hoće li konferencija propasti potpuno?

— Da li si ikada doživio da sve ljudske vlade urade nešto zajednički? To nikada nećeš naučiti, Altmayeru!

— Ali, pojavljuju se nove činjenice.

— Koje, na primjer? Znam da je glupo što pitam, ali molim te nastavi.

— Više od dvadeset godina — nastavi Altmaver — veći dio Galaksije bio je zatvoren za brodove s našom posadom. To ti je poznato. Nitko od nas nema blage veze s onim što se događa u sferi utjecaja Diabola. A sada i neke ljudske kolonije postoje u tim sferama.

— Da, pa što onda?

— Povremeno su ljudska bića bježala u malim skupinama u dijelove Galaksije što su ostali slobodni za ljude. Vlada Zemlje dobivala je o tome izvještaje koje se nije usuđivala objavljivati. Ali ne mogu svi članovi vlade izdržati tu vrstu kukavičluka za sva vremena. Jedan od njih me je posjetio. Ne mogu ti reći tko je to bio, svakako, ali ja imam dokumente, Devoire, službene, vjerodostojne i istinite.

Devoir slegne ramenima.

— O čemu? — okrenuo je stolni elektronski kronometar gotovo bijesno, tako da je Altmayer mogao vidjeti kako su njegove brojke crveno svjetlucale na kovinastoj podlozi i pokazivale 22,31 sata.

Altmayer odgovori:

— Postoji jedan planet koji kolonisti nazivaju Chu Hsi. Na njemu nema mnogo stanovnika, dva milijuna, možda ni toliko. Prije petnaest godina Diaboli su okupirali svijet sa svih strana i za petnaest godina nijedan ljudski brod nije sletio na taj planet. Prošle godine onamo su sletjeli Diaboli. Sa sobom su doveli velike transportne brodove prepune natrijeva sulfata i bakterijske kulture koje su obične na njihovom matičnom planetu.

— Što? U to me ne možeš uvjeriti!

— Uvjeriti? — reče Altmayer ironično. — To nije teško. Natrijev se sulfat rastvara u svakom oceanu, na svakom svijetu. U sulfatnom oceanu rast će njihove bakterije, umnažati se i stvarati ogromne količine sumporovodika, koji će napuniti ocean i atmosferu. Onda oni mogu dovesti svoje životinje i biljke, pa čak i sami mogu ondje živjeti. I tako će još jedan planet postati pogodan za život Diabola i neprikladan za ljude. Za to treba vremena, ali Diaboli imaju vremena. Oni su ujedinjeni i...

— Slušaj me, to ne može biti istina — reče Devoir s gnušanjem. — Diaboli imaju mnogo više svjetova nego što im je potrebno.

— Za njihove sadašnje potrebe da, ali Diaboli su bića koja misle na budućnost. Njihova je stopa rađanja vrlo niska i možda će naseliti cijelu Galaksiju. I kako bi za njih bilo dobro da budu jedina inteligentna bića u svemiru...

— Ali to je nemoguće s fizičkog stajališta. Možeš li zamisliti koliko je natrijeva sulfata potrebno da bi se napunili oceani za njihove potrebe?

— Svakako jedna planetarna količina.

— Pa dobro, zar pretpostavljaš da će oni ogoliti jedan od svojih svjetova da bi stvorili drugi? Gdje je tu računica?

— Simone, Simone, ima na milijune planeta u Galaksiji koji su zbog svoje gravitacije, atmosferskih uvjeta, temperature ili drugih uvjeta za sva vremena neprikladna i za ljude i za Diabole. A mnogi su od njih vrlo bogati sumporom.

Devoir se zamislio.

— I što je bilo s ljudima na tom planetu?

— Na Chu Hshi? Eutanazija, osim za onu nekolicinu koja je uspjela pobjeći na vrijeme. Bezbolno, pretpostavljam. Diaboli nisu okrutni, oni su samo praktični i djelotvorni.

Altmayer je zastao. Devoir je stiskao šaku.

— Objavi tu vijest. Proširi je u međuzvjezdane prostore subeteričnim kanalima. Emitiraj te dokumente prihvatnim centrima na raznim svjetovima. Ti to možeš učiniti, i kada to učiniš, svegalaktička će konferencija propasti.

Devoir se nalakti na stol i nagne naprijed.

— Gdje su ti dokazi?

— Hoćeš li to učiniti?

— Najprije hoću vidjeti tvoje dokaze. Altmayer se nasmiješio.

— Dođi sa mnom.

*

Već su čekali na njega kad se vraćao u namještenu sobu u kojoj je živio. U prvi mah nije ih ni zapazio. Nije zapazio ni maleno vozilo koje ga je slijedilo polako i na pristojnoj udaljenosti. Hodao je pognute glave, računajući koliko će vremena biti potrebno Devoiru da tu vijest pusti u svemir, koliko će vremena trebati prijemnim stanicama na Vegi, na Santanni, na Centaurusu da vijest prošire, koliko će vremena trebati da obiđe cijelu Galaksiju. Tako je prošao pored dvojice ljudi u jednostavnim odijelima, koji su stajali s obje strane ulaza u njegovu kuću.

Tek kad je otvarao vrata svoga kabineta, stao je i okrenuo se, ali ljudi u jednostavnim odijelima bili su mu za petama. Nije ni pokušao pobjeći. Ušao je u sobu i sjeo. Osjećao se vrlo starim. Razmišljao je grozničavo: »Moram zadržati ove ljude samo sat i pol.«

Čovjek koji je bio u tami okrene prekidač kojim su se aktivirala zidna svjetla. U mekoj svjetlosti što je zračila iz zidova čovjekovo okruglo lice i proćelava sijeda kosa jasno se vidjela.

Altmayer reče polagano:

— Počašćen sam Što me posjećuje sam Veliki koordinator.

— Mi smo stari prijatelji — odvrati Stock — i viđamo se s vremena na vrijeme, Dick.

Altmayer ne reče ništa.

— Ti imaš kod sebe neke državne papire, Dick — nastavi Stock.

— Ako misliš tako — reče Altmayer — onda ih moraš sam pronaći, Jeffe.

Stook se teško diže sa stolice.

— Bez nepotrebnog heroizma, Dick. Reći ću ti što oni sadrže. To su cirkularni izvještaji o sulfatima na planetima, na planetu Chu Hsi, da budem točniji. Zar nije tako?

Altmayer je gledao na sat.

— Ako nas namjeravaš zadržavati i držati na udici kao ribe — reče Stock — onda te moram razočarati. Znamo gdje si bio, znamo da Devoir ima te papire, znamo točno što namjerava s njima učiniti.

Altmayer se ukočio. Njegova se brada zatresla.

— Kako dugo ti već znaš za to?

— Pa otkako ih imaš kod sebe. Ti si vrlo uporan čovjek. Zato smo se odlučili koristiti tobom. Zar pretpostavljaš da bi šef za informacije došao do tebe a da mi to nismo znali?

— Ne razumijem.

— Zemaljska vlada — reče Stock — nije zabrinuta za nastavak svegalaksijske konferencije. Pa ipak, iako nismo Federalisti, mi znamo za što je čovječanstvo. Što misliš, što će se dogoditi kad ostali u Galaksiji otkriju da Diaboli rade na mijenjaju slano-kisičnih svjetova u sulfatno-sulfidne? Ne, ne moraš odgovoriti. Ti si Dick Altmayer i ja sam siguran da ćeš mi odgovoriti žestokim izrazima indignacije da će napustiti konferenciju, ujediniti se u bratsku zajednicu, baciti se na Diabole i nadvladati ih.

Stock načini stanku i za trenutak se činilo da više ništa neće reći. Onda nastavi gotovo šapatom.

— Glupost. Reći će da je vlada na Zemlji za svoje vlastite ciljeve pripremila ovu obmanu, falsificirala dokumente i namjerno pokušala izazvati prekid konferencije. Diaboli će sve zanijekati i većina će ljudskih svjetova prihvatiti u vlastitom interesu taj demanti. Oni će se okrenuti prema nezgodama koje priređuje Zemlja i zaboraviti na nezgode koje stvaraju Diaboli. Vidiš, mi nikako ne bismo mogli stajati iza takvog izvještaja.

Altmayer se osjećao izmožden, beskoristan.

— Znači, vi ćete zaustaviti Devoira. Ti si svaki put tako siguran u promašaj, jer misliš ono najgore o svojim vlastitim ljudima...

— Čekaj malo. Nisam rekao ništa o zaustavljanju Devoira. Ja sam samo rekao da Vlada ne bi mogla stajati iza jednoga takvog izvještaja. I neće. Ali ta će vijest stići na prava mjesta, samo što ćemo poslije uhapsiti Devoira i tebe i cijelu stvar objaviti onako kako to žele Diaboli. Cijela će se stvar tada okrenuti. Vlada Zemlje će se distancirati od svih posljedica. Tada će se činiti svim ostalim ljudskim svjetovima da iz svojih sebičnih razloga želimo sakriti akcije Diabola i da imamo čak neki posebni sporazum s njima. Uplašit će se toga posebnog sporazuma i ujedinit će se protiv nas. Ali da bi tada bili protiv nas, to znači da moraju biti istovremeno i protiv Diabola. Oni

će ustrajati u uvjerenju da je taj dokument istinit i konferencija će propasti.

— To će opet značiti rat — reče Altmayer bespomoćno — i to ne protiv pravog neprijatelja. To opet znači borbu između ljudi, i to će veća biti pobjeda Diabola kad se sve završi.

— Neće značiti rat — reče Stock. — Nijedna vlada neće se zaratiti s nama, sa Zemljom, kad su na njenoj strani Diaboli. Druge vlade će se odvojiti od nas i provoditi stalnu propagandu protiv Diabola. A poslije, ako bi došlo do rata između nas i Diabola, ostale će vlade ostati barem neutralne.

»I on izgleda veoma star« — pomisli Altmayer. — »Svi smo mi već stari ljudi, na umoru«. Glasno je rekao:

— Zašto očekuješ da Diaboli budu na strani Zemlje? Možeš zavarati ostale ljude time što izazivaš zategnutost zbog činjenica otkrivenih na planetu Chu Hsi, ali da li ćeš prevariti Diabole? Oni ni na trenutak neće posumnjati u iskrenost Zemlje kada misle da su ti dokumenti falsifikat.

— Ali oni će povjerovati. — Jer ti su dokumenti zbilja falsifikat. Diaboli možda planiraju sulfatiziranje pojedinih planeta, ali do sada to nisu učinili, koliko je nama poznato.

21. prosinca 3000. godine Richard Sayama Altmayer je otišao u zatvor treći i posljednji put. Nije bilo suđenja ni određene presude i jedva da je to bio zatvor u pravom smislu te riječi. Njegovo je kretanje bilo ograničeno i samo je nekoliko viših službenika moglo s njim saobraćati, no inače imao je puni komfor. Nije imao mogućnosti dobivati vijesti i tako nije ni znao da je druge godine njegova ponovnog zatočeništva počeo rat između Zemlje i Diabola iznenadnim napadom jedne flotile zemaljskih brodova na jedan brod Diabola blizu Sirijusa.

U 3002. godini Geoffrev Stook je došao posjetiti Altmayera u zatočeništvu. Altmayer se iznenađen diže da ga pozdravi.

— Dobro mi izgledaš, Dick — reče mu Stock.

On sam nije izgledao dobro. Njegova je kosa posijedjela. Još je uvijek nosio svoju kapetansku uniformu svemirskih snaga, ali tijelo je već oslabilo i uniforma je visjela na njemu. On će za godinu dana umrijeti, to je bila činjenica koje on još nije bio svjestan. To ga nije mnogo zabrinjavalo. Kad je na to mislio, ponavljao je u sebi: »Živio sam koliko je trebalo da živim«.

Altmayer, koji je izgledao stariji, imao je još devet godina života. On mu reče:

— Neočekivano zadovoljstvo. Jeffe, ali ovaj put me ne možeš uhapsiti i strpati u zatvor. Ja sam već u njemu.

— Došao sam da te pustim na slobodu, ako to želiš.

— U koju svrhu, Jeffe? Sigurno imaš neku namjeru? Neki mudri

način da me opet iskoristiš?

Stockov je osmijeh bio samo trenutačan grč. On reče:

— Da, na neki način da te iskoristim, ali ovaj put ćeš to prihvatiti... Mi smo u ratu.

— U ratu? S kim? — zapanjeno zapita Altmayer.

— S Diabolima. U ratu smo već šest mjeseci. Altmayer sklopi ruke dok su mu tanki prsti podrhtavali.

— Nisam ništa čuo o tome.

— Znam. — Koordinator je stavio ruke na leđa i bio je i sam iznenađen činjenicom da su mu se ruke tresle.

— Bio je to dug put za nas obojicu, Dick — rekao je. — Mi smo imali iste ciljeve, i ti i ja... Ne, pusti me da govorim. Ja sam ti često htio objasniti svoje stanovište, ali ga ti nikada ne bi mogao shvatiti. Ti nisi bio od onih ljudi koji bi to razumjeli, sve dok ne bih imao u rukama rezultate očite za tebe. Imao sam dvadeset i pet godina kad sam prvi put posjetio svijet Diabola, Dick. I odmah sam znao da je riječ o tome: ili oni ili mi.

— Ja sam ti otprve rekao to isto — prošaputa Altmayer.

— Samo takve riječi nisu bile dovoljne. Ti si želio prisiliti ljudske vlade da se ujedine protiv njih, a ta je namjera bila potpuno irealna, politički nestvarna i potpuno nemoguća. Nije čak bila ni poželjna. Ljudi nisu Diaboli. Među Diabolima je individualna svijest vrlo niska i gotovo da ne postoji. Naša je prema njihovoj predominantna. Oni nemaju nešto što bi se moglo nazvati politikom, a mi nemamo ništa drugo nego to. Oni se nikada ne mogu razići u mišljenjima i imaju samo jednu jedinstvenu vladu. Mi se nikada ne slažemo ni sa čim. Ako imamo samo jedan otok na kojem bismo živjeli, mi bismo ga podijelili na tri-četiri dijela. Ali upravo to naše neslaganje je i naša najveća snaga! Vaša je Federalistička stranka imala običaj da nekad vrlo mnogo govori o starim Grcima. Da li se sjećaš? Ali vaši su ljudi uvijek propustili ono glavno. Da budemo načistu: Grci se nikad nisu mogli ujediniti i zato su na kraju bili pokoreni. Ali i u stanju najveće razjedinjenosti oni su pobijedili veliko Perzijsko carstvo. Zašto? Htio bih ovdje posebno istaknuti da su se grčki gradovi-države stoljećima borili jedan protiv drugog. Bili su prisiljeni da se specijaliziraju u vojnim umijećima. To su uvidjeli i Perzijanci i posljednjih godina njihova imperija grčki su plaćenici činili najvažniji dio njihove vojske. Slično je bilo i s državicama predatomskog doba u Evropi, koje su u ratovima što su trajali stoljećima usavršavale vojne vještine i tehniku do te mjere da su mogli zadržati stotinama godina srazmjerno ogromna carstva.

Altmayer je pomno slušao Stocka.

— Tako se dogodilo i s nama. Diaboli s ogromnim prostranstvima galaktičkih svjetova nikada nisu vojevali. Njihovi su ratni strojevi

masivni, ali neiskušani. Za pedeset godina oni su napredovali samo toliko koliko su mogli kopirati s naših brodova. Čovječanstvo se sa svoje strane žestoko razvijalo u međusobnoj utakmici u ratnom naoružanju. Svaka se vlada trudila da prestigne svoga susjeda u vojnim znanostima i tehnici. Morali su! Naša vlastita razjedinjenost natjerala nas je na strahovitu trku za opstanak i činila je potrebnom i neophodnom, tako da je na kraju krajeva svaka od naših država bila ravnopravna sila za Diabole, s tom razlikom što nijedna naša država ne bi u općem ratu bila na njihovoj strani. Cjelokupna naša diplomacija bila je usmjerena na sprečavanje takvog razvitka. Sve dok nismo bili sigurni da će u ratu između Diabola i nas, Zemlje, ostali dio čovječanstva ostati neutralan, nije moglo biti ni pomisli na rat, a nikakav savez među vladama i državama nije bio dopušten jer se utrka u naoružanju i usavršavanju morala nastaviti. Kad smo jednom bili sigurni u neutralnost naših ljudi na osnovi obmane kojom smo prekinuli konferenciju priie dvije godine, pribjegli smo ratu, i sada ga imamo.

Čuvši sve ovo, Altmayer je ostao zapanjen i kao da se sledio od zaprepaštenja. Trebalo mu je prilično vremena dok nije smogao snage da nešto kaže.

— A što ako Diaboli nakon svega toga pobijede?

— Neće pobijediti — odvrati Stock. — Prije dva tjedna naša je flota ujedinila svoje snage i uništila njihovu, praktično gotovo bez gubitaka na našoj strani, iako su bili mnogo nadmoćniji od nas. Kao da smo se borili s nenaoružanim brodovima. Imali smo jača oružja, s većim dometom i mnogo bolji pregled situacije. Bili smo tri puta brži od njihovih brodova, jer mi imamo aparate za antiakceleraciju koje oni nisu imali. Otkada je započeo rat, deseci ostalih ljudskih svjetova odlučili su da se pridruže pobjedničkoj strani i objavili su rat Diabolima. Jučer su Diaboli zatražili primirje da bi započeli pregovore o prestanku rata. Rat je praktično završen i od sada će se Diabolima ograničiti kretanje na njihove vlastite planete i s ekspanzijom ubuduće samo prema našem odobrenju.

Altmayer je nerazumljivo mrmljao.

— A sada unija postaje neophodnom — nastavi Stock. — Poslije pobjede nad Perzijancima grčke su države propale zbog stalnih međusobnih ratova, pa su ih najprije pokorili Makedonci, a zatim Rimljani. Pošto je Evropa kolonizirala Ameriku, zauzela Afriku, osvojila Aziju, niz ratova je doveo Evropu do uništenja i propasti. Razjedinjenost do pobjede a ujedinjenje nakon toga! Ali sada je ujedinjenje vrlo lako. Pusti samo da jedno odjeljenje uspije samostalno, ostali će zahtijevati da budu dio toga uspjeha. Onaj stari pisac Tovnbee prvi je ukazao na ovu razliku između onoga što je on nazivao »dominantnom manjinom« i »kreativnom manjinom«. Gotovo

spontano su vlade raznih svjetova predložile stvaranje organizacije ujedinjenih svjetova. Više od sedamdeset vlada spremno je prisustvovati prvoj sjednici radi donošenja Povelje Federacije. Ostali će se pridružiti poslije, siguran sam u to. Mi bismo željeli da bi budeš jedan od delegata Zemlje na toj konferenciji, Dick.

Altmaver je jedva suzdržao suze u očima.

— Ja, ja ne razumijem svrhu... Je li sve to istina?

— Sve je točno kako sam ti rekao. Ti si bio glas vapijućeg u pustinji, Dick, koji je vapio za ujedinjenjem. Tvoje će riječi imati određenu težinu. Što si ono jednom rekao: za dobru stvar ne postoje promašaji.

— Ne! — reče odjednom Altmayer vrlo odlučno. — Čini se da je tvoja stvar bila prava i dobra.

Stockovo je lice bilo tvrdo i bez emocija.

— Ti nikad nisi shvaćao ljudsku prirodu, Dick. Kad Ujedinjeno čovječanstvo bude stvarnost, i kada generacija ljudi i žena bace pogled unatrag na ove dana rata iz njihovih stoljeća nepomućenog mira, zaboravit će ciljeve mojih metoda. Za njih će oni značiti rat, uništenje i smrt. Tvoj poziv na ujedinjenje, tvoj idealizam će biti zapamćen zauvijek. — On se okrenu od Altmayera, koji je jedva i čuo njegove posljednje riječi: — I kad će ti dići spomenik, meni neće dići nikakav.

U VELIKOM DVORIŠTU ŠTO JE STAJALO KAO OSTATAK NETAKNUTOG MIRA IZMEĐU PEDESET USKOMEŠANIH ČETVORNIH MILJA POSVEĆENIH ZGRADAMA, KAO KULAMA KOJE SU BILE SRCE I BILO UJEDINJENOG SVIJETA GALAKSIJE STAJALA JE JEDNA STATUA...

(Objavljeno prema dogovoru s G. P. A. München)

NIKAD NITKO

Roman Podoljskij

Moreplavnije nevazmožno

Preveo Ivan Paprika

Vijeće Mudrih zasjedalo je već puna dva mjeseca. Cijela dva mjeseca bio je zabranjen ulaz u svetu kolibu. Zabranjen za sve osim za dvije starice, što su tri puta na dan donosile hranu i piće. Međutim, ni one nisu smjele progovoriti članovima Vijeća ni jednu jedinu riječ. Nitko nije imao prava da utječe na odluku Vijeća.

Da, da, puna dva mjeseca, no nije ni čudo kad je problem koji je vijeće rješavalo bio veoma, veoma ozbiljan. Ipak, bilo je krajnje vrijeme da se stvar svrši.

— Dakle — rekao je predsjednik Vijeća Mudrih, stari Kič, slavni izumitelj prijenosne kolijevke — prije svega želim čestitati mladome znanstveniku Ceu na njegovu velikom izumu. Izdubljeno brvno, koje je odlukom našega vijeća dobilo ime čamac, omogućilo nam je da proširimo područje ribolova oko našega Jedinstvenog otoka... Međutim, skupina vrlo mladih bezumnika želi iskoristiti čamac da bi krenula u potragu za drugim otocima. Uza sve moje uvažavanje Ceova izuma, dužan sam upozoriti da će se njegov čamac prevrnuti čim puhne jači vjetar. Putnici na takvu čamcu putuju ravno u smrt... More i samo more sa svih strana. A podvodni grebeni! Morski psi?! Oktopodi?! Čovjekov život je svetinja. I mora biti svetinja... — tu govornik iznenada zajeca. — Vjerujem da shvaćate kako sam uzrujan! Moj sin...

Veliki Kr, koji je dobio svoje ime zbog toga što je otkrio kako se peče kruh, govorio je oštro i razdraženo.

— Svi ti razgovori o plovidbi izazivaju nezrele umove da izmišljaju glupe bajke, koje oni nazivaju hipotezama.

Lovac Oge našao je nedavno u dalekoj šumi nož iz takvoga kamena kakav do dana današnjega nitko na našem otoku nije vidio. Izjavio je da su taj kamen možda nekad dopremili došljaci s »drugih otoka«...

S kakvih to otoka, kada i na čemu?

Nije dostojno mudraca da pribjegava objašnjavanju nepojmljivih događaja takvim fantastičnim izmišljotinama.

Što se pak tiče onih luđačkih planova... Eto, nitko se od moga roda ne sprema otploviti s našega otoka, pa me prirodna zabrinutost ne ometa da, za razliku od uvaženoga Kiča, trijezno i bez ikakva utjecaja procijenim kakve su mogućnosti spomenutog čamca. Veleuvaženi Ce i njegovi učenici predložiše nedavno i nekakva usavršavanja za čamac, nešto kao vesla i jedro. Zatim tvrde da takozvana kobilica neće dopustiti čamcu da se prevrne. A podvodne stijene uvijek se mogu zaobići. Jednom riječi, za život putnika ne treba se bojati.

Mene, međutim, smućuje nešto drugo: potpuna besciljnost toga pothvata. Kamo da plove te usijane glave? Kažu da je ona crna točka daleko na nebosklonu još jedan otok. No, ako je to tako, zbog čega su onda naši pradjedovi nazvali naš otok Jedinstvenim? A ako se tamo slučajno i nalazi kakva zemlja, na njoj sigurno nema ničega, ničega što bi bilo vrijedno naše pažnje.

Dakle, ni drugih ljudi. Moramo istini pogledati u oči. Ne volim iluzije koje privlače našu omladinu. Mi smo jedini ljudi na Jedinstvenom otoku usred bezgraničnog oceana.

Ukratko, drske mladiće valja natjerati da posjete moja predavanja iz zemljopisa.

— No, to će im biti i oštra kazna — progunđa Kič sebi pod nos i preda riječ Biru, čovjeku koji je postao besmrtan jer je izmislio novac.

— Nije mudro da čovjek bude pesimist — poče meko veliki financijer. — Neki su svojedobno uvjeravali da ljudi neće nikad nikome davati kokoši i plodove svoje zemlje za nekakve račiće i školjke što nikome nisu potrebni, samo zbog toga što su te školjke i račići nazvani novcem. Međutim, napredak ne može nitko zaustaviti. Svi su nama poznati primjeri slavodobnitnih pobjeda novoga. Čamac će sigurno nekud doploviti. Međutim, kakve će od toga imati koristi naš otok? Otploviti u daleko more žele mladi snažni ljudi, najbolji lovci, ribari i zemljoradnici! Tko će umjesto njih obrađivati njihova polja, loviti divljač i ribu? A uz to će još morati sa sobom ponijeti mnogo mesa i hrane (žitarica i slično), ananasa i banana. A i na jedra će otići toliko koža da bismo njima mogli obući desetke ljudi. Da i ne spomenem najbolje drveće koje sijeku za izradu čamaca.

Nikad još u našoj povijesti znanstvenici i izumitelji nisu od naših otočana tražili tako velike žrtve. A što oni obećavaju u zamjenu? Ništa konkretno! Jedino što riba, navodno, ide bolje u mreže daleko od

obale, što još nitko nije dokazao, jer još nitko nije tako daleko plovio. Osim toga, ribe iovako imamo dovoljno. Ukratko, ta njihova izmišljotina nije unosna!

— Uvijek vi tako! Odviše ste merkantilan čovjek — kriknu Zit, najbolji liječnik na otoku. Bio je toliko gnjevan da se činilo kako će se sad baciti šakama na Bira. — Znači, kad bi ti momci vama dokazali da spomenuti pothvat može dati, odnosno donijeti zaradu, vi biste blagoslovili njihovu zamisao? Sramota! A znate li kakva gorka sudbina očekuje čovjeka na otvorenu moru?

Cijeli sam mjesec promatrao te ljude što su sjedili u čamcima. Spreman da žrtvujem sve za znanost, apsolutno sve, izvršio sam eksperiment na samome sebi.

Mogu vas izvijestiti da čamac stalno ljuljaju valovi i sve se čini nesigurnim i nepouzdanim... Od toga se čovjeku vrti u glavi, a mučnina se diže u grlo. Bio sam prisiljen prekinuti pokus i nisam se usudio da ga ponovim. Upozoravao sam naše novopečene pomorce, govorio o strašnim posljedicama te bolesti. Na žalost, ono što govore stariji odviše malo znači za suvremenu mladež! Ti mladići tvrde da bolest, koju sam ja nazvao morskom bolesti, brzo prođe i da oni više ne pate od nje. Momčuljci zaboravljaju: E, što si dalje u moru, to su valovi viši, pa će se bolest na njih baciti novom snagom.

Međutim, vjerujte mi, to još uvijek nije ono najstrašnije.

Daleko od rođenih obala opkoljavat će putnike, samo more. Ni grude zemlje, ni zelenog drvca, pa makar samo krhotina gole stijene. Nigdje ni pjeva ptica, ni šuštanje lišća. Samo valovi, valovi i opet valovi i njihova beskonačna jednolična huka ili grmljavina. Pravo mučenje, strašnije se ne može zamisliti. Velim vam, kad bi se čamac odmah prevrnuo, to još uvijek ne bi bilo ono najgore.

Najobičnija humanost nam nalaže da ne dopustimo našim bijednim junačinama da ostvare svoju zamisao. Svakoga sam od njih liječio od ospica i zaušnjaka i teško mi je ovo predlagati, no smatram da je to jedini izlaz, pa stoga to i predlažem; valja sve te naše »svjetske putnike« svezati i držati pod ključem dok ne odustanu od svoje zamisli i postanu ponovno pristojni građani i...

— Prihvaćeno je jednoglasno — proglasi predsjedatelj Kič.

Razgibavajući noge i iskašljavajući se, izidoše članovi Vijeća Mudrih na trg.

Prvi koga je ugledao Kič bio je njegov vlastiti sin.

— Tata, mi već cijela dva sunca čekamo da bismo mogli s vama razgovarati — uskliknu mladić poletjevši k ocu. — Znaš, bili smo na onom tamo otoku što se jedva vidi na nebosklonu. Dopremili smo sa sobom sjemenje neobičnog drveta koje donosi vrlo zanimljive i korisne plodove. Ti plodovi nisu slatki nego masni. S njima je stigao i stručnjak za uzgoj toga drveta... Upoznaj se s njime. Osim toga, tatice,

oni žele s nama razmjenjivati robu. A tek da vidiš kakve su im djevojke...

DODATAK

Dragi naši čitatelji,

Hvala vam. Raduje nas svako vaše pismo, svaka vaša priča, jer nam pokazuje da čitate naš časopis, da i vas zanima ono što i nas. Možda vam prva priča nije uspjela. Možda ni druga. Ipak, glavu gore! Piscem se ne postaje preko noći, potrebno je rada, strpljenja i upornosti. Zato ustrajte! Tko zna u kome se skriva novi Van Vogt, Furtinger ili Clarke!

Zato vas molimo za jednu malu uslugu. Olakšajte nam posao:

Priča koju nam šaljete neka bude otipkana na pisaćem stroju! (Znate, ne tražimo ništa neobično: danas će vam rijetko tko prihvatiti tekst pisan rukom.) Pišite u obliku tzv. »autorskih kartica«: najmanje 3,5 cm između lijevog ruba papira i lijevog ruba teksta, 60 slovnih mjesta u retku (broje se slova, interpunkcija i prazan prostor između riječi), te 30 redaka na stranici (dvostruki prored). Ne ljutite se na nas što priče pisane rukom nećemo uopće ni čitati. (Rukopise ne vraćamo, to već znate. Zato za sebe načinite kopiju.)

I još nešto. Ne šaljite nam pri|evode! Vidite, često su u pitanju autorska prava (koja se katkada ne može dobiti za neku određenu priču), a osim toga, može vam se dogoditi da istu priču koju nam nudite već imamo prevedenu i samo čeka na red da je objavimo.

Šteta truda, zar ne?

Urednik

SF interview

Razgovor s Pierreom Versinsom

Ljubiteljima znanstvene fantastike zacijelo je poznata »Enciklopedija znanstvene fantastike« — impresivno i jedinstveno djelo od točno tisuću strana. Autor ove »Enciklopedije« je naturalizirani Švicarac Pierre Versins. Naš suradnik Želimir Koščević boravio je početkom lipnja u Yverdonu, malom švicarskom gradiću nedaleko od Lausanne, gdje je Pierre Versins otvorio jedan od najneobičnijih muzeja u Evropi — muzej znanstvene fantastike. Ne moramo posebno naglašavati da je taj muzej mjesto hodačašća znanfanca iz cijele Evrope, jer u njemu je sakupljeno oko 20.000 knjiga znanstvene fantastike, mjesečnika i magazina, postera, gramofonskih ploča, igračaka, i što je najvažnije, oko tisuću referencijalnih knjiga

bez kojih dublje poznavanje toka i razvoja znan-fana nije moguće.

Ako bismo htjeli u nekoliko kratkih riječi ocrtati lik Pierrea Versinsa i ilustrirati njegova temeljna polazišta, onda nam se čini najhitnijim podsjetiti na jednu rečenicu iz uvoda antologije »Outrepart — anthologie d'Utopies de Vovages extraordinaires et de Science fiction«, (Lausanne 1971.). Odbijajući sve dosadašnje definicije znanstvene fantastike, Versins, naime, jednostavno tvrdi da razmišljanje u sferama znanstvene fantastike podrazumijeva određeno duhovno stanje svojstveno čovjeku, podjednako onome anonimusu koji pjeva ep o Gilgamešu kao i utopistima, pa i današnjim autorima znanstvene fantastike. Time su granice svih uskih kategorizacija raskinute, i pred nama se otvara jedinstveno područje unutar kojega je znanstvena fantastika samo dio iskazivanja ljudske znatiželje i maštanja od početka pisane riječi do danas. To je područje koje Versins naziva »utopijom, čudesnim putovanjima i znanstvenom fantastikom«.

Ne može se reći da je ovakav pristup znanstvenoj fantastici ishitren. Naprotiv, čini nam se da je temeljen na iskustvu i temeljitom poznavanju materije. Uvjerljiv argumenat u prilog takvog pristupa znanstvenoj fantastici nalazio se — dok smo razgovarali s Versinsom — iza njegovih leđa i svuda oko nas, u prostorijama njegova muzeja; to je oko - 20.000 knjiga, što znanstvene fantastike, što revija, časopisa, rijetkih starih ili referencijalnih knjiga, stripova... Uostalom, najbolje je čuti samog Versinsa:

VERSINS: Kad govorimo o znanstvenoj fantastici, to nije razgovor o budućnosti već o našoj kozmičkoj sudbini. To je zbog toga što su u njoj implicitna pitanja o našem početku, o našem kraju... Kierkegaard postavlja boga kao beskonačnog posrednika; umjesto boga danas je pred nama univerzum. Upravo ta komponenta najbolje objašnjava djela Lema ili Stapledona — to jest ona djela koja dosežu granice filozofije.

SIRIUS: Hoćete li nam pojasniti onu vašu generalizaciju da znanstvena fantastika prije svega podrazumijeva »stanje duha«?

VERSINS: Otkako znam za sebe uvijek sam bio ljubitelj i entuzijast znanstvene fantastike. U toku vremena počeo sam pisati kritike o znanstvenoj fantastici, pa sam studirajući to područje otkrio mnoge referencijalne knjige koje su u pravilu govorile o utopiji, o čudesnim putovanjima. Meni se čini da smatrati znanstvenu fantastiku samo određenim žanrom, znači ograničenje stvarnog područja i širine koje takvo »stanje duha« otvara. Da zadovoljim maksimum, pokušao sam skovati definiciju koja određuje znanstvenu fantastiku kao »spekulativnu racionaliziranu beletristiku«. Ova je definicija bila prilično kritizirana, ali se čini nekako najprihvatljivijom. Takva definicija, naime, omogućuje mi da ravnopravno uspoređujem

Samuela Becketta, njegov tekst »U očekivanju Godota« na primjer, s Moorcockom. U takvom komparativnom pristupu Beckett je znanstvena fantastika petnaestak godina prije Moorcocka. Uopće, meni se čini da su teoriju znanstvene fantastike gradili ljudi bez poznavanja konteksta, a ponekad i sa svjesnim ignoriranjem evropske tradicije. Prema tome, ako je riječ na primjer o »novom valu«, onda po mojem mišljenju nije potrebno govoriti o revoluciji u znanstvenoj fantastici našeg vremena. Taj kraj šezdesetih godina čini nam se revolucionarnim, ali to je zbog toga što se ta promjena u znanstvenoj fantastici u tematici, stilu i pristupu, dogodila u vrlo kratim vrijeme.

SIRIUS: Svoju .»Enciklopediju« nazvali ste u podnaslovu enciklopedijom »utopije, čudesnih putovanja i znanstvene fantastike«. Vi ste, prema tome, imali definirana polazišta u koncipiranju toga uistinu dojmljivog djela.

VERSINS: »Enciklopediju« sam pisao četiri godine. U njoj ima određenih propusta. Do njih je došlo što sam potkraj 1972. godine morao hitno dovršiti pisanje teksta, jer je izdavač tražio da sav materijal predam u štampariju, dosjecam se datuma — 8. studenog 1972, jer bi u protivnom zbog skoka cijena papira jednostavno bankrotirao. Naklada »Enciklopedije« bila je 2300 primjeraka, od čega smo iduće godine prodali oko pet stotina primjeraka. Propusti su, na primjer, što u »Enciklopediji« nema spomena o L. Nivenu, Laffertvu, Ursuli LeGuin. J. Brunnera sam doduše spomenuo, ali a to vrijeme još nisam pročitao njegovu knjigu »Stand on Zanzibar«. Ovi propusti bit će ispravljeni u dodatku »Enciklopedije« koji upravo pišem. Nadam se da će i Jugoslavija biti opsežnije predstavljena. Zar ne?

SIRIUS: Nastojat ćemo ispraviti i s naše strane ovaj propust. Međutim, ima prigovora da je vaša »Enciklopedija« pomalo frankofilska. Poznati su nam prigovori i zamjerke na »Enciklopediju« što su ih izrekli američki kritičari, ali i Jacques Sadoul u svojoj »Povijesti znanstvene fantastike« zamjera vam nesrazmjer u prikazu pojedinih ličnosti ...

VERSINS: Sadoul je svoju opasku u drugom izdanju svoje knjige ispravio. Ali što se tiče prigovora ja mogu mirno kazati da »Enciklopedija« nije frankofilska. Evropska da — ali frankofilska ne! Uostalom, čuo sam da su dva primjerka moje »Enciklopedije«, pohranjena u sveučilišnoj knjižnici u Berkelyju, ukradena. Ali šalu na stranu. Znam da Wollheim cijeni moju knjigu, ali isto tako znam da je časopis »SF-Studies« objavio članak u kojemu mi zamjeraju što u »Enciklopediji« nema dovoljno Engleza i Amerikanaca. Vrlo negativno knjigu je ocijenio S. Moskowitz, ali to ie staro suparništvo između njega i mene. On, osim toga, ne zna ništa o francuskoj tradiciji znanstvene fantastike. Mislim da je time učinio sebe smiješnim čak i u američkim relacijama. Uostalom, ako želite čuti još nešto negativno o

meni — pitajte Moskowitza.

SIRIUS: Ali ipak, osjeća se dominacija anglo-saksonske znanstvene fantastike nad — da tako kažemo — evropskom...

VERSINS: Da, i to me čudi. Eto, nedavno smo imali slučaj da čak i jedan naš,. francuski izdavač, traži da se amerikaniziraju prezimena francuskih pisaca znanstvene fantastike, jer da se onda bolje prodaju! Amerika nudi tehnička čuda, a to Evropljani vole. Ipak, tehnička čuda ne znače spoznaju. Po mojem mišljenju najbolji pisac u svjetskim relacijama jest Evropljanin — Stanislaw Lem.

SIRIUS: Prije dvije godine otvorili se u Yverdonu »Muzej znanstvene fantastike«.

Možete li nam reći kako ste došli na tu neobičnu ideju?

VERSINS: Do 1975. godine živio sam u nekoj kući nedaleko od Yverdona. Tamo sam pisao »Enciklopediju«. Kad sam završio taj posao, napustio sam tu kuću, farmu, ostavio sam je jednom prijatelju, i morao sam naći nešto drugo. Osim toga, imao sam previše knjiga. Smatrao sam da takva kolekcija ne može biti više samo moja već da treba postati, na neki način, svojina sviju. Taj je muzej, zapravo privatni, općina u Yverdonu snosi dio mateijalnih troškova. Znate, privatni muzej ima određenih prednosti. Omogućava ti da izbjegneš neugodne ljude.

SIRIUS: Kako?

VERSINS: Pa jednostavno nisam kod kuće!

SIRIUS: Na kraju, molim vas da nam nešto kažete o predstojećem EUROCONU, koji — kako smo obaviješteni — treba da se održi iduće godine u Bruxellesu.

VERSINS: Vrlo je potrebno imati EUROCON. U Bruxellesu bi trebali ozbiljno razgovarati o prevođenju znanstvene fantastike na različite evropske jezike. Nastojat ćemo spojiti izdavače iz raznih zemalja. Ta jezična barijera je ozbiljna prepreka svemu, i kako da se prevlada ni sam ne znam. Eto u Poznanu smo imali šest simultanih prevodilaca, a to je skupo, a i tada se ne razumijemo najbolje...

I tako se naš razgovor priveo kraju. Predali smo Versinsu za njegov muzej nekoliko brojeva »Siriusa«, »Andromedu« i glasilo zagrebačkog kluba prijatelja znanstvene fantastike. Kad smo mu rekli kolika je naklada »Siriusa«, ostao je iznenađen. Jer najjači mjesečnik u Francuskoj ima gotovo upola manju nakladu. Zamolio nas je na kraju da mu učinimo pregled znanstvene fantastike u Jugoslaviji, koji bi tada uvrstio u dodatak svoje »Enciklopedije«. Učinit ćemo to svakako, jer Jugoslavija više nije bijela mrlja na evropskom polju znanstvene fantastike.

Želimir Koščević

SF film

Tršćanski festival

Veliki amfiteatar San Giusto u Trstu bio je, od 2. do 9. jula ove godine, pozornica petnaestog međunarodnog festivala naučno-fantastičnog filma, najstarijeg i najuglednijeg takve vrste na svetu. Smotra se već tradicionalno sastojala iz tri zasebna filmska programa, od kojih je glavni obuhvatao najnoviju sineastičku proizvodnju u domenu celovečernjeg igranog i kratkometražnog crtanog, animiranog ili igranog filma. Ovogodišnja manifestacija sakupila je produkciju iz ukupno šesnaest zemalja Evrope i Amerike, koja je obuhvatala devet dugometražnih i trinaest kratkih ostvarenja koja su konkurisala za nagrade.

Kolateralni filmski programi predstavljali su retrospektivne serije koje su komponovane sa ciljem da osvetle neki zanimljiv momenat iz istorijata SF žanra u domenu sedme umetnosti. Prvi od njih, priređen pod naslovom »Fantastična scena« zamišljen je kao vizuelna ilustracija specijalnog simpozijuma organizovanog na temu »Psihoanaliza i fantastični film«; U ovom okviru, publici je prikazano petnaestak filmova, snimljenih u širokom rasponu od 1941. do 1976. godine poglavito u komercijalnim stadijima Engleske i Italije, specijalizovanim za takozvani »horor« žanr. Drugi retrospektivni program predstavljao je nastavak zanimljive zamisli, započete prošle godine, da se nizom zasebnih ciklusa reprezentuju začeci naučno—fantastičnog filmskog stvaralaštva u pojedinim nacionalnim kinematografima sa dužom tradicijom. Ove godine red je bio na američki fantastični film koga je predstavljao klasičan tandem sineasta, reditelj Tod Browning i protagonista Lon Chaney, iz čijeg je bogatog zajedničkog opusa prikazano ukupno dvadeset devet filmova, nastalih između 1914. i 1939. godine.

Što se filmskog dela ovogodišnjeg tršćanskog SF festivala tiče, vredno je još skrenuti pažnju na tri neprogramske, slobodne projekcije; izvan konkurencije, publici su predstavljeni istočno-nemački »Kepler«, francuski »Dora i laterna magika« i retrospektiva celokupnog kratkometražnog opusa poznatog jugoslavenskog reditelja Aleksandra Ilića, koja je doživela izuzetne pohvale kako od strane publike, tako i kritike.

Od debatnih programa vezanih za filmsko stvaralaštvo posebno su se isticali, pored pomenutog simpozijuma »Psihoanaliza i fantastični film«, skupovi »Elemenat fantastičnog u kinematskim žanrovima« i »Specijalni efekti u naučno-fantastičnom filmu«, koji su također bogato bili potkrepljeni specijalnim ilustrativnim projekcijama. Konačno, zanimanje publike koja je pratila festival privukla je i izložba posvećena jubilarnoj dvadeset petogodišnjici italijanske

naučno-fantastičke periodike.

Nagrade koje je na kraju tršćanske SF smotre dodelio međunarodni žiri, sastavljen od uglednih sineasta iz pet zemalja, teško da su nekoga iznenadile; malo je bilo slučajeva u prethodnoj istoriji festivala da se ocene stručnjaka i publike u toj meri poklope, odnosno da većina priznanja bude izglasana jednodušno, kao što je to ovoga puta bio slučaj; ova saglasnost tim više začuđuje ako se ima na umu da je ovogodišnja konkurencija u svim kategorijama u kojima se takmičilo za nagradu bila izvanredno jaka, kako u žanrovskom, tako i u umetničkom pogledu. Od šest priznanja kojima je žiri nagradio najuspešnija ostvarenja ono glavno, »Zlatni asteroid«, pripalo je izvrsnom jugoslavenskom dugometražnom igranom filmu reditelja Krste Papića, »Izbavitelj«. Njemu su neposredno konkurirali francuski »Deca, sutra« i veoma ljubak celovečernji crtani »Čarobnjaci rata«, koji je stigao iz Sjedinjenih Američkih Država. Pretpostavivši ovim filmovima »Izbavitelja«, žiri je prevashodno imao na umu snažnu humanističku poruku koju otelovljuje Papićevo ostvarenje u sklopu danas veoma popularnog antiutopijskog podžanra SF-a, koji je inače veoma podložan apokaliptičknim zastranjivanjima. Nasuprot ovome, jugoslovenski reditelj uspeva da pronađe nadu za modernog čoveka, postavljenog u jedan svet gde zlo prividno kao da zatvara sve horizonte i nagoni u suicidno beziziazje. Ta nada, čija apoteoza sledi u završnim sekvencama filma, daje novi kvalitet tradicij i čije su kanone utemeljili jedan Kubrick i Polansky i za koju se verovalo da ne nudi ništa drugo do krajnje mračne, beznadne vizije ustrojstva sveta. Zahvaljujući »Izbavitelju«, naša kinematografija napravila je veliki korak u pravcu najviših dosega filmskog stvaralaštva u domenu naučno-fantastičkog žanra.

Nagrada »Zlatni pečat grada Trsta« za najbolje kratkometražno SF ostvarenje pripala je izuzetno efektnom crtanom filmu italijanskog reditelja Guida Manulija, »Fantabiblical«, koji predstavlja svojevrsnu naučno-fantastičku parodiju na biblijske motive. Glavni takmaci bila su mu dva igrana kratka filma, rađena prema literarnim uzorima: kanadski »Ružni dečkić«, reditelja Dona Tompsona, u čijoj osnovi leži istoimena novela Isaka Asimova, i »Reakcija Worp«, engleskog sineaste Anthony Treforda, snimljen prema motivima priče američkog pisca Liona Millera, koja je nedavno objavljena u »Siriusu«. Eventualna nepravda koja je nanesena ovim filmovima favoriziranjem »Fantabiblicala« delimično je ispravljena činjenicom da su njihovi glavni protagonisti dobili glavne festivalske nagrade za žensku, odnosno mušku glavnu ulogu; reč je o Kate Reid i Davidu Rodiganu, čije su kreacije odista bile izvan konkurencije.

Konačno, žiri je dodelio i dve specijalne nagrade, hotevši da oda priznanje, sa jedne strane, »originalnosti i svežini realizacije«, čime se

odlikuje mađarski animirani film »Prizori pasulja« reditelja Otta Fokyja, a sa druge, »izuzetno primerenoj i funkcionalnoj muzici« u tro i po časovnom sovjetskom SF filmu »Bekstvo gospodina MacKinleya«, koju je priredio kompozitor Isaak Schwarz.

Kao što smo kazali, sve nagrade su uglavnom zavređene i pripale su trenutno najuspelijim ostvarenjima u jakoj konkurenciji, pri čemu ne možemo a da još jednom ne istaknemo kako je najmanje dvojbe bilo u pogledu one glavne, »Zlatnog Asteroida«, koji sada krasi vitrine Krste Papića u njegovom stanu u Zagrebu

Zoran Živković

SF novosti

U novom broju mjesečnika »PITANJA« uočili smo tekst nekolicine inicijatora organizacije Književne omladine Hrvatske. U tekstu Duje Sladojevića, naime, pročitali smo da bi Književna omladina Hrvatske trebala, citiramo:

1. koordinirati rad već postojećih književnih klubova i tribina, ali i

2. potaknuti osnivanje novih; bilo bi dobro otvarati čak i specijalističke klubove ljubitelja žanrova (primjerice, za znanstvenu fantastiku... « Potpuno pozdravljamo takvu akciju, (k) Iz Mađarske, gdje su znanfanci vrlo aktivni, primili smo informaciju o djelatnosti novijeg SF kluba u Budimpešti. U klub je učlanjeno oko dvije stotine prijatelja i ljubitelja znanstvene fantastike. Klub djeluje u okviru Studija za prirodne znanosti, a jedan od osnovnih zadataka mu je da širi i popularizira znanstvenu fantastiku. U klubu se često organiziraju diskusije i predavanja o graničnim područjima suvremene znanosti. Za one koji žele uspostaviti vezu s znanfancima iz Mađarske, evo adrese:

TIT Sciencefiction Club H1113
Budapest, Bocskay ut. 37.
Hungary.